

اندر شبکه های حکمرانی و قانون گذاری استانی

سند توسعه دریامحور

Persian Gulf

The maritime-oriented development plan is not an improvised or theoretically unsupported approach rather, it is grounded in the core layers of the strategic thinking that guides the governance of the Islamic Republic

رویکرد سند توسعه دریامحور یک رویکرد ابداعی و فاقد پشتوانه نظری نیست بلکه ریشه در عمیق ترین لایه های تفکر راهبردی نظام جمهوری اسلامی دارد

اقتدار دریای اقتصاد دریابایه و تمدن دریایه در بیانات رهبری نه مفاهیمی زینتی بلکه دستورالعمل های برای یک چرخش استراتژیک در نگاه به جغرافیا و اقتصاد کشور است

پیش گفتار

تدوین سند حاضر، حاصل هم‌افزایی نظام‌مند نخبگان استان‌های ساحلی و راهبردی کشور در اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استانی است. این سند با تمرکز بر سیمای استان‌ها، شناسایی ظرفیت‌های مغفول، تحلیل چالش‌های ساختاری و ارائه راهکارهای دریامحور تدوین شده است. فرآیند راهبری و مدیریت کارگروه‌های تخصصی نیز با همکاری و نظارت دبیران محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استانی به شرح ذیل صورت پذیرفته است:

- * جناب آقای دکتر اسماعیل عبداللهی دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان بوشهر
- * جناب آقای دکتر علیرضا زراسوندی دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان خوزستان
- * جناب آقای دکتر عیسی ابراهیم‌زاده دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان سیستان و بلوچستان
- * جناب آقای دکتر مجید محمدنژاد دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان گلستان
- * جناب آقای دکتر مسعود یحیی‌زاده دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان گیلان
- * جناب آقای دکتر مرتضی علویان دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان مازندران
- * جناب آقای دکتر مهدی میرزاده کوهشاهی دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان هرمزگان
- * جناب آقای دکتر مجید محمدنژاد دبیر محترم اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استان گلستان

شناختنامه

صاحب امتیاز:

دبیرخانه اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری
مرکز پژوهش‌های مجلس

مدیرمسئول:

حمزه صفریگی

سردبیر:

محمد رضوانی

ویراستار تخصصی:

سید سامان حبیبی، معصومه کارخانه

هیئت تحریریه:

راضیه اکبری، الهام وفایی،
سید ساجد سلیمانیان، علی ولی بیگی

شورای سیاست‌گذاری:

اعضای شورای راهبری اندیشه‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استانی

گرافیکست و صفحه‌آرا:

مریم بشیری

فهرست

سند توسعه دریامحور

۵

سند توسعه دریامحور استان بوشهر

۱۷

سند توسعه دریامحور استان خوزستان

۳۲

سند توسعه دریامحور استان سیستان و بلوچستان

۴۲

سند توسعه دریامحور استان گلستان

۵۵

سند توسعه دریامحور استان گیلان

۶۵

سند توسعه دریامحور استان مازندران

۷۵

سند توسعه دریامحور استان هرمزگان

۸۵

تقدیر

یک مسأله دیگر، اقتصاد دریاپایه است که حالا اخیراً به ما هم گزارش می‌دهند و مکرر پیشنهاد می‌کنند؛ درست است. دریا مرکز برکت است، ما هم از لحاظ دریا خوشبختانه دستمان باز است؛ در جنوب کشور و در شمال کشور دریا داریم. اقتصادهای مَّتکی به دریا خیلی اقتصادهای بابرکتی است؛ یکی این است؛ به این توجّه کنیم. لوازمی دارد [که باید] به آن لوازم ملتزم بشویم، دنبال کنیم، پیگیری کنیم (بیانات در دیدار با مسئولان نظام، ۱۴۰۲/۰۱/۱۵).

این ساحل عظیم و طولانی بسیار حساس که ما دریای عمان داریم در واقع یک گنج است و باید این را اعتراف کنیم که این را کشف نکرده بودیم. دریای عمان، ساحل دریای عمان و حضور در دریای عمان یک گنج است؛ یک ذخیره است. ما همه حواسمان را بردیم متوجّه خلیج فارس کردیم که البتّه خلیج فارس هم خیلی حساس است، شکی نداریم امّا توجّه نکردیم به این ثروت عظیمی که ما در دریای عمان داریم. دریای عمان عقبه اساسی و تعیین‌کننده سرنوشت خلیج فارس است (بیانات در دیدار با فرماندهان و کارکنان نداجا به مناسبت سالروز نیروی دریایی، ۱۳۸۷/۹/۶). منطقه سواحل دریای عمان منطقه بکری است، عمق این سواحل منطقه وسیع بلوچستان و بخشی از آن منطقه غربی تر آن یعنی هرمزگان، مناطق بسیار مهمی است، بسیار حائز اهمیت است. (بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نداجا به مناسبت سالروز نیروی دریایی، ۱۳۸۹/۹/۷) این دریا یک منبع عظیم ثروت و نعمت پروردگار است. این در اختیار شماست. زمینه‌های مربوط به دریا هم باب واسعی است که یکی از آنها صیّادی است و همه‌اش این نیست. چنین بخشی از این کشور، با همه‌ی ارزشهای طبیعی و نعمتهای خداداده، در دستان شماست. در این استان، نباید کسی بی‌کار باشد، باید ذخایر عظیم ملی به وسیله‌ی این استان، سرشار شود. نباید گره‌گور وجود داشته باشد. نباید در هیچ بخشی از آن، فقر وجود داشته باشد. اینها تلاش لازم دارد (بیانات رهبر انقلاب در سفر به مازندران، ۱۳۷۴/۰۷/۲۲).

رویکرد سند توسعه دریامحور یک رویکرد ابدایی و فاقد پشتوانه نظری نیست

بلکه ریشه در عمیق‌ترین لایه‌های تفکر راهبردی نظام جمهوری

اسلامی دارد. این رویکرد ترجمان عملیاتی و نسخه اجرایی

مفاهیمی است که در عالی‌ترین

سطوح سیاست‌گذاری کشور

تبیین شده

است:

فرامین و رهنمودهای

رهبر معظم انقلاب:

حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) بارها و به کرات بر اهمیت راهبردی دریاها و لزوم بهره‌برداری از این نعمت بزرگ الهی تأکید فرموده‌اند. کلیدواژه‌هایی چون اقتدار دریایی اقتصاد دریاپایه و تمدن دریایی در بیانات ایشان نه مفاهیمی زینتی بلکه دستورالعمل‌هایی برای یک چرخش استراتژیک در نگاه به جغرافیا و اقتصاد کشور است. ایشان دریا را یک گنج و یک فرصت بزرگ توصیف کرده‌اند که غفلت از آن خسروانی جبران‌ناپذیر است. این سند لبیک به این فرمان راهبردی و تلاشی برای تحقق منویات معظم‌له در مقیاس استانی است.

اسناد بالادستی نظام:

۱. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی: بندهای متعدد این سیاست‌ها از جمله تأکید بر افزایش صادرات غیرنفتی توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان همگی در الگوی توسعه دریامحور تبلور می‌یابند.
۲. سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه: این سیاست‌ها به صراحت بر پیشروانی بخش‌های اقتصادی مزیت‌دار با محوریت توسعه زنجیره ارزش در صنایع نفت و گاز پتروشیمی آبروی پروری گردشگری و ترانزیت و توسعه اقتصاد دریاپایه تأکید دارند. این سند عملاً فصل استانی و بومی‌شده این سیاست‌های ملی است.
۳. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:

اصولی چون اصل ۴۳ (تأمین استقلال اقتصادی و ریشه‌کن کردن فقر) اصل ۴۴ (گسترش بخش تعاونی و خصوصی) و اصل ۵۰ (حفاظت از محیط زیست به عنوان وظیفه عمومی) به عنوان اصول راهنمای این سند در نظر گرفته شده‌اند.

بنابراین توسعه دریامحور نه یک انتخاب بلکه یک الزام‌مبنی بر حکمت و آینده‌نگری رهبری و اسناد قانونی کشور برای گذار به یک ایران قوی و پیشرفته است. در بخش‌های بعدی این سند، توسعه دریامحور در هفت استان اصلی کشور که از ظرفیت‌های ویژه‌ای در حوزه دریا برخوردار هستند، به تفکیک مورد بررسی قرار خواهد گرفت. این استان‌ها شامل بوشهر، خوزستان، سیستان و بلوچستان، گلستان، گیلان، مازندران و هرمزگان هستند. برای هر یک از این استان‌ها، پنج بخش اصلی شامل «سیمای استان»، «وضع موجود در حوزه دریامحور»، «ظرفیت‌های دریامحور»، «چالش‌ها و موانع توسعه دریا محور» و «راهکارهایی برای توسعه دریامحور» بررسی خواهد شد. چهار محور اصلی تحلیل شامل «شیلات و آبروی پروری»، «گردشگری آبی»، «زیرساخت‌های دریایی و ترابری» و «زیست فناوری دریایی و فراوری جلبک» به‌طور ویژه در نظر گرفته خواهد شد تا از این طریق، پتانسیل‌ها و چالش‌های خاص هر استان به‌صورت دقیق‌تر و عملیاتی‌تر شناسایی و راهکارهای مناسب ارائه شود.

سند توسعه دریا محور استان بوشهر

۱. مقدمه

به عنوان «پایتخت انرژی ایران» و یکی از تأثیرگذارترین استان‌ها در مسیر توسعه کشور شناخته می‌شود. با این حال، این توسعه با یک عدم توازن ساختاری عمیق همراه بوده است. وابستگی شدید اقتصاد استان به صنعت نفت و گاز و تمرکز فضایی فعالیت‌ها در «قطب عسلویه»، موجب شکل‌گیری نابرابری منطقه‌ای، تخریب فزاینده محیط زیست و عدم بهره‌گیری کامل از ظرفیت‌های گسترده دریامحور در سایر شهرستان‌ها شده است. این سند با رویکردی جامع و دریامحور، ابتدا به نمای کلی استان پرداخته، سپس به تحلیل وضع موجود اقتصاد دریا محور می‌پردازد. در ادامه، با بررسی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های توسعه، موانع و چالش‌های

استان بوشهر، با مساحت ۲۳،۲۰۸/۶ کیلومتر مربع (معادل ۱/۴ درصد از مساحت کشور) به عنوان نوزدهمین استان بزرگ کشور، و با برخورداری از ۹۶۷ کیلومتر خط ساحلی، دارای طولانی‌ترین مرز آبی با خلیج فارس است. اهمیت راهبردی و اقتصادی بوشهر، به ویژه به دلیل موقعیت آن در ساحل استراتژیک خلیج فارس، غیرقابل انکار است. این استان با برخورداری از تأسیسات و پایانه‌های صادرات نفت در جزیره خارگ، منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس، تنها نیروگاه اتمی کشور، مناطق ویژه و آزاد تجاری-صنعتی، صنعت صیادی پررونق، ذخایر عظیم نفت و گاز و ظرفیت‌های بالای کشاورزی و نخلداری، در کنار سرمایه انسانی و فرهنگی غنی خود،

پیش‌رو را شناسایی کرده است و در نهایت، مجموعه‌ای از راهکارهای عملی و راهبردی را برای گذار از الگوی توسعه تک‌محصولی و حرکت به سمت توسعه دریا محور ارائه می‌دهد.

۲. نمای کلی استان

۱-۲. جغرافیا و ویژگی‌های طبیعی

استان بوشهر با مساحت تقریبی ۲۳،۲۰۸.۶ کیلومتر مربع، دارای یک موقعیت استراتژیک در جنوب ایران است که آن را از غرب و جنوب با آب‌های نیلگون خلیج فارس و از شمال و شرق با استان‌های فارس، خوزستان و هرمزگان هم‌مرز کرده است. اصلی‌ترین و مهم‌ترین سرمایه طبیعی بوشهر، خط ساحلی طولانی و کم‌نظیر آن است که با امتدادی بالغ بر ۹۶۷ کیلومتر، طولانی‌ترین مرز دریایی یک استان ایرانی را با خلیج فارس رقم می‌زند. این خط ساحلی، به عنوان یک مزیت رقابتی مهم، در کنار سایر منابع غنی استان در خشکی، زمینه فعالیت‌های گسترده اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را فراهم آورده است. این استان دارای ۳۲۱۷۶۰ هکتار جنگل (معادل ۱.۰۸ درصد کل کشور) است که بخشی از آن را جنگل‌های حرا تشکیل داده است.

اقلیم بوشهر، به طور کلی گرم و درنوار ساحلی دارای رطوبت بالا است. تابستان‌های داغ و طولانی و زمستان‌های معتدل، از ویژگی‌های بارز آب و هوایی استان است. با این حال، مهم‌ترین چالش طبیعی بوشهر، محدودیت منابع آب است. به دلیل بارش کم و تبخیر بالا، منابع آب سطحی و زیرزمینی استان تحت فشار جدی قرار دارند. برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی با حفر بیش از ۷۵۰۰ حلقه چاه غیرمجاز، باعث افت شدید سطح آبخوان‌ها و پدیده فرونشست زمین شده است. این کمبود آب، به ویژه در مناطق کشاورزی، به یک بحران

تبدیل شده و مدیریت پایدار منابع آبی به عنوان یک اولویت اصلی در دستور کار توسعه قرار گرفته است.

۲-۲. جمعیت و نیروی انسانی

جمعیت استان بوشهر با رشد چشمگیری در سال ۱۴۰۴ طبق برآورد مرکز آمار ایران به بیش از ۱.۲۸۸ میلیون نفر رسیده است. مهم‌ترین سرمایه استان، نیروی انسانی جوان و پویای آن است. براساس آمارهای سال ۱۴۰۲ معادل ۷۰.۲ درصد از جمعیت استان در گروه سنی فعال (۱۵ تا ۶۴ سال) قرار دارند که نشان‌دهنده پتانسیل عظیم و پویایی در حوزه نیروی کار است. نرخ مشارکت اقتصادی استان در بهار سال ۱۴۰۴ معادل ۳۹/۵ درصد بوده که از میانگین کشوری (۴۱/۲ درصد) پایین‌تر است. این موضوع در کنار نرخ بیکاری پایین برابر با ۷/۷ درصد، نشان‌دهنده وجود جمعیت غیرفعال پنهان یا بیکاران دلسرد است که از یافتن شغل ناامید شده‌اند.

از لحاظ فرهنگی، مردم بوشهر از یک میراث غنی و پیوند عمیق با دریا برخوردارند. فرهنگ مردم محلی، از موسیقی و آداب و رسوم تا معیشت و سبک زندگی، با دریا گره خورده است. با این حال، ورود گسترده مهاجران به دلیل فرصت‌های شغلی در صنایع نفت و گاز، چالش‌های اجتماعی جدیدی را به وجود آورده است.

این مهاجرت‌ها، در کنار فرصت‌های اقتصادی، به مشکلاتی مانند حاشیه‌نشینی، فشار بر زیرساخت‌های شهری، و تغییر در بافت فرهنگی و اجتماعی مناطق بومی منجر شده‌اند که نیازمند برنامه‌ریزی‌های دقیق و مدیریت هوشمندانه است.

۳-۲. وضعیت اقتصادی

اقتصاد استان بوشهر به شدت به بخش انرژی وابسته است. این استان در سال ۱۴۰۲

با ۵/۸۵ درصد سهم از تولید ناخالص داخلی با نفت، چهارمین استان بزرگ اقتصادی کشور محسوب شده و با حذف بخش نفت و گاز، سهم آن به ۵/۷۴ درصد کاهش یافته اما همچنان در رتبه چهارم کشور می باشد. اقتصاد استان بوشهر را می توان به یک دوگانگی بزرگ تشبیه کرد: از یک سو، فعالیت های متنوع و رو به رشد در صنعت نفت، گاز و صنایع وابسته با بیش از یکصد سال سابقه و از سوی دیگر، بخش های سنتی و کمتر توسعه یافته مانند کشاورزی و شیلات. این دوگانگی باعث شده است که با وجود درآمدهای نجومی از منابع انرژی، استان بوشهر نتواند به یک توسعه متوازن دست یابد. صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، قلب تپنده اقتصاد استان هستند. با این حال، با وجود سهم چشمگیر در تولید ثروت در سطح ملی، سهم اشتغال مستقیم این صنایع برای مردم بومی استان کمتر از ۳۰ درصد است.

در مقابل، بخش های حیاتی دیگری مانند کشاورزی و شیلات، با وجود پتانسیل های بی نظیر، در سایه اقتصاد نفتی قرار گرفته اند. بوشهر یک قطب مهم در تولید محصولات کشاورزی مانند خرما و گوجه فرنگی است. در حوزه شیلات، استان با سرانه تولید ۶۹۰۴ کیلوگرم آبزیان، رتبه سوم کشوری را داراست. با این حال، یکی از بزرگ ترین نقاط ضعف در این بخش ها، فقدان یک زنجیره ارزش کامل است. به دلیل ضعف در صنایع فرآوری، بسته بندی و برند سازی، محصولات به صورت خام یا با ارزش افزوده پایین به بازار عرضه می شوند. در بخش صنعت و معدن، در سال ۱۴۰۲ استان بوشهر با سهم ۱۳ درصدی از ارزش افزوده صنعت کشور، رتبه سوم را دارد. اما

این ارزش افزوده، به دلیل سهم تنها ۰.۷ درصدی از تعداد کارگاه های صنعتی، متمرکز بر چند صنعت بزرگ و سرمایه بر است و صنایع کوچک و متوسط توسعه نیافته اند. در بخش معدن، با سهم ۲۰.۱ درصدی، دومین قطب معدنی کشور به شمار می رود. با این حال، سرانه ارزش تولیدات معادن تنها ۳.۵ میلیون ریال به ازای هر نفر است که نشان دهنده خام فروشی و فقدان زنجیره فرآوری مواد معدنی در استان است. به عبارتی این آمار به وضوح نشان می دهد که اقتصاد استان بوشهر با سهم ۵/۸۵ درصدی از تولید ناخالص داخلی کشور، یک موتور محرکه اقتصادی قدرتمند محسوب می شود. اما تحلیل عمیق تر این رقم، یک وابستگی نگران کننده را آشکار می سازد. با حذف بخش نفت و گاز، سهم بوشهر از تولید ناخالص داخلی به ۵/۷۴ درصد کاهش می یابد. این وابستگی، ریسک های ناشی از نوسانات قیمت جهانی نفت و تحریم ها را نیز به همراه دارد. در مقابل درخشش بخش انرژی، عملکرد بخش های دیگر اقتصاد بوشهر چندان رضایت بخش نیست. سهم ناچیز ۱/۹۳ درصدی از ارزش افزوده بخش کشاورزی (رتبه بیست و چهارم) و ۱/۳۷ درصدی در بخش خدمات (رتبه بیست و سوم)، نشان دهنده پتانسیل های دست نخورده و عدم توسعه کافی در این حوزه ها است. با توجه به موقعیت جغرافیایی بوشهر در کنار خلیج فارس، ظرفیت های عظیمی در شیلات و همچنین گردشگری آبی وجود دارد که مغفول مانده اند. توسعه پایدار و مقاوم سازی اقتصاد بوشهر در برابر شوک های خارجی، مستلزم کاهش تدریجی وابستگی به نفت و گاز و تمرکز بر تقویت و

تنوع بخشی به دیگر بخش ها است. این تنوع بخشی نه تنها امنیت اقتصادی استان را افزایش می دهد، بلکه می تواند به ایجاد فرصت های شغلی پایدار تر و با کیفیت تر در حوزه های غیر نفتی نیز منجر شود.

بوشهر در سال ۱۴۰۳ در زمینه تجارت، نقشی برجسته ایفا کرده است. این استان ۲۰۳ درصد از ارزش کل صادرات کشور را به خود اختصاص داده که بخش عمده آن (۱۱/۸ میلیارد دلار معادل ۹۷ درصد ارزش صادرات استان) مربوط به محصولات پتروشیمی و به عبارتی فعالیت های منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس است. در مقابل، سهم این استان از کل واردات کشور تنها ۳۰۹ درصد (۲۰۸ میلیارد دلار) بوده است. این آمار نیز نشان دهنده نقش حیاتی صنایع نفت، گاز و پتروشیمی بوشهر در صادرات ملی است.

بر اساس داده های مرکز آمار ایران در سال ۱۴۰۲، ساختار هزینه ای خانوارهای شهری و روستایی استان بوشهر، همپوشانی های مهمی را نشان می دهد. برای خانوارهای شهری بوشهر، سه گروه اصلی خوراکی ها و آشامیدنی ها (۳۵/۰۳ درصد)، مسکن (۲۰/۸ درصد) و بهداشت و درمان (۱۰/۶) بیشترین سهم را از سبد هزینه ها به خود اختصاص داده اند. این ترکیب نشان می دهد که بخش عمده ای از درآمد خانوارهای شهری صرف تأمین نیازهای اساسی بقا می شود. سهم قابل توجه خوراکی ها (بیش از یک سوم کل هزینه ها) می تواند به معنای فشار بر بودجه خانوار، به ویژه برای دهک های پایین درآمدی باشد که قدرت چانه زنی کمتری در برابر نوسانات قیمت مواد غذایی دارند. در خانوارهای روستایی استان بوشهر، خوراکی ها با ۳۷ درصد،

حتی سهم بیشتری نسبت به خانوارهای شهری از کل هزینه ها را به خود اختصاص داده اند که می تواند نشانه ای از پایین تر بودن سطح درآمد و تمرکز بیشتر بر تأمین نیازهای اولیه غذایی در مناطق روستایی باشد. مسکن نیز با ۱۶/۱ درصد، دومین سهم بزرگ را تشکیل می دهد، اگرچه نسبت به خانوارهای شهری سهم کمتری دارد که احتمالاً به دلیل هزینه های پایین تر اجاره یا مالکیت در روستاهاست. این داده ها در مجموع بیانگر آن است که بخش قابل توجهی از درآمد خانوارهای بوشهری، چه شهری و چه روستایی، صرف کالاهای ضروری می شود. این ساختار هزینه ای می تواند آسیب پذیری خانوارها را در برابر تورم و نوسانات قیمتی افزایش داده و فضای کمتری برای پس انداز یا سرمایه گذاری باقی بگذارد، که خود بر توانایی استان برای توسعه پایدار و افزایش رفاه عمومی تأثیرگذار خواهد بود.

در آبان سال ۱۴۰۳، نرخ تورم در بوشهر (۲۹/۷ درصد) و پایین تر از میانگین کشوری است. همچنین کمترین نرخ تورم مسکن در کشور با نرخ ۲۹/۳ درصد متعلق به استان بوشهر است. در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، استان بوشهر شاهد کاهش نابرابری در مناطق شهری بوده است.

۳. وضعیت موجود استان بوشهر در حوزه دریامحور

۳-۱. شیلات و آبی پروری

- استان بوشهر با سرانه تولید ۶۹/۴ کیلوگرم آبزیان به ازای هر نفر، رتبه سوم کشور را داراست که نشان دهنده یک مزیت رقابتی و نقطه قوت برجسته برای استان است. کل صید انواع آبزیان دریایی استان در سال ۱۴۰۳ به میزان ۶۵

هزار تن بوده که معادل ۹ درصد از کل تولیدات کشور است.

- استان بوشهر قطب اصلی و بلامنازع تولید میگوی پرورشی آب شور در ایران است. در سال ۱۴۰۲، از مجموع ۴۹،۳۹۹ تن تولید کشور معادل ۲۴،۰۴۲ تن (معادل ۴۸/۷ درصد) در این استان تولید شده است.
- وجود ۲۲ مرکز تکثیر لارو و ۶ کارخانه خوراک آبزیان
- تنوع و کیفیت بسیار بالای ماهی و میگو دریای خلیج فارس
- وجود سواحل و زمین‌های مناسب برای تکثیر و پرورش آبزیان
- وجود مؤسسه علوم و تحقیقات شیلات و پژوهشکده ملی میگو و مرکز ملی تشخیص بیماری‌های میگو
- وجود آموزشگاه و دانشکده و اعضای هیأت علمی متبحر در رشته‌های تکثیر و پرورش ماهی و میگو و رشته‌های مهندسی شیلات در دانشگاه خلیج فارس از سال ۷۷ تاکنون
- تولید دانش بومی پرورش متراکم، فوق متراکم، تکثیر و پرورش صدف (خوراکی و مروارید ساز) توسط شرکت‌های دانش بنیان استان
- وجود یک مرکز از سه مرکز اقیانوس شناسی کشور در بوشهر که دارای کشتی تحقیقاتی اقیانوس پیماست

۲-۳. گردشگری آبی

- ۹۶۷ کیلومتر نوار ساحلی، خورهای متعدد، کلوتهای مند، سواحل ماسه‌ای و صخره‌ای متنوع،
- ۱۲ منطقه نمونه گردشگری از جمله ه منطقه نمونه ساحلی،
- ۱۴ جزیره با کاربری‌های مختلف، از جمله

- چهار جزیره زیست محیطی،
- پارک ملی دریایی نایبند و جنگل‌های حرا به مساحت ۴ هزار هکتار،
- آداب و رسوم، فرهنگ بومی و مکان‌های تاریخی و دیدنی استان،
- موزه‌های مردم شناسی، دریا و دریانوردی، تاریخ پزشکی و تجارت دریایی،
- خونگرمی و مهمان‌نوازی مردم بوشهر،
- امکان برند سازی در حوزه گردشگری از ظرفیت‌های تاریخی
- نزدیکی به کشورهای خلیج فارس از نظر فرهنگ و گویش و جذب گردشگر خارجی،
- وجود مناطق ساحلی و چشم‌انداز ساحلی منحصربه فرد منطقه،
- تنوع چشم‌انداز زیبا در منطقه،
- تنوع گونه‌های آبی، و کنار آبی و پرندگان موجود در منطقه،
- آمادگی گردشگران جهت هزینه کردن در زمینه فراغت و تفریح،
- همکاری سازمان‌ها و نیروهای امنیتی جهت برقراری امنیت و رفاه مسافران.
- امکان گردشگری مرکب (آبی، پزشکی، صنعتی، مقاومت، پیشرفت، اکوتوریسم)

۳-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- استان بوشهر دارای ۱۱ بندر بزرگ و کوچک تجاری و صیادی با ظرفیت اسمی سالانه حدود ۵ میلیون تن تخلیه و بارگیری است. بنادر بوشهر، گناوه، دیلم، دیروکنگان از مهم‌ترین بنادر تجاری و صیادی هستند.
- استان فاقد شبکه بزرگراهی یکپارچه است.
- وجود دو مجموعه شهید محلاتی و شرکت صدرا که قادر به تولید کشتی‌هایی با ظرفیت بیش از ۱۰۰ هزار تن و اقیانوس پیما و سکوها نفتی می

باشد

- قرارگیری در محور کریدورهای ترانزیتی شمال- جنوب و کریدور ساحلی جنوب کشور،
- طرح راه آهن شیراز- بوشهر- عسلویه به عنوان یک حلقه مفقوده استراتژیک، هنوز تکمیل نشده است.
- فرودگاه بین المللی بوشهر نیز به عنوان مرکز اصلی حمل و نقل هوایی استان، پروازهای داخلی و منطقه ای را پشتیبانی می کند.
- استان فاقد زیرساخت های لجستیکی مدرن و پایانه های تخصصی برای صادرات مواد معدنی، محصولات کشاورزی و شیلاتی است. کمبود سردخانه های مجهز و انبارهای استاندارد، باعث افزایش ضایعات و کاهش ارزش افزوده محصولات تولیدی می شود.
- در حال حاضر، به علت محدودیت های طبیعی بنادر کوچک از قبیل عمق کم و ظرفیت پذیرش برای پذیرش شناورها تا ۳۰ هزار تن، اقبال مناسبی برای سرمایه گذاری ملی و توسعه این بنادر وجود ندارد. بسیاری از این بنادر در عمل سودده نبوده یا حتی زیانده هستند و تنها به واسطه وابستگی اجتماعی جوامع محلی به فعالیت خود ادامه می دهند.
- ناوگان صیادی استان به روش های سنتی و صنعتی به صید انواع ماهیان گرمابی، حلزون خوراکی و خرچنگ اشتغال دارد.

۳-۴. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- وجود مرکز تحقیقات زیست فناوری دریایی خلیج فارس با آزمایشگاه های

- مجهز و دپارتمان های مختلف رتبه اول کشور در تولید ریزجلبک اسپیرولینا،
- تولید ۱۳۸ تن جلبک دریایی در استان،
- وجود زیرساخت های علمی و پژوهشی (استان بوشهر دارای مراکز تخصصی مانند «مرکز توسعه فناوری میکروآلگ خلیج فارس» وابسته به پارک علم و فناوری است).

۴. ظرفیت های دریامحور استان بوشهر

۴-۱. شیلات و آبی پروری

- روش نوین و سودآور پرورش ماهی در قفس، ظرفیت تولید ۱۳،۷۵۰ تن ماهی را در آب های استان ایجاد کرده است.
- وجود بازار مناسب بین المللی برای محصولات شیلاتی ایران و نزدیکی به بازارهای بزرگ مصرفی منطقه،
- پتانسیل بالقوه منطقه برای توسعه پرورش ماهی (وجود ۲۲ مرکز تکثیر لارو، ۶ کارخانه خوراک آبزیان، کیفیت بالای ماهی و میگو در خلیج فارس و وجود مؤسسه علوم و تحقیقات شیلات، پژوهشگاه ملی میگو و مرکز تشخیص بیماری های میگو).

۴-۲. گردشگری آبی

- پیوندهای تاریخی و فرهنگی با کشورهای حاشیه خلیج فارس که می تواند زمینه جذب سرمایه و گردشگر را فراهم کند.
- تنوع گونه های آبی، کنارآبی و پرندگان موجود در منطقه، این امکان را فراهم می کند که پارک- موزه ای با تاکید بر گونه های ساحلی ایجاد شود.
- ظرفیت توسعه گردشگری سلامت در استان بوشهر به دلیل عواملی چون

وجود مراکز تخصصی مانند «مرکز توسعه فناوری میکروآلگ خلیج فارس» وابسته به پارک علم و فناوری، بستر مناسبی برای توسعه این صنعت فراهم کرده است.

۵. چالش‌های و موانع توسعه دریامحور استان بوشهر

۱-۵. شیلات و آبی‌پروری

کمبود سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش غیردولتی در شیلات، ناکافی بودن منابع اعتباری و ضعیف بویژه در برق رسانی و اکسیژن دهی، عدم بهره‌برداری از ظرفیت‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی در بخش شیلات، فرآیندهای پیچیده و زمان‌بر برای صدور مجوزهای کسب و کار، به ویژه در حوزه دریا و شیلات، ضعف بازاریابی و وجود واسطه در امر توزیع و فروش، بیماری نکرóz حاد هپاتوپانکراس (AHPND) به عنوان یکی از جدی‌ترین چالش‌ها برای مزارع پرورش میگو، بهره‌وری پایین در واحد سطح، عدم رعایت کامل الزامات بهداشتی، وابستگی به کارشناسان خارجی و واردات غذای لارو میگو در پرورش میگو در آب شور، آلودگی سواحل و اکوسیستم دریایی ناشی از فعالیت‌های صنعتی (وجود هیدروکربن‌های آروماتیک چندقلقه‌ای در آبزیان (دوکفه‌ای‌ها))، مشکل در تأمین پایدار بچه ماهی با کیفیت، کمبود نیروی انسانی متخصص و فنی و بروکراسی اداری پیچیده و طولانی برای صدور مجوزها در پرورش ماهی در قفس.

نزدیکی به کشورهای حاشیه خلیج فارس، سواحل آرام و آب و هوای مناسب، فراهم است. این عوامل می‌تواند به جذب گردشگران خارجی و همچنین ایجاد هتل‌ها و مراکز تخصصی درمانی کمک کند.

نزدیکی به کشورهای حاشیه خلیج فارس و وجود مراکز خرید مدرن در شهرهای بندری، پتانسیل ایجاد یک بسته گردشگری ترکیبی (تفریحی-تجاری) را فراهم می‌کند.

درجه حرارت مناسب در فصول سرد سال و بالا بودن ساعات آفتابی، این استان را به یک مقصد جذاب برای گردشگران در فصل‌های سرد تبدیل می‌کند.

آمادگی گردشگران برای هزینه کردن در زمینه فراغت و تفریح و همچنین همکاری سازمان‌ها و نیروهای امنیتی، بستر مناسبی برای سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌های گردشگری فراهم کرده است.

۳-۴. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

بنادر استان با ظرفیت اسمی ۵۰ میلیون تن تخلیه و بارگیری سالانه، پتانسیل بالایی برای مبادلات تجاری دارند.

قرار گرفتن در محور کریدورهای ترانزیتی شمال-جنوب و کریدور ساحلی جنوب کشور، فرصت‌های تجاری و ترانزیتی بزرگی را فراهم می‌کند.

۴-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

با توجه به رتبه اول کشور در تولید ریزجلبک اسپیرولینا و تولید ۱۳۸ تن جلبک دریایی، استان بوشهر ظرفیت بالایی در این حوزه دارد.

۲-۵. گردشگری آبی

- بالا بودن درجه حرارت و رطوبت در تابستان،
- کمبود امکانات اقامتی و تجهیزات شهری،
- نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی مانند جاده‌ها و فاضلاب،
- بالا بودن سطح آب سفره زیرزمینی در منطقه ساحلی،
- عدم وجود برنامه‌ریزی و سرمایه گذاری محلی در این ناحیه در خصوص صنعت گردشگری،
- احساس ناامنی گردشگران خارجی،
- سم‌پاشی کشورهای منطقه علیه ایران،
- فقدان و یا کمبود ورزش‌ها و تفریحات ساحلی،
- ضعف در جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی،
- تمرکز بیش‌ازحد گردشگران در ایام نوروز و در بخش‌های خاصی از شهر بوشهر،
- عدم وجود اشتغال پایدار در تمام فصول سال در مناطق ساحلی،
- ایجاد گرانی و افزایش کاذب قیمت به خاطر حضور گردشگران در ایام نوروز،
- گرانی برخی از تفریحات سواحلی مثل غواصی، ماهیگیری و ...

۳-۵. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- بندر بوشهر با محدودیت جدی در پذیرش کشتی‌های بالای ۳۰ هزار تن به دلیل کمبود عمق کانال دسترسی مواجه است (عدم لایروبی کافی).
- مجتمع بندری نئین به عنوان پروژه توسعه‌ای این بندر و پروژ [لایروبی کانال ورودی بندر بوشهر در مراحل

مختلف اجراست تا این محدودیت‌ها را برطرف کند. بنادر دیگر نیز با چالش فرسودگی زیرساخت‌ها و اسکله‌ها روبرو هستند.

- نبود شبکه بزرگراهی یکپارچه،
- عدم اتصال به شبکه ریلی سراسری (عدم تکمیل طرح راه‌آهن شیراز- بوشهر- عسلویه)،
- کمبود زیرساخت‌های لجستیکی مدرن،
- مشکلات مربوط به اشتغال ملوانان و ساماندهی تجارت مرزی،
- نبود قوانین و مشوق‌های کافی برای جذب سرمایه‌گذاران به منطقه ویژه اقتصادی،
- فرآیند طولانی و پیچیده ترخیص کالا،
- ازجمله دخالت چندین سازمان دولتی.

۴-۵. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- کمبود سرمایه‌گذاری در این صنعت،
- ضعف زیرساخت‌های تحقیقاتی و آزمایشگاهی،
- کمبود نیروی انسانی متخصص،
- نبود مشوق‌های کافی و چارچوب‌های قانونی روشن برای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در حوزه‌های نوآورانه،
- نبود چارچوب‌های قانونی برای حفاظت از مالکیت فکری،
- شنی بودن اغلب سواحل که برای رشد برخی گونه‌های جلبک مناسب نیست.

۶. راهکارهایی برای توسعه دریامحور استان بوشهر

۱-۱. شیلات و آبی‌پروزی

- تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌های شیلاتی رودشور، شیف و شهرک‌های جدید،
- اعطای تسهیلات مالی، مشوق‌های مالیاتی و وام‌های کم‌بهره به

۲- تولید کیتوسان (ماده انعقاد خون) از ضایعات میگو
۳- تولد مواد بهداشتی و خوراکی از پودر استخوان ماهی

۶-۲. گردشگری آبی

- اعطای تسهیلاتی از قبیل مشوق‌های مالیاتی، دادن وام با بهره کم و واگذاری زمین به بخش خصوصی جهت ساخت هتل و رستوران، پارک‌های آبی و مراکز خرید و سایر صنایع خدماتی،
- بهسازی زیرساخت‌های محیطی و کالبدی مانند جاده‌ها و شبکه فاضلاب،
- برنامه‌ریزی مناسب برای کاهش هزینه‌های تمام شده برای گردشگران از طریق ایجاد تورهای گردشگری گروهی، ارائه تخفیفات ویژه از طریق شرکت‌های هواپیمایی و مسافرتی و هتل‌ها و ارائه تخفیفات استثنایی به گردشگران خارجی برای جذب بیشتر آنها به منطقه،
- ایجاد امکانات سفر دریایی با کشتی‌های مجهز برای رفت و آمد به جزایر و سواحل خلیج فارس،
- اجرای برنامه‌های هدفمند برای کاهش تمرکز گردشگران در ایام نوروز و توزیع آن‌ها در طول سال،
- ایجاد و توسعه ورزش‌ها و تفریحات ساحلی و آبی متنوع،
- مدیریت و کنترل قیمت‌ها برای جلوگیری از افزایش کاذب در ایام اوج سفر،
- برقراری ارتباطات هدفمند با کشورهای منطقه برای مقابله با سم‌پاشی‌های خارجی.

۶-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- لایروبی کانال دسترسی بندر بوشهر جهت پهلوگیری شناورهای بالای ۳۰

- سرمایه‌گذاران بخش خصوصی، تخصیص درصدی از درآمدهای ملی استان به صندوق توسعه استانی برای تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی.
- توسعه و تجهیز کارخانه‌های فرآوری و صنایع تبدیلی برای افزایش بهره‌وری و ارزش افزوده محصولات شیلاتی،
- تقویت بازاریابی داخلی و خارجی و برقراری روابط تجاری پایدار با کشورهای منطقه برای تضمین بازارهای صادراتی،
- سرمایه‌گذاری در تحقیقات و فناوری‌های نوین برای پیشگیری و کنترل بیماری‌ها مانند بیماری نکروز حاد هیپاتوپانکراس،
- ارتقای بهره‌وری در واحد سطح از طریق استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته و رعایت کامل الزامات بهداشتی،
- تقویت زیرساخت‌های لازم برای برق‌رسانی و اکسیژن‌دهی کافی در مزارع پرورش،
- حمایت از تولید داخلی غذای لارو میگو و تأمین پایدار بچه ماهی با کیفیت،
- برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های تخصصی برای ارتقای دانش و مهارت نیروی انسانی محلی،
- اصلاح و ساده‌سازی فرایندهای اداری و کاهش بروکراسی برای صدور مجوزها.
- توسعه و حمایت از شرکت‌های دانش بنیان در این عرصه برای ایجاد
- ۱- قطب پرورش صدف با توجه به مصرف بالای صدف خوراکی در کشورهای حاشیه خلیج فارس (۱۰ میلیون قطعه در سال) و استفاده از ضایعات آن در خوراک دام و طیور با کیفیت بالا و تولید مروارید از صدف پرورشی

- هزار تن،
- تکمیل فازهای توسعه بندر بوشهر در جزیره نگین
- رفع مشکلات موجود در بنادر کوچک و اجرای طرح‌های توسعه‌ای مصوب برای استفاده از آن‌ها به عنوان بنادر پشتیبان برای بنادر بزرگتر و انتقال بخشی از بار اضافی بنادر بزرگ به این بنادر،
- تکمیل پروژه‌هایی مانند باند دوم محور بوشهر - گناوه، محور دالکی - کنار تخته و کریدور بزرگراهی نوار ساحلی جنوب کشور (پسابندر تا شلمچه)،
- تخصیص اعتبار و تکمیل طرح راه آهن شیراز - بوشهر - عسلویه برای اتصال بنادر به شبکه سراسری،
- ایجاد مرکز لجستیک در مبادی مرزی گناوه و بوشهر،
- تکمیل اسکله‌های صیادی خورخان، نخل تقی، جزیره شیف، جزیره جنوبی، بندرگاه، جفره، دلووار و شیرینو،
- احداث تأسیسات زیربنایی و تکمیل و بهره‌برداری از فازهای توسعه مجتمع بندری نگین.
- واگذاری بنادر و اسکله‌ها به بخش تعاونی و خصوصی
- طراحی مارین ترافیک بومی و خروج از وابستگی ماهواره‌ای برای شناورها و جلوگیری از فروش اطلاعات دریایی به دولت‌ها و گروه‌های ضد ایران
- **۴-۶. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک**
- سرمایه‌گذاری در حوزه‌هایی مانند تولید دارو، غذا و انرژی از طریق
- زیست فناوری دریایی،
- ایجاد زیربنای توسعه شهرک صنعتی زیست فناوری دلووار..
- حمایت از زنجیره طرح‌های وابسته به تولیدات زیست فناوری مانند اسپرولینا با بیش از صد فراوری محصول از آن
- استفاده از آب دریا برای تولید گیاهان و درختان شورپسند مانند سالیکورنیا (علوفه شورپسند) و تبدیل بوشهر به قطب تولید علوفه کشور
- **۵-۶. پیشنهاد های سیاستی و برنامه ریزی**
- **۱-۵-۶ پیشنهاد های سیاستی و برنامه ریزی در حوزه سیاسی و تقنین**
- تشکیل شورای عالی توسعه دریامحور استان: با حضور نمایندگان تام‌الاختیار وزارتخانه‌های کلیدی (نفت، صمت، جهاد کشاورزی، راه و شهرسازی)، سازمان بنادر، محیط زیست و استانداری برای راهبری یکپارچه و حل تعارضات،
- تصویب «سند راهبردی توسعه متوازن استان بوشهر»: با افق ۱۰ ساله، اهداف کمی مشخص و تمرکز بر کاهش وابستگی به نفت و تقویت بخش‌های دریامحور، کشاورزی و گردشگری،
- ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری دریامحور: جهت تسهیل، تسریع و رفع موانع صدور مجوزها در حوزه‌های شیلات، گردشگری و صنایع دریایی.
- افزایش سهم استان از سرمایه‌گذاری صندوق توسعه ملی در اقتصاد دریا پایه (سرمایه گذاری در بخش ریلی

حرفه ای تخصصی مرتبط یا رشته های دریا پایه

• باز تعریف قاچاق ، قوانین و طراحی تجارت ویژه با افزایش اختیارات مسئولین ارشد استان (برای ساماندهی ته لنجی، قاچاق سوخت، بازارچه های مرزی و اصلاح قوانین گمرکی)

• اعمال تغییرات کتاب های درسی و سرفصل های دانشگاهی مرتبط با اقتصاد دریای پایه و حمایت ویژه از پایان نامه های علمی

• تهیه طرح جامع پالایش آلودگی های محیط زیست (آلودگی های نفتی ، فاضلاب های وارد شده به خلیج فارس ، پسماندها)

• انتقال نیروگاههای کم بازده کشور به سواحل خلیج فارس و افزایش درصد بازدهی با تبدیل به سیکل ترکیبی و رفع ناترازی آب و برق

• راه اندازی نیروگاههای اتمی کوچک مقیاس در کرانه خلیج فارس با توجه به تاکید رهبر معظم انقلاب

۶-۵-۳ پیشنهادهای سیاستی و برنامه ریزی در حوزه تحول اجتماعی و فرهنگ عمومی

• مردمی سازی اقتصاد دریا محور با کمک شوراهای اسلامی روستا و شهر

• اولویت بندی در واگذاری امکانات و خدمات به سرمایه گذاران بومی و تعاونی های روستایی

• راه اندازی نمایشگاههای تخصصی

جنوب - جنوب و جنوب شمال، ایجاد بنادر تخصصی و پروژه های ملی گردشگری آبی)

• اجرای مصوبه بوشهر به عنوان منطقه آزاد علم و فناوری

• اصلاح فواصل قانونی برای فروش های متراکم و یا مدار بسته با توجه به عدم ایجاد آلودگی توسط روشهای نوین زیست فناوری

• افزایش اختیارات استاندار و تبدیل استان بوشهر به استان ویژه با اختیارات خاص در حوزه دریا، کرانه و پس کرانه (تعیین تعرفه های گمرکی، فواصل قانونی، ایجاد و اجرای تفاهم نامه همکاری با کشورهای پیرامونی و کریدوری

۶-۵-۲ پیشنهادهای سیاستی و برنامه ریزی در حوزه اقتصادی ، علمی و فناوری های نوین

• اصلاح نظام بودجه ریزی: تخصیص درصدی از درآمدهای ملی حاصل از استان به صندوق توسعه استانی برای تأمین مالی پروژه های زیربنایی و رفع محرومیت،

• ارتقاء کد دانشگاهی استان بوشهر به ه کد دانشگاهی و راه اندازی دانشکده های تخصصی و رشته خاص مورد نیاز مانند دانشکده زیست فناوری، رشته سواحل و بنادر،

• ارتقاء فنی و حرفه ای عمومی به فنی و

اقتصاد دریا محور و آشنایی اقشار و اصناف بومی با ظرفیت های اقتصاد دریا پایه

- اولویت بندی در اختصاص منابع مالی به صنایع تبدیلی دریایی در روستاها
- افزایش تبلیغات شهری و رسانه ای و ساخت برنامه های تلویزیونی (مستند، فیلم، سریال، آموزشی)

6-5-4 پیشنهاد های سیاستی و برنامه ریزی در حوزه دفاعی، نظامی و انتظامی

- بازسازی و تقویت مجدد کارخانجات منطقه دوم دریایی بوشهر به عنوان پیشران توسعه دریا پایه
- باز تعریف نقش مرزبانی نیروی انتظامی در تامین امنیت و تقویت منابع انسانی و تجهیزاتی
- استفاده از ظرفیت نیروهای مسلح به عنوان پیشران جهش علمی در حوزه علوم دریایی با توجه به تاکید رهبر معظم انقلاب
- راه اندازی منطقه ویژه تولید صنایع دریایی و نظامی و تبدیل بوشهر به عنوان قطب صادرات صنایع نظامی و دریایی در منطقه خلیج فارس

7. جمع بندی و چشم انداز

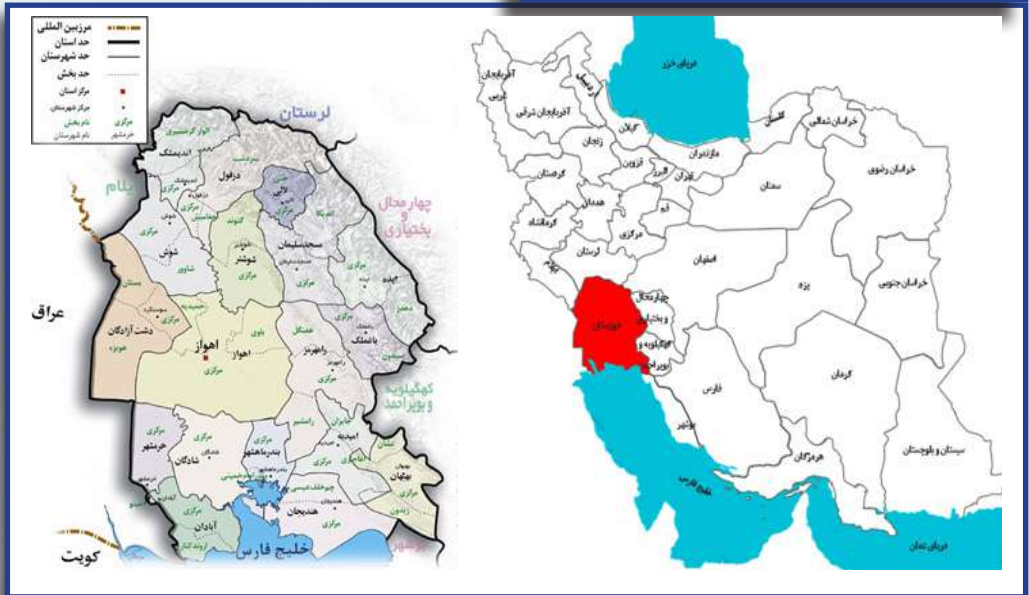
استان بوشهر با بهره مندی از پتانسیل های بی بدیل دریایی، انرژی و نیروی انسانی، می تواند و باید به الگوی توسعه متوازن و پایدار در ایران تبدیل شود. کلید این تحول،

در یک چرخش راهبردی از «پایتخت انرژی» به «پایتخت اقتصاد دریامحور» نهفته است. این گذار به معنای کاهش وابستگی به اقتصاد شکننده نفت، تنوع بخشی به سبد اقتصادی استان، نوسازی زیرساخت های لجستیکی و ترابری، توانمندسازی جامعه محلی و مشارکت فعال بخش خصوصی است. چشم انداز ۱۴۱۵ برای بوشهر، کسب جایگاه «قطب پیشرو اقتصاد دریامحور در منطقه خلیج فارس» است؛ استانی که نه تنها در انرژی، بلکه در شیلات، تجارت دریایی، گردشگری و نوآوری های زیستی نیز سرآمد باشد و رفاه حاصل از این توسعه به صورت عادلانه در سراسر پهنه آن توزیع گردد.

8. منابع و مأخذ

۱. مرکز آمار ایران (۱۴۰۲)، آمارهای جمعیتی و اقتصادی استان ها.
۲. گزارش «بررسی مهمترین مسائل استان بوشهر»، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
۳. گزارش اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان بوشهر (۱۴۰۳).
۴. داده های شرکت مادر تخصصی مدیریت منابع آب ایران و سازمان جهاد کشاورزی استان بوشهر (۱۴۰۲).
۵. داده های گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان بنادر و دریانوردی (۱۴۰۳).
۶. خروجی های مرکز ملی مطالعات راهبردی توسعه اقتصاد دریامحور (گزارش های ۱۴۰۱-۱۴۰۳).

سند توسعه دریا محور استان خوزستان

مقدمه

سند حاضر استان خوزستان را نه صرفاً یک واحد جغرافیایی-سیاسی بلکه یک موجود زنده راهبردی در کالبد نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران تعریف می‌کند که حیات و پویایی آن تأثیری مستقیم بر سلامت و اقتدار کل کشور دارد. این جایگاه منحصربه‌فرد از دو منظر قابل تحلیل است:

« **خوزستان به مثابه قلب تپنده اقتصاد مقاومتی:**

اقتصاد مقاومتی به عنوان دکترین اقتصادی نظام برای مقابله با استکبار جهانی و تضمین پیشرفت درون‌زا نیازمند یک قانون اجرایی و یک پیشران عملیاتی است. خوزستان به دلایل زیر مصداق اتم و اکمل این قانون است:

۱. مرکزیت در امنیت انرژی: به عنوان خاستگاه اصلی نفت و گاز این استان

شریان حیاتی اقتصاد ملی را در دست دارد و پایداری آن پایداری کل نظام اقتصادی در برابر تحریم‌ها و تکانه‌های خارجی است. ۲. دروازه تجارت و ترانزیت: با در اختیار داشتن بنادر استراتژیک و قرارگیری در کریدورهای کلیدی شمال-جنوب، خوزستان خط مقدم جهاد اقتصادی در حوزه صادرات غیرنفتی و تبدیل شدن به هاب لجستیک منطقه است.

۳. قطب امنیت غذایی: برخورداری از خاک حاصلخیز و منابع آبی این استان را به سنگری مستحکم در تأمین امنیت غذایی کشور و کاهش وابستگی در این حوزه راهبردی بدل کرده است.

از این رو هرگونه سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی برای توسعه خوزستان نه یک هزینه بلکه یک سرمایه‌گذاری مستقیم در تقویت بنیان‌های

اقتصاد مقاومتی و افزایش قدرت چانه‌زنی نظام در عرصه بین‌المللی است.

« خوزستان به مثابه کانون راهبردی تمدن نوین اسلامی:

تحقق آرمان والای «تمدن نوین اسلامی» که توسط رهبر فرزانه انقلاب (مدظله العالی) ترسیم شده است نیازمند ایجاد الگوهای موفق و ویتترین‌های تمدنی است. خوزستان از این منظر نیز دارای ظرفیت‌های بی‌بدیلی است:

۱. نماد مقاومت و ایثار: این استان پایتخت دفاع مقدس و سرزمین شهیدان سرافرازی است که با خون خود از کیان اسلام و ایران دفاع کردند. روحیه مقاومت جاری در این خاک سوخت اصلی موتور محرکه تمدن‌سازی است.
۲. نقطه اتصال به جهان اسلام: خوزستان دروازه ایران به جهان عرب و تشیع است. یک خوزستان پیشرفته، آباد و مبتنی بر عدالت به بهترین زبان کارآمدی مدل حکمرانی اسلامی را به نمایش گذاشته و الهام‌بخش ملت‌های منطقه خواهد بود.
۳. ظرفیت همزیستی فرهنگی‌ها: این استان گنجینه‌ای از تنوع اقوام و مذاهب است که در سایه اسلام و هویت ایرانی قرن‌ها در کنار یکدیگر زیسته‌اند. ارائه یک الگوی موفق از مدیریت این تنوع خود یکی از ارکان تمدن نوین اسلامی است.

بنابراین توسعه خوزستان پروژه‌ای فراتر از اقتصاد و عمران است؛ این یک پروژه تمدنی برای اثبات کارآمدی نظام اسلامی در ساختن ایرانی قوی و پیشرفته است.

اقتصاد کنونی خوزستان با وجود تمام دستاوردهایش یک اقتصاد منبع‌محور و مبتنی بر فروش سرمایه‌های زیرزمینی (نفت

و گاز) است. این مدل که می‌توان آن را میراث دوران پیش از انقلاب دانست با چالش‌های بنیادینی روبروست:

آسیب‌شناسی اقتصاد منبع‌محور (نفتی):

۱. آسیب‌پذیری شدید: اتکای به نفت اقتصاد استان و کشور را به شدت در برابر نوسانات قیمت‌های جهانی و تحریم‌های ظالمانه دشمنان آسیب‌پذیر می‌کند. این با روح اقتصاد مقاومتی در تضاد کامل است.
۲. ایجاد توسعه نامتوازن و ناعادلانه: این مدل به ایجاد جزایر ثروت در کنار اقیانوس‌های محرومیت منجر شده است. درآمدهای عظیم نفتی به صورت عادلانه در سراسر استان توزیع نشده و به بهبود پایدار کیفیت زندگی مردم محلی به‌ویژه در مناطق ساحلی نینجامیده است.
۳. تخریب محیط زیست: تمرکز بر صنایع سنگین و استخراجی هزینه‌های زیست‌محیطی گزافی را به استان تحمیل کرده است.
۴. غفلت از خلق ارزش افزوده: خام‌فروشی آفت بزرگ این مدل است که مانع از شکل‌گیری زنجیره‌های ارزش کامل و اشتغال‌زایی پایدار می‌شود.

چشم‌انداز اقتصاد دانش‌بنیان دریایی:

در مقابل این مدل آسیب‌زا این سند الگوی اقتصاد دانش‌بنیان دریایی را به عنوان راه حل راهبردی معرفی می‌کند. این الگو برخلاف مدل قبلی:

۱. دانش‌بنیان و ارزش‌آفرین است: به جای فروش منابع خام بر فرآوری فناوری

آبزی پروری تنوع زیستی و بوم گردی فراهم می آورند.

با این حال این موهبت های طبیعی با چالش های عظیمی روبرو هستند. بحران آب و کاهش دبی رودخانه ها، پدیده فرونشست زمین، شور شدن اراضی ساحلی و بالاتر از همه معضل دیرینه ریزگردها با منشأ داخلی و خارجی تاب آوری زیستی و اقتصادی استان را به شدت تهدید کرده و هرگونه برنامه توسعه ای را نیازمند پیوست های دقیق زیست محیطی و مدیریت جامع منابع می سازد.

اقلیم استان خوزستان عمدتاً گرم و خشک است. دمای هوا در فصول گرم سال، به ویژه در مناطق جنوبی و جلگه ای مانند رامهرمز و آغاجاری، به طور قابل توجهی بالا می رود (میانگین دما در تابستان حدود ۳۹ درجه سانتی گراد). در مقابل، مناطق شمالی و کوهستانی مانند دیپارت، دمای معتدل تری را تجربه می کنند (میانگین دمای تابستان حدود ۳۰/۸ درجه سانتی گراد). میانگین بارندگی سالانه در استان به طور کلی پایین است و در بیشتر شهرستان ها کمتر از ۲۵۰ میلی متر می رسد. شهرستان ایذه با میانگین بارندگی ۶۱۴ میلی متر، پربارش ترین نقطه استان محسوب می شود، در حالی که شادگان (۱۳۴ میلی متر) و آبادان (۱۵۲ میلی متر) از خشک ترین مناطق به شمار می روند. این توزیع نامتوازن بارندگی، اهمیت مدیریت منابع آبی را دوچندان می سازد.

استان خوزستان با وجود پتانسیل های فراوان، با چالش های ساختاری متعددی روبرو است. در حوزه محیط زیست و زیرساخت، ۳۶ درصد از مساحت استان پتانسیل سیل خیزی بالایی دارد و ۲۲۵ هزاره فرسایشی در رودخانه ها شناسایی شده است که با وجود سدها، همچنان آسیب های مالی و جانی به دنبال دارد. علاوه

نوآوری و ایجاد برند در حوزه هایی چون شیلات زیست فناوری دریایی گردشگری هوشمند و لجستیک مدرن تمرکز دارد.

۲. مقاوم و درونزا است: با تنوع بخشی به منابع درآمدی اقتصاد استان را در برابر تکانه های خارجی مقاوم می سازد.

۳. عدالت محور و اشتغال آفرین است: این مدل ظرفیت عظیمی برای ایجاد کسب و کارهای کوچک و متوسط و توانمندسازی جوامع محلی ساحلی دارد و توسعه را به صورت متوازن در سراسر استان توزیع می کند.

۴. پایدار و دوستدار محیط زیست است: اقتصاد آبی بر بهره برداری خردمندانه و پایدار از منابع دریایی با حفظ اکوسیستم برای نسل های آینده تأکید دارد.

این چرخش راهبردی یک ضرورت حیاتی برای تضمین آینده ای روشن عادلانه و مقتدر برای خوزستان قهرمان است و این سند نقشه راه تحقق این جهاد بزرگ اقتصادی و تمدنی خواهد بود.

۲. نمای کلی استان

۱-۲. جغرافیا و ویژگی های طبیعی

خوزستان با مساحت ۶۴،۰۵۷ کیلومتر مربع یک اکوسیستم منحصر به فرد در جنوب غرب ایران است. تلاقی پنج رودخانه بزرگ و دائمی کشور (کارون، کرخه، دز، مارون و زهره) با آب های گرم خلیج فارس جلگه ای آبرفتی و حاصلخیز را پدید آورده که از دیرباز مهد کشاورزی و تمدن بوده است. این استان دارای بیش از ۲۲۰ کیلومتر خط ساحلی و میزبان اکوسیستم های تالابی بی نظیری چون تالاب بین المللی شادگان (با وسعت حدود ۵۳۷ هزار هکتار) و هورالعظیم است که ظرفیت های عظیمی در حوزه

براین، تداخل حریم‌ها و تأسیسات نفتی با شهرهای استان، به‌ویژه در اهواز که ۶۰ درصد از حریم شهر با تأسیسات نفتی تداخل دارد، توسعه شهری را با مشکلات جدی مواجه کرده است. آلودگی هوا نیز یکی دیگر از معضلات اصلی است؛ بر اساس طرح جامع کاهش آلاینده‌های اهواز، ۶۰ درصد آلودگی مربوط به منابع نفتی است که از وجود ۲۸۰ فلر (فلرهای نفتی) در استان نشأت می‌گیرد.

۲-۲. جمعیت و نیروی انسانی

بر اساس آخرین برآوردهای مرکز آمار ایران جمعیت استان خوزستان در سال ۱۴۰۴ از مرز ۵ میلیون نفر فراتر رفته است. مهم‌ترین ویژگی این جمعیت ساختار جوان آن است به طوری که بخش قابل توجهی از جمعیت (۶۶/۸ درصد) در سن فعالیت (۱۵ تا ۶۴ سال) قرار دارند که یک پنجره جمعیتی و فرصتی استثنایی برای جهش اقتصادی فراهم می‌کند. همچنین سهم ۵/۰ درصدی جمعیت بالای ۶۴ سال، بار اقتصادی و اجتماعی ناشی از سالمندی جمعیت را کاهش داده و این امکان را فراهم می‌کند که منابع به جای هزینه‌های بازنشستگی و بهداشت، به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اختصاص یابد.

اما سرمایه انسانی گران‌بها (جمعیت در سن کار) با دو چالش اساسی روبروست: بیکاری و عدم تطابق مهارت‌ها با نیاز بازار کار. نرخ بیکاری استان به‌ویژه در میان جوانان تحصیل کرده همواره یکی از بالاترین نرخ‌های بیکاری در کشور بوده و در برخی شهرستان‌های ساحلی مانند هندیجان و شادگان به ارقام بحرانی می‌رسد. این مسئله نشانگر ناتوانی ساختار اقتصادی فعلی (عمدتاً سرمایه‌بر دولتی) در جذب نیروی کار بومی و ضرورت حرکت به سمت بخش‌های اشتغال‌زا مانند

شیلات گردشگری و صنایع کوچک و متوسط دریایی است. سهم تنها ۵/۰ درصدی جمعیت بالای ۶۴ سال، بار اقتصادی و اجتماعی ناشی از سالمندی جمعیت را کاهش داده و این امکان را فراهم می‌کند که منابع به جای هزینه‌های بازنشستگی و بهداشت، به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اختصاص یابد.

۳-۲. وضعیت اقتصادی

اقتصاد استان خوزستان بر پایه انرژی و کشاورزی بنا شده است. این استان به عنوان قلب تپنده اقتصاد انرژی ایران، تولیدکننده اصلی نفت خام (حدود ۷۰ درصد تولید کشور) و دومین تولیدکننده بزرگ گاز طبیعی (۱۶ درصد تولید کشور) است. وجود چهار میدان از پنج میدان بزرگ نفتی ایران و ۲۵ واحد بزرگ پتروشیمی، این استان را به یکی از قطب‌های اصلی صنعت و انرژی تبدیل کرده است. صنعت استان خوزستان تصویری متناقض از قدرت و ضعف ارائه می‌دهد. از یک سو، این استان در زمینه ارزش‌آفرینی صنعتی عملکردی بسیار قوی دارد؛ به طوری که ۱۰/۱۷ درصد از کل ارزش افزوده کارگاه‌های دارای ۱۰ نفر کارکن و بیشتر در سال ۱۴۰۰ به این استان اختصاص دارد و آن را در رتبه سوم کشوری قرار می‌دهد. این آمار نشان‌دهنده تولیدات با ارزش و بازدهی بالا است که احتمالاً به دلیل وجود صنایع بزرگ و سرمایه‌بر همچون نفت، گاز و پتروشیمی است. این تمرکز بر صنایع عظیم، باعث شده است که سرانه ارزش افزوده نیز در سطح بالایی قرار گیرد و با ۳۲۶/۴ میلیون ریال به ازای هر نفر، خوزستان در رتبه نهم کشوری قرار گیرد. این شاخص‌ها، قدرت صنعتی و بهره‌وری بالای سرمایه و نیروی کار را در صنایع اصلی استان به خوبی نمایان می‌سازند. با این حال، در سوی دیگر، خوزستان در شاخص‌های

مرتبط با تعداد و توزیع کارگاه‌های صنعتی با چالش جدی روبرو است. با ۲/۴۷ درصد از کل کارگاه‌ها، این استان در رتبه سیزدهم قرار دارد که نشان‌دهنده عدم توسعه کافی صنایع کوچک و متوسط است. این نقیصه در شاخص «نسبت کارگاه به جمعیت» نیز مشهود است؛ به طوری که با ۱/۵ کارگاه به ازای هر ۱۰ هزار نفر، خوزستان در رتبه پایین ۲۶ کشوری قرار گرفته است. این آمار نشان می‌دهد که صنعت استان به شدت متمرکز و فاقد تنوع لازم برای ایجاد اشتغال گسترده و متوازن است. علاوه بر این، قطع مکرر برق و گاز در تابستان و زمستان، باعث بلااستفاده ماندن ظرفیت‌های صنایع بزرگ و شهرک‌های صنعتی شده و ضررهای هنگفتی را به آن‌ها تحمیل می‌کند. همچنین، عدم تکمیل زنجیره ارزش در بخش‌هایی مانند پتروشیمی، باعث خروج بخش قابل توجهی از ارزش افزوده از استان می‌شود.

در سال ۱۴۰۱، بخش معدن (به جز نفت و گاز) استان خوزستان با چالش‌های جدی روبرو بوده و در بسیاری از شاخص‌ها در رتبه‌های پایینی قرار داشته است. نسبت معادن در حال بهره‌برداری به مساحت استان تنها ۲/۰۳ عدد به ازای هر هزار کیلومتر بوده که این استان را در رتبه ۲۸ کشوری قرار می‌دهد. همچنین، سهم استان از تعداد معادن کشور تنها ۲/۲۷ درصد و در رتبه ۱۷ قرار دارد. این وضعیت در شاخص‌های مربوط به اشتغال نیز مشهود است؛ به طوری که نسبت شاغلان معادن به کل جمعیت فعال تنها ۱/۲۴ به ازای هر هزار نفر بوده و خوزستان را در رتبه ۲۸ قرار داده است. در نهایت، سرانه ارزش تولیدات معادن نیز با ۱/۴۸ میلیون ریال به ازای هر نفر در رتبه ۳۰ کشوری قرار دارد. این ارقام به وضوح نشان می‌دهند که با وجود ظرفیت‌های بالقوه، استان خوزستان در بهره‌برداری از معادن خود به جز نفت و گاز،

عملکرد ضعیفی داشته است. در بخش کشاورزی، استان خوزستان دارای پتانسیل‌های بی‌نظیری است. در سال ۱۴۰۰ این استان ۹/۲ درصد از اراضی زراعی و ۱۰ درصد از اراضی زراعی آبی کشور را در اختیار داشته و به ترتیب در رتبه‌های سوم و اول قرار گرفته است. همچنین، خوزستان با تولید ۲۱/۹ درصد از محصولات سالانه (اراضی) کشاورزی کشور، رتبه اول را به خود اختصاص داده است. با وجود این ظرفیت‌ها، بخش کشاورزی استان با چالش‌های ساختاری روبرو است. از جمله مصرف ۱۶/۹ درصدی آب کشور در بخش کشاورزی استان و ضعف صنایع تبدیلی و تکمیلی که از نظر تعداد و اشتغال در رتبه‌های ۱۸ و ۲۰ کشور قرار دارند. این امر نشان می‌دهد که با وجود تولید بالای محصولات خام، فرآوری و ارزش‌افزایی در این بخش به خوبی صورت نگرفته است.

از منظر شاخص‌های کلان، اقتصاد استان با چالش‌هایی روبرو است. بر اساس آمار مرکز آمار ایران در تیر ۱۴۰۴ نرخ بیکاری استان به ۳۵/۶ رسیده و با توجه به نرخ بیکاری استان در بهار ۱۴۰۴ که ۱/۴ بوده شاخص فلاکت (جمع تورم و بیکاری) استان به ۴۸ رسیده که در بین استان‌های کشور بالاترین رتبه را دارد. این شاخص، نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب اقتصادی و اجتماعی و فشار شدید بر معیشت مردم است. ضریب جینی نیز نشان‌دهنده افزایش نابرابری درآمدی در مناطق شهری (از ۳۰/۸۱ به ۳۱/۵۷) و کاهش نابرابری در مناطق روستایی (از ۲۶/۲۶ به ۲۴/۵۵) است. این وضعیت نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری‌ها باید به صورت جدی بر کاهش نابرابری در مناطق شهری و حمایت از اقشار کم‌درآمد متمرکز شوند تا پایداری و عدالت اقتصادی در استان تقویت شود.

۳. وضعیت موجود استان خوزستان در حوزه دریامحور

۱-۳. شیلات و آبی پروری

- استان با سهم ۲۵ درصدی در پرورش ماهیان گرمابی (۶۴,۵۰۱ تن) در رتبه دوم کشور قرار دارد (آمارنامه شیلات، ۱۴۰۲)
- میزان برداشت از منابع آبی در استان ۱۶,۸۴۰ تن گزارش شده است که استان با سهم ۲۲ درصدی در رتبه اول کشور قرار می‌دهد.
- میزان تولید آبی پروری در استان ۸۴,۷۲۵ تن بوده در رتبه دوم کشور قرار دارد.
- میزان تولید میگوی پرورشی در استان ۱,۷۱۸ تن است.
- سایت پرورش میگوی چوئبدۀ آبادان و مزارع هندیجان از بزرگترین مراکز تولیدی کشور هستند.
- میزان پرورش ماهی در دریا (قفس) تنها ۵ تن بوده است.
- وجود بیش از ۵ هزار هکتار اراضی در قالب ۲۷۳ مزرعه پرورش ماهی در خرمشهر دارد.
- در دو شهرستان آبادان و خرمشهر حدود ۲ هزار و ۸۰۸ نفر به صورت مستقیم در زمینه تکثیر و پرورش آبزیان فعالیت می‌کنند.

۲-۳. گردشگری آبی

- ۲۲۰ کیلومتر نوار ساحلی، جنگل‌های حرا استان دارای تنوع سازه‌های آبی از جمله سدها، رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و دریا است.
- نزدیکی به کشورهای خلیج فارس و جذب گردشگر خارجی،
- گردشگری درمانی، قابلیت جذب گردشگر

از کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، به ویژه کشور عراق را داراست.

بیش از نیمی از جاذبه‌های گردشگری استان به گردشگری آبی اختصاص دارد. نسبت پایین دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت که تنها ۹۵/۰ است، و رتبه خوب ۲۹ در این زمینه، نشان‌دهنده امنیت مطلوب در استان خوزستان است.

با توجه به آمار نسبی بیمارستان‌ها (رتبه ۱۸) و داروخانه‌ها (رتبه ۱۷) و تعداد تخت‌ها (رتبه ۱۲)، خوزستان دارای زیرساخت‌های درمانی متوسطی است که می‌تواند خدمات پزشکی را ارائه دهد و به عنوان یک مقصد بالقوه در گردشگری درمانی شناخته شود.

نگرش مثبت مسئولین منطقه به مزیت‌های اقتصادی گردشگری آبی وجود نیروی انسانی بومی در راستای توسعه خدمات

برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای آبی

۳-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابی

استان خوزستان به واسطه در اختیار داشتن مجتمع عظیم بندری امام خمینی (ره) بنادر استراتژیک خرمشهر و آبادان در محدوده منطقه آزاد اروند و بنادر کوچکتر مانند سجاف در هندیجان به لحاظ نظری قدرتمندترین زیرساخت حمل‌ونقل دریایی کشور را داراست. مجتمع بندری امام خمینی (ره) با ظرفیت اسمی سالانه بیش از ۶۰ میلیون تن و برخورداری از ۴۰ پست اسکله فعال به تنهایی مسئولیت تخلیه و بارگیری حدود ۷۰ درصد کالاهای اساسی مورد نیاز کشور را بر عهده دارد و در حقیقت شاه‌رگ امنیت غذایی ایران است.

سرای ملی زیست فناوری جلبک و اتاق بازرگانی آبادان در حال اجراست و در آینده به سایر شهرستان ها گسترش خواهد یافت.

۴. ظرفیت های دریامحور استان خوزستان

۴-۱. شیلات و آبی پروری

استان خوزستان به دلیل تنوع آب و هوایی از مناطق گرم ساحلی و آب شور دریا تا مناطق سردسیر کوهستانی، ظرفیت پرورش انواع آبزیان گرمابی، سردابی، و دریایی را دارد.

منابع آبی گسترده برای پرورش: وجود ۲۲۰ کیلومتر خط ساحلی و شناسایی ۳۱ هزار هکتار اراضی مستعد برای پرورش ماهیان دریایی و میگو، یک ظرفیت عظیم برای توسعه این صنعت است.

استان خوزستان با وجود منابع آبی نامتعارف گسترده، ظرفیتی بی نظیر برای توسعه شیلات و آبی پروری دارد. وجود ۲/۵ تا ۳/۵ میلیارد مترمکعب آب شور و لب شور در استان، که دو تا سه برابر آب شیرین تخصیص یافته است، این امکان را فراهم می کند که بدون فشار بر منابع آب شیرین، تولیدات شیلاتی به میزان قابل توجهی افزایش یابد.

مطالعات علمی و پایلوت های موفق در پرورش گونه هایی مانند میگو و ماهی سی باس در آب های نامتعارف انجام شده است. این تجربیات ارزشمند، زمینه را برای جذب سرمایه گذاران و توسعه پروژه های بزرگ فراهم کرده است.

با وجود بیش از ۵ هزار هکتار اراضی مستعد برای پرورش ماهی در خرمشهر و فعالیت مستقیم حدود ۲۰۸۰۸ نفر در شهرستان های آبادان و خرمشهر، استان می تواند با بهره گیری از فناوری های نوین، تولید خود را

بنادر خرمشهر و آبادان به دلیل موقعیت منحصربه فرد در آبراه اروند و هم مرزی با عراق پتانسیل تبدیل شدن به هاب صادرات مجدد و پشتیبانی از بازار بزرگ این کشور را دارند.

استان خوزستان در شبکه جاده های کشور جایگاه ویژه ای دارد. بر اساس آمارنامه سال ۱۴۰۳ سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای، خوزستان با ۲۴۹۳ کیلومتر اصلی، ۱۳۵۷ کیلومتر بزرگراه و ۱۳۵ کیلومتر آزاد راه سهم ۷/۸ درصدی از طول راه های (بدون راه های روستایی) دارد و در جایگاه سوم کشور قرار دارد. استان با سهم ۶/۳ درصدی از طول راه های استانی در رتبه سوم کشور قرار دارد.

استان چهار پایانه فعال کالا و دو پایانه مرزی (شلمچه و چزابه) دارد.

شبکه ریلی استان خوزستان بخشی از اداره کل راه آهن جنوب است. بر اساس آمارهای منتشر شده، این شبکه (منطقه زاگرس و جنوب) با طولی معادل ۶۹۹ کیلومتر، حدود ۶ درصد از کل خطوط ریلی کشور را شامل می شود. این خطوط ریلی نقش حیاتی در حمل و نقل بار و مسافر دارند و از نظر جابجایی بار و مسافر، رتبه چهارم را در کل شبکه ریلی کشور به خود اختصاص داده اند. خطوط ریلی این استان، به ویژه مسیر اهواز-تهران، از پرترددترین خطوط ریلی ایران به شمار می روند.

۴-۳. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

طرح های آزمایشی برای پرورش جلبک های اقتصادی، به ویژه جلبک اسپیرولینا، به صورت پایلوت در شهرستان آبادان آغاز شده است. این طرح با همکاری سازمان شیلات،

چندین برابر کنند.

- وجود بازار مناسب بین‌المللی برای محصولات شیلاتی ایران و نزدیکی به بازارهای بزرگ مصرفی منطقه (صادرات ۴۷ هزار تن آبزیان در سال ۱۴۰۲، نشان‌دهنده ظرفیت بالای استان برای ارزآوری و ورود به بازارهای جهانی است).
- روش‌های نوین پرورش: شناسایی ظرفیت ۱۶ هزار تنی پرورش ماهی در قفس در بحرکان هندوچان و ۲ هزار تنی در خوریات ماهشهر، نشان‌دهنده امکان استفاده از روش‌های مدرن و افزایش چشمگیر تولیدات است بهره‌گیری از دریاچه سدهای بزرگ استان به عنوان پهنه‌های مستعد برای توسعه شیلات غیرساحلی و آب‌های داخلی.

۲-۴. گردشگری آبی

- استان خوزستان به تنهایی ظرفیت ارائه بسته‌های گردشگری ترکیبی را داراست: معنویت (یادمان‌های دفاع مقدس و راهیان نور در شلمچه ارونند و هور) طبیعت (تالاب جهانی شادگان سواحل بکر بحرکان هندوچان و خور موسی) و فرهنگ (بازارهای ته لنجی آبادان و خرمشهر فرهنگ غنی و اصیل عربی و بختیاری). ظرفیت گردشگری رودخانه‌ای بر روی کارون و ارونند نیز در کشور کم‌نظیر است.
- خوزستان با داشتن ۲۰۰ تا ۲۲۰ کیلومتر نوار ساحلی، رودخانه‌های خروشان و سازه‌های آبی متنوع، بیش از نیمی از جاذبه‌های گردشگری خود را به آب اختصاص داده است.
- درجه حرارت مناسب در فصول سرد سال، این استان را به یک مقصد جذاب برای گردشگران در فصل‌های سرد تبدیل

می‌کند.

آمار پایین جرایم و امنیت مطلوب استان، عاملی حیاتی برای جذب گردشگر، به ویژه خانواده‌ها و سرمایه‌گذاران است. نزدیکی به کشورهای حاشیه خلیج فارس، از جمله عراق، کویت و قطر، فرصتی طلایی برای جذب گردشگران خارجی فراهم می‌کند. این امر به خصوص در گردشگری درمانی، که هزینه‌های آن در خوزستان رقابتی است، یک مزیت بزرگ محسوب می‌شود. ظرفیت بالای تعداد تخت‌ها (رتبه ۱۲) نشان‌دهنده توانایی استان در پذیرش تعداد قابل توجهی از بیماران و ارائه خدمات پزشکی به آنها است.

وجود نیروی کار بومی، آگاهی مسئولین و برگزاری رویدادها و جشنواره‌های آبی، نشان‌دهنده آمادگی استان برای توسعه و مدیریت این صنعت است. تنوع بخشی به مقاصد گردشگری آبی از طریق تلفیق ظرفیت‌های ساحلی با جاذبه‌های گردشگری سدها و رودخانه‌های شمال استان

۳-۴. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

زیرساخت‌های قوی حمل و نقل خوزستان، این استان را به یک هاب استراتژیک برای جابجایی کالا و مسافر تبدیل کرده است. این زیرساخت‌ها می‌توانند به طور مستقیم از گردشگری و اقتصاد دریامحور حمایت کنند. قرارگیری خوزستان در رتبه سوم جاده‌ای و چهارم ریلی کشور، دسترسی آسان به سواحل و بنادر را برای گردشگران و تجار فراهم می‌کند. وجود هفت بندر تجاری، از جمله بندر

۵. چالش‌های و موانع توسعه دریامحور

استان خوزستان

۱-۵. شیلات و آبریزوری

اعدم استقبال سرمایه‌گذاران و بانک‌ها برای سرمایه‌گذاری در پرورش آبزیان.

برآورد می‌شود بیش از ۸۰ درصد میگوی تولیدی و بخش قابل توجهی از ماهیان پرورشی استان بدون هیچ‌گونه فرآوری بسته‌بندی ارزش‌آفرین و برندسازی به صورت فله و خام صادر یا در بازار داخل عرضه می‌شود. این امر موجب می‌شود ارزش افزوده اصلی این صنعت نصیب واسطه‌ها و صنایع تبدیلی در استان‌های دیگر یا کشورهای مقصد گردد.

کمبود شدید کارخانه‌های تولید خوراک آبزیان با کیفیت در داخل استان، واحدهای تولید بچه‌ماهی و لارو میگوی اصلاح‌شده و صنایع بسته‌بندی و انجماد مدرن (IQF) هزینه تمام‌شده را برای تولیدکننده بالا برده و قدرت رقابت‌پذیری را کاهش می‌دهد.

آلودگی‌های ناشی از پساب‌های صنعتی و کشاورزی ورودی به رودخانه‌ها و خلیج فارس لکه‌های نفتی و همچنین پدیده کشند قرمز به عنوان یک تهدید جدی پایداری تولید و سلامت ذخایر آبزیان را به خطر می‌اندازد.

کمبود بنادر صیادی مجهز، سردخانه‌ها، کارخانه‌های فرآوری و تسهیلات حمل و نقل.

ناتمام ماندن طرح‌های عمرانی (سد بختیاری).

مشکلات صیادی شامل: بیمه، سوخت، روش‌های سنتی و مجوز.

استراتژیک امام خمینی (ره) و همچنین پایانه‌های مرزی فعال مانند شلمچه و جزابه، خوزستان را به یک دروازه اصلی تجارت تبدیل کرده است. این بنادر می‌توانند با توسعه زیرساخت‌های گردشگری، پذیرای کشتی‌های مسافری نیز باشند.

- فرصت نقش‌آفرینی محوری در ابرپروژه کریدور ترانزیتی شمال-جنوب است. با فعال‌سازی کامل این کریدور بنادر خوزستان از دروازه واردات کالاهای اساسی به یک چهارراه ترانزیتی بین‌المللی برای اتصال روسیه و آسیای میانه به شبه‌قاره هند و آب‌های آزاد ارتقاء خواهند یافت که این امر تحولی شگرف در اقتصاد لجستیک منطقه ایجاد خواهد کرد.
- بهره‌مندی از مجتمع‌های بزرگ کشتی‌سازی در اروند و خرمشهر و وجود خوشه‌های صنعتی قطعه‌سازی در اهواز، پتانسیل بالایی را برای پشتیبانی فنی از ناوگان تجاری و سکوها‌های نفتی فراهم آورده است که فراتر از نقش ترانزیتی صرف، استان را به قطب مهندسی دریای تبدیل می‌کند.

۴-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- آغاز طرح‌های آزمایشی پرورش جلبک‌های اقتصادی، مانند اسپیرولینا، نشان‌دهنده رویکرد آینده‌نگرانه مسئولین است. این طرح‌ها می‌توانند در آینده به یک صنعت مهم با ارزش افزوده بالا تبدیل شوند.
- با وجود منابع آب شور و لب‌شور فراوان، خوزستان می‌تواند در آینده به قطب تولید محصولات بیوتکنولوژی دریایی در منطقه تبدیل شود.

- ناهماهنگی بین سازمان‌ها و پیچیدگی‌های اداری.
- فقدان برنامه‌ریزی جامع و بلندمدت برای بهره‌برداری از منابع آبی.
- عدم بازاریابی مناسب برای محصولات شیلاتی و عدم اتصال به بازارهای هدف.
- عدم درگیر کردن جوامع محلی و صیادان سنتی در طرح‌های توسعه.
- آلودگی رودخانه‌ها و دریا و همچنین کاهش منابع آبی ناشی از خشکسالی.
- میزان پرورش ماهی در دریا (قفس) تنها ۵ تن بوده است. این رقم بسیار ناچیز است و نشان می‌دهد که این روش پرورش در استان خوزستان هنوز توسعه نیافته یا در حال حاضر فعالیت چندانی ندارد.

۲-۵. گردشگری آبی

- سالانه میلیون‌ها زائر در قالب کاروان‌های راهیان نور وارد استان می‌شوند اما هیچ سازوکار مؤثری برای پیوند این جریان عظیم با سایر جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی استان تعریف نشده است.
- این فرصت طلایی برای توزیع درآمد گردشگری در کل استان به سادگی از دست می‌رود.
- هیچ طرح جامع مدونی برای توسعه گردشگری سواحل و جزایر استان وجود ندارد و به تبع آن هیچ بسته سرمایه‌گذاری جذابی نیز برای بخش خصوصی تعریف نشده است.
- خوزستان فاقد یک مجتمع کشتی‌سازی و تعمیرات اساسی بزرگ است. بخش بزرگی از نیازهای خدمات فراساحلی

صنایع نفت و گاز توسط شرکت‌های خارج از استان یا حتی خارجی تأمین می‌شود که این امر به معنای خروج سرمایه و از دست رفتن فرصت‌های شغلی تخصصی برای جوانان بومی است.

تمایل ضعیف و مشارکت کم‌رنگ بخش خصوصی.

کیفیت نامطلوب زیرساخت‌های محیطی و کالبدی.

فقدان مدیریت یکپارچه و بروکراسی اداری.

نبود مشارکت محلی در طرح‌های توسعه، بالا بودن درجه حرارت و رطوبت در تابستان،

فقدان و یا کمبود ورزش‌ها و تفریحات ساحلی و گرانی برخی از تفریحات ساحلی مثل غواصی، ماهیگیری و ...

کمبود سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و مشارکت ضعیف در پروژه‌های گردشگری.

نبود زیرساخت‌های لازم و فناوری‌های پیشرفته در بخش گردشگری آبی.

فقدان استراتژی و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت برای توسعه گردشگری،

عدم همکاری و هماهنگی بین‌بخشی میان سازمان‌ها،

کمبود نیروی انسانی متخصص و حرفه‌ای در صنعت گردشگری،

ضعف در بازاریابی و تبلیغات برای معرفی ظرفیت‌های گردشگری.

۳-۵. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

عدم اجرای کامل عهدنامه ۱۹۷۵ الجزایر و در نتیجه عدم لایروبی مستمر و مشترک آبراه عمق کانال دسترسی به بنادر

فرسودگی ناوگان خدماتی و صیادی و وابستگی شدید به واردات قطعات استراتژیک از خارج از کشور، در کنار عدم استفاده حداکثری از توان قطعه سازان بومی استان برای رفع نیازهای فنی بنادر و سکوهای دریایی.

۴-۵. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

نوپا بودن و نوظهور بودن این صنعت، نیاز به زیرساخت ها و فناوری های نوین، محدودیت های اداری و مالی (فرآیند پیچیده صدور مجوز)، ریسک بالای سرمایه گذاری، نبود مشوق های کافی و چارچوب های قانونی روشن برای جذب سرمایه گذاری بخش خصوصی در حوزه های نوآورانه، کمبود نیروی متخصص، ریسک بالای آلودگی آب های ساحلی خوزستان به آلاینده های نفتی و فلزات سنگین که سلامت محصولات زیست فناوری (مانند جلبک خوراکی) را با تهدید جدی مواجه می کند.

۶. راهکارهایی برای توسعه دریامحور استان خوزستان

۱-۱. شیلات و آبریزوری

رفع عدم استقبال سرمایه گذاران و بانک ها از طریق ارائه مشوق ها و تسهیلات ویژه، تکمیل طرح های عمرانی ناتمام، حل مشکلات صیادان در زمینه بیمه، سوخت، و مجوزها، تدوین و اجرای برنامه پیشگیرانه برای جلوگیری از بروز بیماری های آبزیان

- خرمشهر و آبادان را به شدت کاهش داده است. این امر مانع از ورود کشتی هایی با آب خور بیش از ۶ متر شده و عملاً این بنادر استراتژیک را از چرخه رقابت بین المللی خارج کرده است.
- اتصال بنادر استان به شبکه ریلی سراسری به ویژه کریدور شمال- جنوب هنوز کامل و کارآمد نیست. کمبود پایانه های لجستیک مدرن انبارهای استاندارد و صنایع بسته بندی و فرآوری در پست کرانه بنادر هزینه های حمل و نقل ترکیبی را افزایش داده و مزیت رقابتی بنادر را تضعیف می کند.
- سرمایه گذاری های عظیم کشور عراق در بندر بزرگ فاو و توسعه بنادر دیگر منطقه در صورت عدم تحرک و نوسازی در بنادر خوزستان می تواند در آینده بخشی از بازار ترانزیت و تجارت استان را به خود جذب کرده و مزیت رقابتی ایران را تضعیف نماید.
- بنادر کوچک تر استان، مانند اروندکنار، چوئبده، شادگان و سجافی، عمدتاً کاربری صیادی و خدماتی دارند و از پتانسیل آنها برای سایر کاربری ها استفاده نمی شود.
- فرآیند طولانی و پیچیده ترخیص کالا، از جمله دخالت چندین سازمان دولتی، نبود زیرساخت در شهرک صنایع کشتی سازی در آبادان، عدم وجود پایانه صادرات محصولات کشاورزی در منطقه، توقف روند توسعه بنادر خرمشهر و آبادان به دلیل عمق کم اروندرود و چالش های حقوقی-سیاسی در عملیات لایروبی مشترک.

تنوع بخشیدن به تفریحات و ورزش های ساحلی و آبی مانند غواصی و قایق رانی، بازاریابی و تبلیغات هدفمند برای معرفی ظرفیت های گردشگری استان، به ویژه در فصول سرد،

آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص در صنعت گردشگری.

تعریف زون های ویژه «گردشگری ورزشی و تفریحی»، در دریاچه سدها و ایجاد اقامتگاه های شناور با رعایت استانداردهای زیست محیطی آب شرب

- مانند بیماری نکرور حاد هپاتوپانکراس
- در مزارع پرورشی استان و انجام نظارت و قرنطینه شدید.
- احداث بندر صیادی جدید مانند بندر صیادی هندیجان و بندر صیادی امام خمینی (ره).
- بازسازی و حفاظت از ذخایر ژنتیکی آبزیان (تأمین بچه ماهی و میگو به منظور رهاسازی و ایجاد و احیا زیستگاه های مصنوعی و طبیعی آبزیان)؛
- توسعه پرورش ماهی در قفس در دریا برای افزایش تولید
- تقویت بازاریابی داخلی و خارجی و برقراری روابط تجاری پایدار با کشورهای منطقه برای تضمین بازارهای صادراتی،
- برگزاری دوره های آموزشی و کارگاه های تخصصی برای ارتقای دانش و مهارت نیروی انسانی محلی،
- ایجاد مجتمع های زنجیره ارزش شیلاتی در مناطق بالادست (پشت سدها) با تمرکز بر پرورش ماهی در قفس، جهت کاهش فشار بر ذخایر دریایی و بهره وری از آب های شیرین.

۳-۶. زیرساخت های دریایی و ترابری

اصلاح فرآیند طولانی و پیچیده ترخیص کالا،

توسعه و تجهیز زیرساخت های بندر خشک و شهرک صنایع کشتی سازی در آبادان،

احداث پایانه صادرات محصولات کشاورزی در منطقه،

احداث کریدور بزرگراهی نوار ساحلی جنوب کشور از پسابندر تا شلمچه، احداث راه اصلی مهاجران - توره - بروجرد - خرم آباد - پل زال، سه راهی فولاد - ملاثانی به جاده اهواز - اندیمشک و کمربندی اراک؛

کریدور بزرگراهی غرب کشور - بازرگان تا بندر امام خمینی شامل مسیرهای (ایواوغلی - ارومیه - کرمانشاه - خرم آباد - کمربندی غرب اندیمشک و کمربندی جنوب و غرب اهواز؛ توسعه شبکه ریلی و خطوط ارتباطی.

فعال سازی دیپلماسی منطقه ای برای لایروبی اروند و خارج سازی مغروقه ها

۲-۶. گردشگری آبی

- اعطای تسهیلاتی از قبیل مشوق های مالیاتی، دادن وام با بهره کم و واگذاری زمین به بخش خصوصی جهت ساخت هتل و رستوران، پارک های آبی و مراکز خرید و سایر صنایع خدماتی،
- تکمیل و بهبود کیفیت زیرساخت های محیطی و کالبدی،
- ارائه بسته های تشویقی برای ورود بخش خصوصی به پروژه های گردشگری،

غذایی و صنعت دانش بنیان دریایی در غرب آسیا ترسیم می‌گردد. این نقشه راه بر پنج راهبرد کلان استوار است که هریک به مجموعه‌ای از سیاست‌های اجرایی و اقدامات عملیاتی تجزیه می‌شوند.

راهبرد اول: تحول ساختاری و گذار به اقتصاد مقاومتی دریایی

این راهبرد قلب سند و با هدف شکستن بن‌بست اقتصاد تک‌محصولی و حرکت به سوی یک اقتصاد متنوع درون‌زا و برون‌نگر طراحی شده است.

سیاست اجرایی ۱-۱: تنوع‌بخشی به سبد اقتصادی استان با محوریت دریا

تأسیس صندوق استانی توسعه پایدار دریامحور خوزستان. این صندوق از طریق تخصیص درصدی مشخص از درآمدهای نفت و گاز استان و همچنین منابع عمومی وظیفه سرمایه‌گذاری خطرپذیر و اعطای تسهیلات هدفمند به طرح‌های دانش بنیان و اشتغال‌زا در حوزه‌های شیلات گردشگری و صنایع دریایی را بر عهده خواهد داشت. این اقدام وابستگی توسعه استان به بودجه‌های دولتی را کاهش داده و منابع پایدار برای تحول اقتصادی فراهم می‌کند.

سیاست اجرایی ۲-۱: ایجاد ساختار مدیریتی یکپارچه و راهبر

ارتقاء ساختار اداری استانداری از طریق ایجاد معاونت هماهنگی امور اقتصاد دریامحور. این معاونت به عنوان بازوی اجرایی و نظارتی سند وظیفه هماهنگی میان تمام دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط (از سازمان بنادر و

به عنوان پیش‌نیاز اصلی احیای لجستیک دریایی استان.

تشویق و حمایت از شرکت‌های دانش بنیان و قطعه‌سازان استانی جهت ورود به حوزه ساخت و تعمیرات قطعات یدکی شناورها و تجهیزات جانبی سکوها استخراج نفت و گاز (مانند سیستم‌های پمپاژ و سازه‌های فلزی خاص)

ایجاد خط اعتباری ویژه برای نوسازی ناوگان دریایی با اولویت ارجاع سفارش ساخت به یاردهای کشتی‌سازی داخلی استان (خرمشهر و آبادان) جهت اشتغال‌زایی مستقیم برای نیروهای بومی.

۴-۶. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

ارائه تسهیلات ویژه، معافیت‌های مالیاتی و وام‌های تحقیق و توسعه.

توسعه طرح‌های آزمایشی پرورش جلبک،

ایجاد قوانین و مقررات روشن برای صدور مجوز و جذب سرمایه‌گذاری،

ایجاد مراکز پژوهشی تخصصی برای پرورش جلبک و زیست‌فناوری دریایی.

اولویت‌بخشی به تولید جلبک در «سیستم‌های بسته» و تمرکز بر کاربردهای غیرخوراکی مانند تولید سوخت زیستی و تصفیه پساب‌های صنعتی.

۵-۶. پیشنهادهای سیاستی و برنامه‌ریزی

با عنایت به مباحث بیان شده در فصول قبل، اینک نقشه راه عملیاتی برای تحقق چشم‌انداز خوزستان قطب لجستیک، امنیت

شیلات تا میراث فرهنگی و محیط زیست) رفع موانع تولید و پایش مستمر شاخص‌های پیشرفت سند را بر عهده خواهد داشت تا از بخشی‌نگری و اقدامات جزیره‌ای جلوگیری شود.

راهبرد دوم: تکمیل زنجیره ارزش و حداکثرسازی ارزش افزوده داخلی

این راهبرد به طور مستقیم ضعف ساختاری خام‌فروشی را هدف گرفته و به دنبال آن است که ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی در داخل مرزهای استان باقی بماند.

سیاست اجرایی ۲-۱: تبدیل استان به قطب فرآوری و بسته‌بندی آبزیان.

ایجاد شهرک‌های صنعتی تخصصی شیلات و صنایع تبدیلی در نزدیکی مراکز عمده تولید (مانند چوب‌ده و هندیجان). این شهرک‌ها باید با ارائه مشوق‌های سرمایه‌گذاری (زمین تسهیلات معافیت‌های مالیاتی) زمینه استقرار کارخانه‌های فرآوری کنسروسازی عمل‌آوری تولید پودر ماهی و واحدهای بسته‌بندی مدرن و صادراتی را فراهم آورند.

اجرای طرح ملی برندسازی میگو و ماهیان خوزستان با ایجاد یک نشان تجاری معتبر و قابل رقابت در بازارهای جهانی و حمایت از حضور تولیدکنندگان در نمایشگاه‌های بین‌المللی تخصصی.

سیاست اجرایی ۲-۲: توسعه صنایع پیشین و پسین دریایی.

حمایت از تأسیس کارخانه‌های تولید خوراک آبزیان با فناوری روز و مراکز تکثیر و اصلاح نژاد آبزیان در داخل استان به منظور کاهش وابستگی و کاهش قیمت تمام‌شده برای تولیدکنندگان.

راهبرد سوم: توسعه یکپارچه زیرساخت‌ها و آمایش سرزمین دریایی

هدف این راهبرد ایجاد یک شبکه به هم پیوسته و کارآمد از زیرساخت‌های سخت و نرم برای پشتیبانی

از تمام فعالیت‌های دریامحور است.

سیاست اجرایی ۳-۱: احیای کامل ظرفیت آبراه اروندرود و بنادر آن.

تشکیل کارگروه ملی احیای اروندرود باریاست معاون اول رئیس‌جمهور و عضویت دستگاه‌های ذی‌ربط (وزارت خارجه و وزارت دفاع سازمان بندرو...) جهت پیگیری مستمر و قاطعانه دیپلماسی با طرف عراقی برای اجرای کامل معاهده ۱۹۷۵ و تأمین منابع مالی لازم برای لایروبی فوری و مستمر این آبراه استراتژیک. این اقدام قفل توسعه بندر خرمشهر و آبادان را خواهد گشود.

سیاست اجرایی ۳-۲: ایجاد کریدور گردشگری یکپارچه مقاومت-طبیعت-فرهنگ.

تدوین و اجرای طرح جامع گردشگری سواحل و جزایر خوزستان که سه محور اصلی را به هم پیوند می‌دهد: ۱) ساماندهی و ایجاد زیرساخت‌های لازم در یادمان‌های دفاع مقدس (۲) ایجاد اسکله‌های تفریحی مسیرهای قایقرانی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی در تالاب شادگان و سواحل بکر (۳) احیای بافت تاریخی و بازارهای آبادان و خرمشهر. این طرح باید بسته‌های سفر چند روزه تعریف کند که گردشگر را در یک مسیر معنادار در استان به حرکت درآورد.

راهبرد چهارم: توانمندسازی جامعه محلی و تحقق عدالت اجتماعی

توسعه پایدار تنها زمانی محقق می‌شود که مردم به ویژه جوامع ساحلی و بومی به عنوان صاحبان و بهره‌برداران اصلی آن شناخته شوند.

سیاست اجرایی ۴-۱: اولویت‌دهی به اشتغال جوانان بومی در طرح‌های توسعه.

الزام شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران در طرح‌های دریامحور به جذب درصد مشخصی از نیروی

یک قطب استراتژیک در اقتصاد دریامحور منطقه و کشور بر خوردار است. این تحول مستلزم یک گذار هوشمندانه از تمرکز صرف بر اقتصاد نفت پایه به سوی یک الگوی توسعه متوازن و چندوجهی است که بر مبنای چهار ستون اصلی شکل می گیرد: شیلات و آبی پروری، گردشگری آبی، زیرساخت های حمل و نقل دریایی و زیست فناوری.

خوزستان آینده استانی خواهد بود که نه تنها قلب تپنده انرژی ایران است، بلکه با تکمیل زنجیره ارزش در صنایع شیلاتی، بهره گیری از رودخانه های پرآب و خط ساحلی برای توسعه گردشگری، مدرن سازی زیرساخت های بندری و کشتیرانی و سرمایه گذاری در صنایع نوآورانه مانند زیست فناوری دریایی، به عنوان پیشواز اقتصاد آینده ایران شناخته می شود. دستیابی به این چشم انداز، نیازمند یک مدیریت یکپارچه، رویکرد فرابخشی و مشارکت فعال بخش خصوصی برای رفع چالش های موجود است.

۸. منابع و مأخذ

۱. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، سالنامه های آماری استان خوزستان.
۲. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، شاخص های برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ۱۴۰۲-۱۳۹۸
۳. گزارش «شناسایی و اولویت بندی مشکلات حوزه های انتخابیه مبتنی بر اسناد، استان خوزستان»، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
۴. گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار سالیانه. (۱۴۰۳).
۵. آمارنامه سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای. (۱۴۰۳).

کار مورد نیاز خود از میان جوانان بومی استان. همچنین بازنگری در سرفصل های دانشگاهی و مراکز فنی و حرفه ای استان برای تربیت نیروی انسانی متخصص و متناسب با نیازهای روز صنایع دریایی شیلاتی و گردشگری. سیاست اجرایی ۴-۲: حمایت از کسب و کارهای خرد و تعاونی های محلی.

را اندازی صندوق حمایت از مشاغل خرد دریایی و ساحلی برای اعطای تسهیلات ارزان قیمت به جوانان و خانواده های بومی جهت را اندازی کسب و کارهایی مانند قایق های تفریحی رستوران های غذای دریایی اقامتگاه های بوم گردی و کارگاه های صنایع دستی مرتبط با دریا.

راهبرد پنجم: دیپلماسی فعال اقتصادی و بهره گیری از مزیت همسایگی

این راهبرد برگشتگری فعال در محیط بین المللی و منطقه ای برای حل مشکلات و بهره برداری از فرصت ها تأکید دارد.

سیاست اجرایی ۵-۱: تبدیل استان به مرکز تعاملات اقتصادی با عراق. احیای کامل و منظم خطوط کشتیرانی مسافری و تجاری بین بنادر خرمشهر و آبادان با بندر بصره و سایر بنادر عراق به منظور تسهیل تردد تجار زوار و گردشگران و کاهش هزینه های حمل و نقل کالا. تأسیس مرکز دائمی نمایشگاه و فروش محصولات ایرانی در منطقه آزاد اروند با تمرکز بر نیازهای بازار عراق.

۷. جمع بندی

استان خوزستان، با دارا بودن پتانسیل های بی نظیر جغرافیایی، منابع انرژی عظیم و نیروی انسانی جوان و پیرانگیزه، از ظرفیت لازم برای تبدیل شدن به

سند توسعه دریا محور استان سیستان و بلوچستان

۱- مقدمه

مانند پایین‌ترین نرخ شهرنشینی، بالاترین نرخ بیکاری جوانان و بالاترین نابرابری درآمدی در مناطق شهری مواجه است. این سند، توسعه دریامحور را به عنوان یک رویکرد نوین و راهبردی برای تبدیل موقعیت استراتژیک استان به ثروت و شکوفایی اقتصادی معرفی می‌کند. با تمرکز بر بهره‌برداری پایدار از دریا و ساحل، می‌توان علاوه بر تقویت بنیان‌های اقتصادی موجود مانند شیلات و آبی‌پروری، فرصت‌های جدیدی در حوزه‌هایی مانند گردشگری آبی چهار فصل، ترانزیت و حمل‌ونقل بین‌المللی از طریق بندر چابهار، و زیست‌فناوری دریایی با ارزش افزوده بالا ایجاد کرد. توسعه دریامحور به معنای استفاده هوشمندانه و برنامه‌ریزی‌شده از تمامی ظرفیت‌های دریا است تا ضمن حفظ محیط زیست و مقابله با آلودگی‌های ساحلی، از طریق ایجاد اشتغال پایدار و افزایش امنیت اجتماعی،

استان سیستان و بلوچستان، موقعیتی استراتژیک در جنوب شرقی ایران دارد. این استان از جنوب به آب‌های دریای عمان و اقیانوس هند متصل بوده و با ۵۴۰ کیلومتر مرز آبی، تنها استان دارای بندر اقیانوسی کشور (چابهار) است. علاوه بر این، همجواری با کشورهای افغانستان و پاکستان و قرارگیری در مسیر کریدور حیاتی شمال- جنوب دنیا، موقعیت ژئوپلیتیکی و ترانزیتی منحصر به فردی را برای آن رقم زده است. این استان به دلیل دسترسی به آب‌های آزاد اقیانوسی و برخورداری از مزایایی چون آب و هوای معتدل ساحلی چهار فصل، بالاترین ظرفیت کشور در پرورش ماهیان دریایی در قفس، و تنوع زیستی دریایی، گنجینه‌ای عظیم برای توسعه و پیشرفت محسوب می‌شود. با این حال، با وجود این ظرفیت‌های بی‌نظیر، استان با چالش‌های جدی اقتصادی و اجتماعی

زندگی مردم استان بهبود یابد و سیستان و بلوچستان به دروازه اصلی تجارت و ترانزیت ملی و منطقه‌ای و نمونه‌ای موفق از همزیستی پایدار با اقیانوس تبدیل شود.

۲. نمای کلی استان

۱-۲. جغرافیا و ویژگی‌های طبیعی

استان سیستان و بلوچستان دارای مساحت ۱۸۷,۵۰۲ کیلومتر مربع است، از شمال به استان خراسان جنوبی، از جنوب به دریای عمان، از شرق به کشورهای افغانستان و پاکستان و از غرب به استانهای کرمان و هرمزگان محدود شده است. این استان ۱۱.۵ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است.

میانگین دما در فصول گرم در راسک با ۳۵/۷ درجه سیلیسیوس گرمترین شهرستان استان بوده و نیکشهر با دمای ۳۴/۶ و ایرانشهر با دمای ۳۴/۲ درجه در رتبه‌های بعدی قرار دارند. شهرستان‌های زاهدان با ۲۶/۹ درجه سیلیسیوس نسبتاً معتدل است. در فصول سرد، زاهدان با دمای ۱۰/۴ درجه و خاش با ۱۲/۷ درجه سردترین شهرستان‌های استان هستند. نکته قابل توجه اینکه چابهار در فصول گرم با میانگین دمای ۲۹/۵ درجه و در فصول سرد با میانگین دمای ۲۳/۴ درجه دمای مناسبی در تمام فصول سال دارد (کمترین اختلاف دما بین فصول گرم و سرد را دارد).

بارندگی در استان دارای الگوی نامتوازن است. شهرستان‌های میرجاوه با میانگین بارندگی ۴۲/۲ میلی‌متر، زهک با ۴۹/۸، زابل با ۵۲/۹ میلی‌متر، نصرت آباد با ۷۳/۵ میلی‌متر و زاهدان با ۷۶/۶ میلی‌متر کمترین بارندگی را در استان داشتند (کمتر از ۱۰۰ میلی‌متر)

۲۵,۰۱۹,۱۲۲ هکتار از مساحت استان را جنگل، ۱۰,۸۶۳ هکتار مرتع خوب، ۵۷۹,۴۴۵ هکتار مرتع متوسط و ۱۰,۳۰۷,۵۸۷ هکتار از مساحت آن را

مرتع فقیر تشکیل داده است.

۷/۹ درصد از مساحت استان (۲۵,۰۱۹,۱۲۲ هکتار) را جنگل تشکیل داده است. همچنین استان دارای ۳۸۱,۷۷۶ هکتار مرتع خوب (متراکم)، ۱۷۸,۸۳۲ هکتار مرتع متوسط (نیمه متراکم) و ۳۲۱,۹۲۸ هکتار مرتع فقیر (کم تراکم) است.

۲-۲. جمعیت و نیروی انسانی

در سال ۱۴۰۱، جمعیت استان سیستان و بلوچستان ۳/۱۵ میلیون نفر بوده است که ۳/۷ درصد از کل جمعیت کشور را شامل می‌شود. تراکم نسبی جمعیت حدود ۱۸ نفر در هر کیلومتر مربع است که استان را در رتبه ۲۸ کشوری قرار می‌دهد. ۵۳/۱ درصد از جمعیت استان در مناطق شهری زندگی می‌کنند و استان در رتبه ۳۱ کشور و کم‌ترین میزان شهرنشینی را در کشور دارد. در سال ۱۴۰۱ میزان عمومی ازدواج در استان ۸/۳ نفر در هزار و در رتبه اول کشور قرار دارد. میزان عمومی طلاق ۰/۷ نفر در هزار و در رتبه ۳۱ کشور قرار دارد. به عبارتی سیستان و بلوچستان آمار بالاترین ازدواج و پایینترین میزان طلاق را در کشور دارد.

ساختار سنی جمعیت نشان می‌دهد که ۵۸/۳ درصد از جمعیت در گروه سنی فعال (۱۵ تا ۶۴ سال) قرار دارند. (آخرین استان کشور) این در صورتی است که ۳۸/۵ درصد جمعیت در گروه سنی پایین تر از ۱۵ سال قرار دارند و استان در رتبه اول کشور قرار دارد. ۳/۲ درصد از جمعیت استان نیز در گروه سنی بالای ۶۵ سال قرار دارند که استان را در رتبه ۳۱ کشور قرار داده است. بعد خانوار استان ۳/۷ نفر و در رتبه اول کشور قرار دارد.

با این حال، نرخ مشارکت اقتصادی استان در سال ۱۴۰۳ با ۳۵/۸ درصد، پایین‌تر از میانگین کشوری (۴۱ درصد) بوده است. نرخ بیکاری استان نیز با ۱۲/۲ درصد، بالاتر از میانگین

کشوری (۷۰۶ درصد) است. نرخ بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال در استان ۱۹/۵ درصد بوده که بالاتر از میانگین کشوری (۱۴/۷ درصد) است. استان با چالش بزرگی در استفاده از این ظرفیت مواجه است؛ چرا که نرخ مشارکت اقتصادی پایین و نرخ بیکاری بالاتر از میانگین کشوری، می‌تواند نشان‌دهنده وجود درصد قابل توجهی از جمعیت غیرفعال یا بیکاران دلسرد است. شاخص‌های استان از لحاظ آماری دارای زیرساخت‌های درمانی ضعیفی است (رتبه ۲۹ در بیمارستان‌ها و تخت‌ها، و رتبه ۳۰ در داروخانه‌ها) و نسبت بالای دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت (۶/۹۷ به صد هزار نفر) نشان‌دهنده وضعیت نامناسبی نسبت به استان‌های ساحلی جنوب کشور است.

۳-۲. وضعیت اقتصادی

سهم استان سیستان و بلوچستان از تولید ناخالص داخلی (به قیمت جاری با نفت) در سال ۱۴۰۰، ۰/۹۳ درصد (رتبه ۲۴) بوده است و سهم بدون نفت آن ۱/۲۱ درصد (رتبه ۲۲) است. سهم استان از ارزش افزوده بخش کشاورزی ۴/۲۳ درصد (رتبه ۸) سهم استان از ارزش افزوده بخش صنعت ۰/۹۶ درصد (رتبه ۲۱)، از ارزش افزوده بخش معدن ۰/۰۳ درصد (رتبه ۲۴) و از ارزش افزوده بخش خدمات ۱/۴۹ درصد (رتبه ۱) است.

در بخش صنعت، استان سیستان و بلوچستان با نسبت ۱/۱۸ کارگاه صنعتی (ده نفر کارکن و بیشتر) به ازای هر ده هزار نفر جمعیت، رتبه ۲۹ را داراست، و نسبت شاغلان این کارگاه‌ها به کل جمعیت ۳/۷۹ در هزار نفر با رتبه ۳۱ نشان از پایین بودن این نسبت‌ها دارد. سرانه ارزش افزوده فعالیت این صنایع ۱۵/۶ میلیون ریال است که رتبه ۳۱ را به همراه دارد. سهم استان از تعداد این کارگاه‌ها در سطح کشور ۱/۲ درصد

(رتبه ۲۰) و سهم ۰/۳ درصدی از ارزش افزوده این فعالیت‌ها (رتبه ۲۹)، نشان‌دهنده سهم اندک استان در فعالیت‌های صنعتی و ارزش افزوده تولید شده در این بخش است.

در بخش معدن، نسبت معادن در حال بهره‌برداری به مساحت استان ۰/۸۱ در هزار کیلومتر مربع است که استان را در رتبه ۳۱ قرار می‌دهد. با این حال، سهم استان از تعداد معادن کشور ۲/۵۵ درصد است و رتبه ۱۶ را داراست. نسبت شاغلان معادن به کل جمعیت ۳/۶۸ نفر در هزار نفر است که رتبه بالایی (۱۳) را نشان می‌دهد. سرانه ارزش تولیدات معادن ۴/۲۳ میلیون ریال است که در رتبه ۲۱ قرار دارد و با وجود سهم بالا از تعداد معادن و نسبت بالای شاغلان، سرانه ارزش تولیدات در حد متوسط روبه پایین است.

رتبه اول کشور در ذخایر آنتیموان، رتبه دوم در منیزیت و تیتانیوم، و رتبه ششم در کانسنگ طلا در بخش کشاورزی، استان دارای عملکرد بسیار متفاوتی در زیربخش‌ها است. در تولیدات دامی، سرانه تولید گوشت قرمز ۶/۱۶ کیلوگرم (رتبه ۹) و سرانه تولید آبزیان ۸۸/۶۲ کیلوگرم (رتبه ۲) بسیار مطلوب است، در حالی که سرانه تولید گوشت مرغ ۱/۵۶ کیلوگرم (رتبه ۲۸) پایین است. در تولیدات زراعی سهم استان از تولید گندم ۱/۳۱ درصد (رتبه ۲۲) است. سهم ۳/۳ درصدی از آب مصرف شده بخش کشاورزی (رتبه ۹) قابل توجه است. همچنین، سهم استان از مقدار تولید محصولات باغی ۴/۲۹ درصد (رتبه ۶) بسیار بالا و در مقابل سهم از مقدار تولید محصولات زراعی ۱/۱۷ درصد (رتبه ۲۲) پایین است.

تنوع محصولات گرمسیری و نیمه گرمسیری منحصربه‌فرد (مانند موز، انبه، پاپایا، چیکو، گواوا و انواع خرما) با قابلیت توسعه و صادرات

تنها ۱۰ تن گزارش شده است (در سال های ۹۸ تا ۱۰ تولید صفر بوده).

وجود ۱۱ اسکله و جایگاه تخلیه صید در سواحل مکران.

فعالیت ۲،۵۰۰ شناور (اعم از قایق و لنج) و حدود ۲۵ هزار نفر صیاد دائمی و فصلی در قالب ۳۸ تعاونی صیادی.

وجود ۶ شهرک و ناحیه صنعتی و بیش از ۱۰۰ واحد تولیدی صنایع شیلاتی (نشان دهنده ظرفیت فرآوری).

نسبت شاغلان در بخش شیلات به کل جمعیت ۳.۱۹ در هزار نفر (رتبه هشتم کشوری).

از ظرفیت های مغفول مانده شیلات در سواحل مکران، کشت متراکم میگو با تناژ برداشت بیش از ۳۰ تن در هکتار یعنی بیش از ده برابر کشت سنتی است.

از دیگر ظرفیت های شیلات و زیست فناوری پتانسیل سواحل مکران در پرورش آرتمیا است. با توجه به خشک شدن دریاچه ارومیه.

۲-۳. گردشگری آبی

برخورداری از تجهیزات و خدمات تفریحات آبی (مانند مراکز غواصی تخصصی و جت اسکی)

وجود محیطی آرام و دور از هیاهوی شهرهای بزرگ به عنوان یک ویژگی فعلی محیطی مطرح است.

تنوع محیط های طبیعی و بکر بودن آنها (مانند تپه های گل افشان در کهیر زرآباد و سواحل دریای عمان)

منطقه آزاد چابهار در زمینی به مساحت ۸۲ هزار هکتار و با تخصیص ۴ هزار هکتار به بخش های بازرگانی و توریستی واقع شده است.

۴۰ هزار اصله نهال کشت بافت موز در تنها واحد کشت بافت استان در مرکز آموزش و

تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی بلوچستان بمپور تولید شد.

شرایط اقتصادی استان سیستان و بلوچستان با نرخ تورم بالای ۳۲/۹ درصد در تیر ۱۴۰۴، همراه با نرخ بیکاری ۱۰/۵ درصدی در بهار، منجر به شاخص فلاکت ۴۳/۴ شده که بیانگر فشار بر معیشت مردم است.

نابرابری درآمدی بالا در مناطق شهری (ضریب

جینی ۰.۴۵۹۱) استان سیستان و بلوچستان را در رتبه اول کشوری از لحاظ نابرابری قرار می دهد.

ضریب جینی در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۳ نشان دهنده افزایش نابرابری در مناطق

روستایی نسبت به ۱۴۰۲ (از ۲۹۱۳/۰ به ۳۲۵۰/۰) است، اما وضعیت بهتری نسبت به مناطق

شهری دارد و در رتبه هفتم از لحاظ نابرابری قرار دارد.

۳. وضعیت موجود استان سیستان و بلوچستان در حوزه دریامحور

۱-۳. شیلات و آبزی پروری

استان بیش از ۷۰ درصد تن ماهیان مورد نیاز کشور را تأمین می کند (نشان دهنده اهمیت صید در آب های جنوب).

صید سالانه بالغ بر ۲۶۳،۵۹۴ تن از آب های جنوب گزارش شده است.

سهم استان در برداشت از منابع آبی (رودخانه ها، سدها و...) ۲۱.۳ درصد از کل

کشور است (رتبه دوم کشوری).

تولید سالانه ۲،۲۰۷ تن میگوی پرورشی، با سهم ۴.۵ درصدی از کل تولید کشور.

سهم استان در پرورش ماهیان گرمابی (۲۳،۸۶۳ تن) تنها ۰.۹۵ درصد از کل کشور است (سهم ناچیز).

پرورش ماهی در دریا (قفس) در سال ۱۴۰۲

۳-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- همسایگی با افغانستان و پاکستان و موقعیت ترانزیتی
- بر اساس آمارنامه سال ۱۴۰۳ سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای، سیستان و بلوچستان با ۲،۶۵۰ کیلومتر طول آزادراه‌ها، بزرگراه‌ها و راه اصلی سهم ۵/۲ درصدی از این شبکه‌های مهم کشور را در اختیار دارد (رتبه پنجم کشور)
- بر اساس آمارنامه سال ۱۴۰۳ سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای، سیستان و بلوچستان با ۱۶،۲۵۹ کیلومتر طول راه‌های روستایی سهم ۸ درصدی از این شبکه‌های مهم کشور را در اختیار دارد (رتبه اول کشور)
- شبکه جاده‌ای استان شامل ۱۲۵ کیلومتر راه دارای روشنایی است.
- استان دارای دو پایانه مرزی فعال است.
- استان در حال حاضر چهار پایانه باری تخصصی و شهرک‌های حمل و نقل جامع است.
- استان در حال حاضر چهار پایانه مرزی فعال (میرجاوه، پیشین، ریمدان و میلک)
- تعداد ۵۵ شرکت حمل و نقل بین‌المللی و رتبه پنجم
- تنها بندر اقیانوسی کشور در چابهار
- ظرفیت کنونی تخلیه و بارگیری ۱۰ میلیون تنی بندر شهید بهشتی قابل توجه است.
- **۳-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک**
- تولید جلبک در استان در سال ۱۴۰۲ صفر گزارش شده است، با وجود اینکه این بخش دارای پتانسیل ارزش افزوده بالاست.
- پروژه‌هایی برای کشت و پرورش جلبک در نوار ساحلی جنوب استان در حال اجرا است؛ از جمله مهم‌ترین آن‌ها، دستیابی

به دانش فنی تولید نشاء ماکرو جلبک‌ها در مرکز تحقیقات شیلاتی آب‌های دور چابهار است.

مرکز تحقیقات گیاهان دارویی دریایی در دانشکده علوم پزشکی چابهار تأسیس شده است. این مرکز با هدف نهایی استخراج مواد با ارزش (مانند مواد ضد سرطان) از گیاهان دارویی و جلبک‌ها فعالیت می‌کند.

پرورش آبزیان نامتعارف نظیر جلبک، خیار دریایی و آرتمیا در حال حاضر به صورت ویژه مورد توجه قرار نگرفته است.

۴. ظرفیت‌های دریامحور استان سیستان و بلوچستان

۴-۱. شیلات و آبریزوری

سواحل مکران (چابهار، کنارک، دشتیاری، زرباد) به عنوان «بهشت آبریزوری ایران» شناخته می‌شوند.

بالاترین ظرفیت کشور در پرورش ماهیان دریایی در قفس با توجه به راهیابی به آب‌های آزاد اقیانوسی.

پتانسیل بالای صید در آب‌های جنوب (دریای عمان و اقیانوس هند).

قابلیت تولید سالانه دو دوره پرورش میگو به دلیل شرایط اقلیمی مناسب و وجود مجتمع‌های بزرگ مانند سایت شهید صنعتی گواتر

دسترسی به آب‌های آزاد اقیانوسی و زیرساخت‌های بندری، زمینه را برای صادرات مستقیم آبزیان فرآوری شده به کشورهای منطقه و جهان فراهم کرده است.

اطمینان از تأمین مداوم و پایدار آب مورد نیاز مزارع پرورش میگو

آب‌های اقیانوسی ساحل مکران بدلیل

طولانی با پاکستان و افغانستان وجود چهارپایانه مرزی فعال (میرجاوه، پیشین، ریمدان و میلک) ظرفیت گسترده‌ای برای تسهیل تجارت و ترانزیت با کشورهای همسایه (به ویژه پاکستان و افغانستان) و ایجاد دروازه‌های متعدد اقتصادی فراهم می‌کند.

فعال بودن چهارپایانه باری تخصصی و شهرک‌های حمل و نقل جامع، ظرفیت ساماندهی، انبارداری و مدیریت تخصصی بار و کالا، به‌ویژه کالاهای ترانزیتی و صادراتی/وارداتی را بالا می‌برد.

قرار گرفتن در رتبه پنجم کشور از نظر تعداد شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی (۵۵ شرکت)، نشان‌دهنده ظرفیت بالای لجستیکی و نیروی متخصص برای مدیریت و انجام عملیات حمل و نقل در سطوح منطقه‌ای و جهانی است.

تکمیل خط ریلی چابهار-زاهدان-سرخس، اتصال بندر اقیانوسی چابهار به شبکه ریلی ملی و کشورهای همسایه (افغانستان، آسیای میانه) که نقش ترانزیتی استان را به شدت افزایش می‌دهد.

وجود ۹ بندر صیادی و ۱۱ اسکله تخلیه صید (مانند کنارک، بریس، پسابندر) که زیرساخت لازم برای ناوگان تجاری کوچک و خدمات پشتیبانی دریایی را فراهم می‌کنند.

در اختیار داشتن ۲/۵ درصد از کل آزادراه‌ها، بزرگراه‌ها و راه‌های اصلی کشور و کسب رتبه پنجم کشور، نشان‌دهنده وجود زیرساخت‌های لازم برای حمل و نقل سنگین و ترانزیت برون‌استانی و بین‌المللی است.

دوری از آلاینده‌های صنعتی، بستری عالی برای تولید میگو محسوب می‌شوند

- وجود ۹ بندر صیادی و ۱۱ اسکله تخلیه صید، زیرساخت لازم برای افزایش ظرفیت صید را فراهم کرده است.

۲-۴. گردشگری آبی

- آب و هوای معتدل و اختلاف دمای کم
- بین فصول، مناسب برای گردشگری چهار فصل.
- ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی، آب‌های آزاد و اقیانوسی و نزدیکی به کشورهای همسایه
- ظرفیت‌های منحصر به فرد مانند تالاب صورتی لیپار، پدیده موج فشان، و رودخانه باهوکلاد (زیستگاه گاندو).
- آسمان پرستاره برای توسعه گردشگری نجومی.
- پتانسیل ورزش‌های آبی و ساحلی (مانند موج‌سواری تا ارتفاع ۱۰ متر، غواصی و جت اسکی).
- جاذبه‌های طبیعی مناسب برای توسعه گردشگری ورزشی.
- وجود تنوع بالای ذخایر معدنی (معروف به رنگین کمان معادن) و پتانسیل توسعه گردشگری بازدید از معادن (مانند معادن طلا و مس).

۳-۴. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- موقعیت راهبردی و ترانزیتی به دلیل دسترسی به آب‌های آزاد و استقرار در کریدور شمال-جنوب دنیا
- وجود تنها بندر اقیانوسی ایران در چابهار، یک مزیت بی‌نظیر برای توسعه تجارت دریایی، ترانزیت کالا و ایجاد هاب منطقه‌ای حمل و نقل فراهم می‌آورد که امکان پهلوگیری کشتی‌های با تناژ بالا را دارد.
- فرصت‌های اقتصادی ویژه از طریق مرزهای

۴-۴. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- سواحل چابهار در استان دارای بیشترین تنوع گونه‌های جلبک قرمز (۱۱۷ گونه) و جلبک سبز (۵۴ گونه) در سواحل جنوبی کشور است.
- سواحل چابهار با ۴۸ گونه جلبک قهوه‌ای، در رده‌های اول تنوع گونه‌ای این جلبک‌ها در میان استان‌های جنوبی قرار دارد.
- بخش جلبک دارای ارزش افزوده بسیار بالا است و پتانسیل بزرگی برای ایجاد اشتغال و درآمدزایی فراهم می‌کند.
- دانش فنی تولید نشاء ماکرو جلبک‌ها در مرکز تحقیقات شیلات به دست آمده که یک گام حیاتی برای توسعه پایدار و صنعتی کشت جلبک است.
- پتانسیل توسعه گسترده و سرمایه‌گذاری در پرورش جلبک، خیار دریایی، آرتمیا و آبزیان زینتی وجود دارد.
- هدف نهایی مرکز تحقیقات گیاهان دارویی دریایی برای استخراج مواد ضد سرطان نشان‌دهنده ظرفیت استان در ورود به حوزه‌های زیست فناوری با تکنولوژی بالا است.

۵. چالش‌های و موانع توسعه دریا محور استان سیستان و بلوچستان

۱-۴. شیلات و آبزی پروری

- عملکرد بسیار پایین در پرورش ماهی در دریا (تنها ۱۰ تن در سال ۱۴۰۲)
- سهم ناچیز در پرورش ماهیان گرمابی
- آلودگی گسترده آب‌های زیرزمینی و ساحلی به علت نفوذ شیرابه‌های زباله
- دفع زباله به شیوه سنتی در سواحل جنوبی و داخل مسیل‌ها و فقدان سیستم دفع فاضلاب
- کمبود آب زمزم و خشکسالی‌های بلند مدت
- کمبود تأسیسات مهار آب در مقایسه با

قابلیت‌های منابع آب و خاک

کمبود آب شرب و وابستگی به منابع ناپایدار مانند رودخانه هیرمند به دلیل نداشتن حق‌آبه، تأثیر مستقیم بر توسعه آبزی پروری در پسران‌ها و همچنین سلامت جامعه صیادی دارد.

۲-۵. گردشگری آبی

ضعف زیرساخت گردشگری: ضعف در زیرساخت‌های گردشگری (به عنوان یک چالش مشخص) مستقیماً مانع جذب توریست و توسعه مناطق ساحلی مکران می‌شود.

کمبود امکانات بهداشتی و درمانی: کمبود امکانات بهداشتی و درمانی، ارائه خدمات مناسب به گردشگران را با مشکل مواجه می‌کند.

کاهش امنیت اجتماعی: نرخ بالای حاشیه‌نشینی و کاهش امنیت اجتماعی، فضای نامطلوبی برای پذیرش گردشگر ایجاد کرده و از مهم‌ترین موانع توسعه به شمار می‌رود.

بی‌توجهی به صنایع دستی: بی‌توجهی به صنایع دستی منطقه، مانع ایجاد ارزش افزوده و تنوع بخشی به محصولات عرضه شده در حوزه گردشگری می‌شود.

نبود مدیریت و فعالیت یکپارچه و سیاست‌ها و آیین نامه‌های حقوقی مدون و مشخص در زمینه گردشگری افزایش نوسان‌های ارز و بی‌ثباتی بازار و ارتباط آن با قدرت خرید گردشگران افزایش تهدیدها و تبلیغات منفی کشورهای خارجی و تحریم ایرا

۳-۵. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- ناتمام ماندن پروژه‌های عمرانی کلان؛
- ناتمام ماندن پروژه‌های عمرانی، به‌ویژه فرودگاه چابهار
- ضعف در شبکه برق‌رسانی و تاثیر بر عملکرد بنادر، پایانه‌های حمل‌ونقل و واحدهای فرآوری دریایی
- عدم استفاده از ظرفیت اقتصادی مرزها، مانع تبدیل موقعیت استراتژیک استان به ثروت و شکوفایی اقتصادی

۴-۵. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- آلودگی محیط زیست و مدیریت پسماند؛
- آلودگی محیط زیست به دلیل دفع نامناسب پسماند و مواد زائد، مانع استفاده از پتانسیل‌های طبیعی دریایی (ازجمله کشت و فرآوری جلبک‌ها) برای تولید مواد دارویی و غذایی می‌شود.
- ضعف شبکه برق‌رسانی؛ ضعف در شبکه برق‌رسانی می‌تواند بر عملیات نیازمند انرژی در واحدهای تحقیقاتی و تولیدی زیست‌فناوری تأثیرگذار باشد.
- ضعف در حوزه نیروی انسانی متخصص؛ نرخ بالای حاشیه‌نشینی و مشکلات اجتماعی و اقتصادی، بر جذب و نگهداشت نیروی متخصص در این بخش‌های دانش‌بنیان تأثیر منفی دارد.
- مشکلات صیادی شامل: بیمه، سوخت، روش‌های سنتی و مجوز.
- تولید جلبک در استان صفر گزارش شده است. این نشان دهنده از دست دادن فرصت ایجاد ارزش افزوده بالا است.
- ریسک بالای سرمایه‌گذاری، نبود مشوق‌های کافی و چارچوب‌های قانونی روشن برای جذب سرمایه‌گذاری

بخش خصوصی در حوزه‌های نوآورانه.

۶. راهکارهایی برای توسعه دریامحور استان سیستان و بلوچستان

۱-۶. شیلات و آبزی‌پروری

توسعه پرورش ماهی در قفس؛ ارائه تسهیلات کم‌بهره و مشوق‌های مالی برای سرمایه‌گذاری در پرورش ماهی در قفس در آب‌های آزاد اقیانوسی، جهت استفاده از بالاترین ظرفیت کشور در این حوزه.

تأمین آب پایدار؛ سرمایه‌گذاری در ساخت آب‌شیرین‌کن‌های کوچک مقیاس با تمرکز بر انرژی‌های تجدیدپذیر برای تأمین پایدار آب مزارع میگو و جوامع صیادی.

مدیریت جامع پسماند؛ اجرای پروژه‌های جامع جمع‌آوری، دفع و بازیافت پسماند در سواحل و مناطق نزدیک به مجتمع‌های آبزی‌پروری برای مقابله با آلودگی و نفوذ شیرابه‌های زباله.

حمایت از صیادان؛ اصلاح نظام بیمه صیادان (بیمه اجتماعی و درمانی)، تسهیل تأمین سوخت یارانه‌ای، و آموزش روش‌های نوین و پایدار صیادی برای افزایش بهره‌وری.

تقویت بازاریابی داخلی و خارجی و برقراری روابط تجاری پایدار با کشورهای منطقه برای تضمین بازارهای صادراتی

ارائه پوشش بیمه کامل اجتماعی، بازنشستگی و بیمه شغلی با سهم دولتی بالا برای صیادان.

احداث اسکله‌های صیادی جدید و لایروبی اسکله‌های صیادی موجود بسیار مهم است. همچنین تجهیز بخش صیادی به کشتی‌های مدرن جهت توسعه و افزایش صید در آب‌های دور مهم است.

۶-۲. گردشگری آبی

- توسعه زیرساخت‌های ساحلی: اجرای برنامه جامع توسعه هتل‌ها، اقامتگاه‌های بوم‌گردی و تجهیز مراکز درمانی و بهداشتی در مناطق ساحلی مکران (چابهار، کنارکو...).
- ایجاد منطقه امن گردشگری: اجرای طرح‌های توسعه شغل‌های پایدار با مشارکت بومیان برای کاهش حاشیه‌نشینی و افزایش امنیت اجتماعی در مناطق گردشگری برای جذب پایدار توریست.
- افزایش امنیت در مبادی ورودی و مقاصد گردشگری برای کاهش جرایم خرد.
- برندسازی صنایع دستی: برندسازی منطقه‌ای و صادراتی صنایع دستی (مانند سوزن‌دوزی) و ایجاد بازارچه‌های دائمی در مناطق گردشگری و مرزی برای ایجاد ارزش افزوده.
- توسعه ورزش‌های آبی: حمایت از سرمایه‌گذاری خصوصی در احداث پروژه‌های بزرگ تفریحی-ورزشی (غواصی، موج‌سواری و جت‌اسکی) جهت استفاده از ظرفیت بی‌نظیر آب‌های اقیانوسی و جاذبه‌های طبیعی بکر.
- ارتقاء مهارت‌های تورگردان‌ها و راهنمایان محلی (زبان‌های خارجی، طبیعت‌گردی).
- توجه به گردشگری سلامت و توسعه خدمات اقامتگاهی و بهزیستی برای سالمندان با توجه به افزایش جمعیت سالخوردگان کشور.

۶-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- تکمیل پروژه‌های کلیدی: تخصیص بودجه و تسریع در تکمیل فرودگاه بین‌المللی چابهار و اتصال خط ریلی چابهار-زاهدان.

سرخس برای فعال‌سازی کامل کریدور شمال-جنوب.

بهبود زیرساخت انرژی: سرمایه‌گذاری در توسعه شبکه برق‌رسانی و نیروگاه‌های مقیاس کوچک برای تضمین عملکرد پایدار بنادر، پایانه‌ها و واحدهای فرآوری دریایی.

فعال‌سازی مناطق مرزی: توسعه زیرساخت‌های تجاری و تسهیل مقررات در پایانه‌های مرزی (میرجاوه، ریمدان، پیشین و میلک) جهت تبدیل موقعیت استراتژیک به ثروت و شکوفایی اقتصادی ایجاد هاب لجستیکی چابهار: ارائه مشوق‌های تعرفه‌ای و بندری به کشتی‌های بزرگ و شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی برای تثبیت نقش چابهار به عنوان تنها بندر اقیانوسی و هاب منطقه‌ای ترانزیت.

برقراری خطوط کشتیرانی بین چابهار و کشورهای منطقه و جهان می‌تواند در توسعه مراودات و گردشگری کلیدی باشد. تامین تسهیلات و مشوق‌های لازم برای خرید و راه‌اندازی کشتی‌های کروز از طریق بخش غیردولتی می‌تواند به توسعه این بخش کمک کند.

۶-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

حمایت از کشت صنعتی جلبک: سرمایه‌گذاری هدفمند در خوشه‌های صنعتی کشت و فرآوری جلبک برای ورود به تولید مواد دارویی (ضد سرطان)، غذایی و آرایشی با ارزش افزوده بالا.

اجرای استانداردهای محیط زیستی و کنترل آلودگی در مناطق مستعد کشت جلبک برای استفاده از پتانسیل گونه‌های

مزیت‌های جغرافیایی بی‌نظیر (تنها بندر اقیانوسی کشور، آب‌های آزاد اقیانوسی، مرز آبی ۳۰۰ کیلومتری و اقلیم چهار فصل ساحلی)، موقعیت استراتژیک در کریدورهای ترانزیتی شمال-جنوب و مجاورت با افغانستان و پاکستان، و همچنین ساختار جوان جمعیت، از ظرفیت لازم برای تبدیل شدن به قطب لجستیک، شیلات و تجارت منطقه‌ای در جنوب کشور و دروازه تجارت ایران با جهان برخوردار است.

سیستان و بلوچستان آینده، استانی خواهد بود که نه تنها دروازه ترانزیت بین‌المللی است، بلکه با تکمیل زنجیره ارزش در صنایع شیلاتی، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، و سرمایه‌گذاری در صنایع نوآورانه مانند زیست‌فناوری دریایی، به عنوان پیش‌تاز اقتصاد دریامحور در سواحل مکران شناخته می‌شود. دستیابی به این چشم‌انداز، نیازمند یک مدیریت یکپارچه و فرابخشی، تخصیص درصدی از درآمدهای ملی به صندوق توسعه استانی، و رفع موانع سرمایه‌گذاری بخش خصوصی است.

۸. منابع و مأخذ

۱. مرکز آمار ایران (۱۴۰۲)، سالنامه‌های آماری استان سیستان و بلوچستان.
۲. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، شاخص‌های برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ۱۳۹۸-۱۴۰۲
۳. گزارش «شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات حوزه‌های انتخابیه مبتنی بر اسناد، استان سیستان و بلوچستان»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
۴. گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار سالیانه. (۱۴۰۳).
۵. آمارنامه سازمان راه‌داری و حمل‌ونقل جاده‌ای. (۱۴۰۳).

متنوع.

تدوین نقشه راه توسعه پرورش آبزیان نامتعارف نظیر خیار دریایی، آرتمیا و جلبک و اعطای تسهیلات و مجوزهای لازم به فعالان این بخش.

جذب و نگهداشت متخصص: تأسیس مراکز آموزشی و تحقیقاتی تخصصی در حوزه‌های زیست‌فناوری دریایی و اعطای تسهیلات ویژه مسکن و معیشت برای جذب و نگهداشت نیروی متخصص در استان.

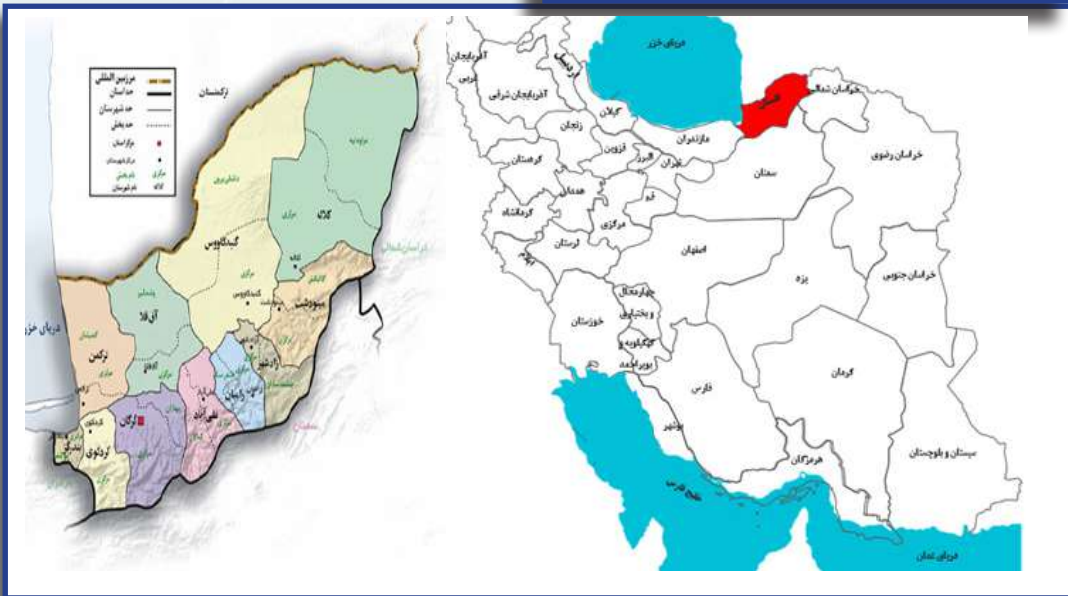
۵-۶. پیشنهاد‌های سیاستی و برنامه‌ریزی

- تشکیل شورای عالی توسعه دریامحور استان: با حضور نمایندگان تام‌الاختیار وزارتخانه‌های کلیدی (نفت، صمت، جهاد کشاورزی، راه و شهرسازی)، سازمان بنادر، محیط زیست و استانداری برای راهبری یکپارچه و حل تعارضات،
- تصویب «سند راهبردی توسعه متوازن استان سیستان و بلوچستان»: با افق ۱۰ ساله، اهداف کمی مشخص و تمرکز بر کاهش وابستگی به نفت و تقویت بخش‌های دریامحور، کشاورزی و گردشگری،
- اصلاح نظام بودجه‌ریزی: تخصیص درصدی از درآمدهای ملی حاصل از استان به صندوق توسعه استانی برای تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی و رفع محرومیت،
- ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری دریامحور: جهت تسهیل، تسریع و رفع موانع صدور مجوزها در حوزه‌های شیلات، گردشگری و صنایع دریایی.

۷. جمع‌بندی

استان سیستان و بلوچستان، با دارا بودن

سند توسعه دریا محور استان گلستان

۱- مقدمه

استان گلستان به واسطه موقعیت ژئوپلیتیکی ممتاز در جنوب شرقی دریای خزر همجواری با جمهوری ترکمنستان و قرارگیری در مسیر

کریدور راهبردی شمال-جنوب، گنجینه‌ای مغفول از ظرفیت‌های اقتصادی و تمدنی است. با وجود اتکای سنتی بر کشاورزی، ضرورت گذار به الگوی توسعه دریامحور به مثابه یک جهش راهبردی برای تنوع‌بخشی به اقتصاد، اشتغال‌زایی پایدار و تحقق عدالت منطقه‌ای بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. این سند، توسعه دریامحور را نه صرفاً یک فعالیت اقتصادی بلکه یک رویکرد تمدنی برای همزیستی هوشمندانه و پایدار با دریا تعریف می‌کند. تحقق این چشم‌انداز، مستلزم استقرار یک حکمرانی یکپارچه و فرابخشی است تا با رفع تعارضات نهادی و تسریع در تصمیم‌گیری‌های کلان، مسیر تبدیل گلستان

۲. نمای کلی استان

۲-۱. جغرافیا و ویژگی‌های طبیعی

استان گلستان دارای مساحت ۲۰,۴۳۸ کیلومتر مربع است، که در شمال کشور و جنوب غربی دریای خزر واقع شده است. این استان ۱.۲۵ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده و در رتبه ۲۱ کشور قرار دارد. استان گلستان از شمال با کشور ترکمنستان دارای ۳۴۸ کیلومتر مرز خشکی و ۹۰ کیلومتر مرز آبی است. از جنوب به استان سمنان، از شرق به استان خراسان شمالی و از غرب به استان مازندران و دریای خزر محدود می‌شود. برخورداری از اقلیم معتدل در نوار ساحلی مزیتی برجسته برای گردشگری ساحلی است. به طوری که میانگین دما در فصول گرم در مناطقی مانند ترکمن ۲۲.۵ درجه

سلسیوس و گرگان ۲۳.۲ درجه سلسیوس نسبتاً معتدل است که برای توسعه گردشگری دریایی و ساحلی تابستانی یک مزیت بزرگ محسوب می‌شود. در فصول سرد، مناطق شمالی مانند آق‌قلا ۱۲.۲ درجه و کلاله ۱۲.۳ درجه سردترین مناطق استان به شمار می‌آیند. بارندگی در استان دارای الگوی نامتوازن است. مناطقی مانند مینودشت (۷۴۸ میلی‌متر) و علی‌آباد (۶۶۰ میلی‌متر) بیشترین بارندگی را تجربه می‌کنند، اما مناطق شمالی و مرزی مانند

۳-۲. وضعیت اقتصادی

سهم استان گلستان از تولید ناخالص داخلی (به قیمت جاری با نفت) در سال ۱۴۰۰، ۱.۱۲ درصد (رتبه ۲۲) بوده است و سهم بدون نفت آن ۱.۴۵ درصد (رتبه ۲۰) است. این استان قطب امنیت غذایی کشور و تولیدکننده محصولات استراتژیک مانند گندم، کلزا، سویا و دانه‌های روغنی است. سهم استان از ارزش افزوده کشاورزی ۳.۲۴ درصد بوده و در رتبه ۱۴ قرار دارد. استان در تولید گوشت طیور در کشتارگاه‌های رسمی با سهم ۱۰.۹ درصدی، رتبه اول کشور را داراست. حدود ۴۶۷ هزار هکتار از اراضی (۹۰.۷ درصد) به تولید گندم، شلتوک و دانه‌های روغنی اختصاص دارد.

سهم استان از ارزش افزوده بخش صنعت ۰.۷۳ درصد (رتبه ۲۵) و از ارزش افزوده بخش معدن ۰.۰۳ درصد (رتبه ۲۳) است. سرانه ارزش افزوده فعالیت‌های صنعتی استان با ۷.۵۰ میلیون ریال به ازای هر نفر، بسیار پایین و در رتبه ۲۷ کشور قرار دارد. با این وجود، گلستان تنها تولیدکننده ید در کشور است (۱۰۰ درصد تولید کشور). و ظرفیت‌هایی برای صنایع بزرگ مانند ساخت واحدهای پتروشیمی و شیمیایی در منطقه اترک دارد. همچنین در تولید و صادرات صنایع دستی (فرش ترکمن، گلیم

- اینچه‌برون (۲۴۰ میلی‌متر) و مراوه‌تپه (۳۵۸ میلی‌متر) جزو کم بارش‌ترین نقاط استان هستند. استان بر اساس آمار سال ۱۴۰۱، ۲۴.۷ درصد از مساحت استان (۴۵۲،۲۰۵ هکتار) را جنگل تشکیل داده است. همچنین استان دارای ۳۸۱،۷۷۶ هکتار مرتع فقیر، ۱۷۸،۸۳۲ هکتار مرتع متوسط و ۳۲۱،۹۲۸ هکتار مرتع خوب است.

۲-۲. جمعیت و نیروی انسانی

- در سال ۱۴۰۲، جمعیت استان گلستان بالغ بر ۲ میلیون نفر بوده است که ۲.۳ درصد از کل جمعیت کشور را شامل می‌شود. تراکم نسبی جمعیت حدود ۹۸ نفر در هر کیلومتر مربع است که استان را در رتبه ۶ کشوری قرار می‌دهد. تراکم بالای جمعیت نشان می‌دهد که استان یک منطقه پرجمعیت است که مدیریت منابع طبیعی و توسعه زیرساخت‌ها و خدمات اجتماعی، نیازمند توجه ویژه و برنامه‌ریزی دقیق است. ۵۷.۷ درصد از جمعیت استان در مناطق شهری زندگی می‌کنند و استان در رتبه ۳۰ کشوری در میزان شهرنشینی قرار دارد. ساختار سنی جمعیت نشان می‌دهد که ۶۷.۷ درصد از جمعیت در گروه سنی فعال (۱۵ تا ۶۴ سال) قرار دارند. با این حال، نرخ مشارکت اقتصادی استان در سال ۱۴۰۳ با ۳۹.۹ درصد، پایین‌تر از میانگین کشوری (۴۱ درصد) بوده است. نرخ بیکاری استان نیز با ۹.۲ درصد، بالاتر

و ابریشم) جایگاه ویژه‌ای دارد.

- شرایط اقتصادی استان گلستان با نرخ تورم بسیار بالای ۴۲ درصد در تیر ۱۴۰۴، همراه با نرخ بیکاری ۹.۲ درصد، منجر به شاخص فلاکت نگران‌کننده ۵۱.۲ شده که بیانگر فشار شدید بر معیشت مردم است. این وضعیت با نابرابری درآمدی بالا در مناطق شهری (ضریب جینی ۰.۴۰۶۴) تشدید می‌شود، که گلستان را در رتبه دوم کشوری از لحاظ نابرابری قرار می‌دهد. ضریب جینی در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۳ نشان‌دهنده کاهش نابرابری در مناطق روستایی نسبت به ۱۴۰۲ (از ۰/۳۷۶۶ به ۰/۳۴۷۹) است، اما استان همچنان پس از هرمزگان و همدان در رتبه سوم قرار دارد.

۳. وضعیت موجود استان گلستان در حوزه دریامحور

۱-۳. شیلات و آبی‌پروری

برداشت از منابع آبی

میزان برداشت از منابع آبی در استان ۱،۶۱۰ تن گزارش شده است که استان با سهم ۲/۱ درصدی سهم قابل توجهی ندارد. (عمدتاً برداشت آبیان از دریا با روش‌های سنتی و صید پره می‌باشد).

تولید آبی‌پروری

مجموع تولید آبی‌پروری در استان ۳۰،۴۹۶ تن بوده که سهم ۴/۸ درصدی از تولید کل کشور دارد.

ماهیان خاویاری:

- پرورش ۱۲۶ تن ماهیان خاویاری در سال ۱۴۰۲ با سهم ۱/۲ درصدی از کشور، حوزه‌ای با ارزش اقتصادی بالا اما نیازمند توسعه بیشتر است.
- ظرفیت تولید ۱۵۰۰ تن گوشت ماهیان خاوری، اما توسعه آن به دلیل طولانی بودن دوره بازگشت سرمایه و محدودیت‌های زیست‌محیطی نوار ساحلی، متوقف مانده است.

پرورش ماهی در قفس:

تولید بسیار ناچیز (۸۰ تن در سال ۱۴۰۱) علی‌رغم شناسایی پهنه‌های مستعد.

ماهیان گرمابی:

استان با پرورش ۲۳،۸۶۳ تن ماهیان گرمابی، سهم ۹.۲ درصدی از کل تولید کشور را به خود اختصاص داده و در رتبه چهارم کشور قرار دارد (آمارنامه شیلات، ۱۴۰۲)

صید:

صید ماهیان استخوانی به میزان ۴۷۲ (سال ۱۴۰۱).

میگو:

میزان تولید میگوی پرورشی در استان ۳،۷۱۴ تن است که سهم ۷/۵ درصدی از تولید کشور دارد. استان گلستان (مجموع پرورش میگو گمیشان) اولین و تنها منطقه خارج از نوار ساحلی جنوب کشور بوده که آبی‌پروری میگو در مقیاس تجاری در آن صورت می‌گیرد.

تولید در مجتمع گمیشان با روش سنتی و بازده پایین (۳۰۰ گرم در متر مربع) به دلیل کمبود دانش فنی و عدم استفاده از روش‌های نوین آبی‌پروری مانند بیوفلاک (همچنین مشکل عدم وجود مرکز تکثیر و تولید پست لارو میگو و نبود کارخانه خوراک آبیان)

شاغلان بخش شیلات:

نسبت شاغلان در بخش شیلات به کل جمعیت ۳.۲۷ به هزار نفر است که این شاخص استان را در رتبه پنجم کشوری قرار می‌دهد.

۲-۳. گردشگری آبی

برخورداری از ۹۰ کیلومتر نوار ساحلی وجود تالاب‌های مهم، آبشارها، چشمه‌ها و ... وجود دریا، جنگل، کوهستان و ترکمن صحرا، که یک تنوع اقلیمی منحصر به فرد را ایجاد کرده و جاذبه‌ای ویژه برای گردشگران را فراهم می‌آورد.

شهرک هزاره‌تاری اترک، منطقه ویژه اقتصادی، منطقه آزاد تجاری - صنعتی - گردشگری اینچه برون بندر ترکمن به عنوان بندر چندمنظوره و بندر گزبه عنوان بندر تجاری، اما هر دو با مشکل عمق کم و عدم تکمیل زیرساخت‌ها مواجه‌اند. وجود خط آهن بین‌المللی اینچه برون (قزاقستان، ترکمنستان و ایران)، اما فقدان پایانه‌های لجستیکی و شهرک‌های حمل‌ونقل، کارکرد آن را به یک گلوگاه ترانزیتی تقلیل داده است. استان دارای یک پایانه مرزی فعال (اینچه برون) است. استان در حال حاضر فاقد پایانه‌های باری تخصصی و شهرک‌های حمل و نقل جامع است. این کمبود، نیاز فوری استان به توسعه زیرساخت‌های مدیریت، انبارداری و خدمات ارزش افزوده لجستیکی را برجسته می‌کند.

۳-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

تولید جلبک در آمار رسمی صفر گزارش شده است. تنها یک شرکت دانش بنیان در گنبد کاووس به صورت پایلوت در این حوزه فعال است که نشان‌دهنده مغفول ماندن کامل این صنعت ارزش آفرین است.

۴. ظرفیت‌های دریامحور استان گلستان

۴-۱. شیلات و آبریز پروی

وجود دریای خزر، چشمه‌های آب سرد، رودخانه‌ها، آب‌بندان‌ها، اراضی لم یزرع، آب‌های نامتعارف و لب شور برای پرورش انواع ماهیان گرمابی، سردابی، ماهیان خاویاری و میگو. امکان تولید متراکم میگو (سیستم بایوفلاک) با بازدهی بالا (۳ تا ۵ کیلوگرم

- وجود جاذبه‌های طبیعی برای توسعه گردشگری ورزشی
- با توجه به آمار نسبی بیمارستان‌ها (رتبه ۱۴) و داروخانه‌ها (رتبه ۱۶) و تعداد تخت‌ها (رتبه ۱۹)، گلستان دارای زیرساخت‌های درمانی متوسطی است.
- نسبت بالای دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت که تنها ۷۱/۳ به صد هزار نفر است، و در رتبه ۲ در این زمینه، نشان‌دهنده امنیت نامطلوب در استان است.
- برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای آبی
- برخورداری از تنوع جانوری بالا (شامل زیستگاه‌های مهمی چون پارک ملی گلستان و تالاب‌های بین‌المللی برای پرندنگری و جذب گردشگر)
- عدم توسعه زیرساخت‌های اقامتی و تفریحی استاندارد؛
- محدودیت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
- نبود رویدادهای مدون گردشگری آبی.

۳-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- همسایگی با ترکمنستان و موقعیت ترانزیتی در کریدورهای شمال-جنوب
- بر اساس آمارنامه سال ۱۴۰۳ سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای، گلستان با ۱۰۰۹ کیلومتر طول آزادراه‌ها، بزرگراه‌ها و راه اصلی سهم ۲۰۱ درصدی از این شبکه‌های مهم کشور را در اختیار دارد.
- شبکه جاده‌ای استان شامل ۳۰۸ کیلومتر طول آزادراه و بزرگراه، ۵۰۰ کیلومتر راه شریانی، ۵۰۷ کیلومتر راه ترانزیتی، ۳۹۴۴ کیلومتر طول راه روستایی و ۲۲۱ کیلومتر راه دارای روشنایی است.
- استان گلستان در حال تبدیل شدن به یکی از مراکز فعال تعاملات اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی است. این مهم با محوریت زیرساخت‌های کلیدی از جمله:

در مترمربع) که نیاز به عرصه پهناور و مصرف خوراک کنسانتره را کم می‌کند. ظرفیت تولید بیش از ۱۵۰۰ تن گوشت ماهیان خاویاری و مولد برای استحصال خاویار با استفاده از آب دریا.

• مطالعه و شناسایی حدود ۸۸۰ هکتار پهنه آبی با ظرفیت ۸۰۰۰ تن پرورش ماهی در محیط محصور در مناطق کم عمق (شمال آشوراده و خواجه نفس).

• رتبه پنجم کشور در تعداد شاغلان شیلات، بستری آماده برای پذیرش فناوری‌های جدید.

• با توجه به گزارش تولید تنها ۸۰ تن در قفس‌های دریایی و دسترسی به دریای خزر (وجود مناطق ساحلی کم عمق با میانگین عمق ۵ تا ۱۰ متر که بستر مناسبی برای شیوه Pen Culture (پرورش در محیط محصور) است)، پتانسیل عظیمی برای توسعه این روش نوین و پربازده پرورش ماهی در دریا وجود دارد.

• بهره‌برداری از مزیت رقابتی مجتمع پرورش میگو گمیشان به عنوان اولین و تنها برند متمایز در آبی‌پروری میگو در مقیاس تجاری خارج از مناطق سنتی جنوب کشور.

۲-۴. گردشگری آبی

• برخورداری از ۹۰ کیلومتر نوار ساحلی، در کنار جنگل‌های باستانی هیرکانی (میراث جهانی یونسکو)، آبشارها، چشمه‌ها و دشت‌های سرسبز ظرفیت بالای استان در توسعه گردشگری را نشان می‌دهد.

• تجمیع اکوسیستم‌های دریا، جنگل انبوه، کوهستان و ترکمن صحرا در گستره‌ای محدود، که یک جاذبه گردشگری بی‌نظیر برای تجربه چهار فصل در یک سفر را ایجاد کرده است.

• وجود ظرفیت‌های مناسب برای توسعه

گردشگری ورزشی شامل ورزش‌های ساحلی و آبی در حاشیه خزر، کوه‌نوردی و جنگل‌نوردی در مناطق کوهستانی، اسب‌دوانی در ترکمن صحرا و طبیعت‌گردی تخصصی برای ایجاد مسیرهای جذاب گردشگری.

• برخورداری از تنوع جانوری بالا و وجود زیستگاه‌های مهم بین‌المللی از جمله پارک ملی گلستان و تالاب‌های بین‌المللی، که فرصت‌های ارزشمندی برای فعالیت‌هایی مانند پرندنگری (Birdwatching) به ویژه برای گونه‌های آبی و کنار آبی و جذب گردشگر فراهم می‌سازد.

• قابلیت و سابقه در برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای فرهنگی و ورزشی به خصوص در حوزه آب و دریا، که نقش مهمی در جذب گردشگر و معرفی فرهنگ محلی دارد.

• امکان برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای محلی و آبی، علاوه بر وجود جاذبه‌های تاریخی مانند برج گنبد قابوس و دیوار بزرگ گرگان، که بعد تاریخی و فرهنگی گردشگری را تکمیل می‌کند.

• استفاده از ظرفیت تالاب‌ها و سواحل برای ایجاد مراکز گردشگری سلامت.

۳-۴. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

• جایگاه استراتژیک در حمل و نقل ریلی و اتصال به شبکه بین‌المللی.

• ظرفیت تبدیل اینچه‌برون به هاب لجستیک و ترانزیت کالاهای آسیای میانه به بنادر جنوبی و بازارهای جهانی

• موقعیت ویژه در کریدورهای حمل و نقل به عنوان مبادی اصلی ترانزیتی با کشورهای آسیای میانه، CIS و شانگ‌های.

• منطقه استراتژیک ارتباطی با کشورهای آسیای میانه از طریق مرزهای هوایی، جاده‌ای، ریلی و دریایی.

دریایی (مانند انواع جلبک‌ها و ترکیبات زیست‌فعال) در شمال کشور تبدیل شود.

۵. چالش‌های و موانع توسعه دریامحور استان گلستان

چالش بنیادین: وضعیت بحرانی خلیج گرگان؛
پسروی دریا و کاهش عمق، هرگونه طرح
توسعه شیلاتی، گردشگری و بندری را تهدید
می‌کند و احیای آن پیش‌شرط هر اقدامی است.
۱-۵. شیلات و آبزی‌پروری

• علی‌رغم شناسایی پهنه‌های آبی مناسب و وجود دسترسی به دریای خزر، تولید فعلی در قفس‌های دریایی بسیار ناچیز است (تنها ۸۰ تن)، که نشان‌دهنده خلاء در جذب سرمایه‌گذاری و تکمیل زیرساخت‌های بندری جهت پشتیبانی از این صنعت است. حفظ پایداری و بهره‌برداری کامل از مجتمع میگو گمشان (که یک مزیت رقابتی منحصر به فرد است)، نیازمند تأمین پایدار و باکیفیت آب لب‌شور در برابر خشکسالی‌های احتمالی و تغییرات اقلیمی است که یک چالش زیربنایی محسوب می‌شود.

خطر بیماری لکه سفید میگو، کمبود پست لارو (وابستگی به واردات پست لارو میگو)، افزایش قیمت نهاده‌ها و عدم وجود کارخانه خوراک آبزیان در استان بازدهی پایین در تولید میگو در سیستم سنتی (میزان تولید میگو در سیستم سنتی حدود ۳۰۰ گرم در متر مربع است) و عدم توسعه پرورش در قفس و استفاده از روش‌های نوین پرورش مانند بیوفلاک. کاهش شدید ذخایر ماهیان خاویاری در طول دهه‌های اخیر و قرار گرفتن ماهیان خاویاری در مدار آخرا نقرض نسل و خروج آن از سبد درآمد ارزی کشور و استان.

• وجود منطقه آزاد تجاری- صنعتی- گردشگری در اینچه‌برون با رویکرد گسترش همکاری‌های صنعتی، معدنی و ترانزیتی با کشورهای آسیای میانه، CIS، شانگهای و جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی.
• توان تقویت همکاری مشترک با کشور قزاقستان در ایجاد شهرک متالورژی در اینچه‌برون با توجه به ذخایر معدنی قزاقستان، دسترسی به آب دریای خزر و وجود دو خط لوله گاز.

۴-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- با توجه به گزارش صفر بودن تولید جلبک و وجود اراضی لم یزرع و آب‌های نامتعارف، پتانسیل بالایی برای سرمایه‌گذاری در تولید این محصولات با ارزش افزوده بالا برای صنایع غذایی، دارویی و آرایشی وجود دارد.
- پارک علم و فناوری استان گلستان دارای شرکت‌ها و واحدهای فعال در زمینه شیلات و زیست‌فناوری دریا است. این پارک علم و فناوری دارای فعالیت صنعت سلولوزی- صنایع غذایی و شیلات- گیاهان دارویی و فراورده‌های آن است.
- با وجود گزارش صفر بودن تولید جلبک در سال ۱۴۰۲، این خلاء نشان‌دهنده یک فرصت برای آغاز طرح‌های آزمایشی و تجاری پرورش جلبک‌های اقتصادی، مانند اسپیرولینا و سایر ریز جلبک‌ها، است. این طرح‌ها در آینده می‌توانند به یک صنعت مهم با ارزش افزوده بالا (برای صنایع غذایی، دارویی و آرایشی) تبدیل شوند.
- با توجه به وجود منابع آب لب‌شور و نامتعارف فراوان و همچنین وجود زیرساخت‌های دانشگاهی و پارک علم و فناوری مرتبط، گلستان می‌تواند در آینده به یک مرکز تولید محصولات بیوتکنولوژی

- ممنوعیت و محدودیت استفاده از نوار ساحلی از لحاظ زیست محیطی و حریم آبی
- در سال های گذشته، مانع توسعه پرورش ماهیان خاویاری با استفاده از آب دریا شده است.
- توسعه ماهیان خاویاری مستلزم انجام مطالعات جامع، ارائه تسهیلات متناسب و تسهیل امور مربوط به صدور مجوزها است.
- طولانی بودن سن بلوغ گونه های اصلی پرورشی مانند فیل ماهی و تاس ماهی ایرانی (۱۰ تا ۱۳ سال) که بر بازگشت سرمایه و سوددهی نقش بنیادی دارد.
- عدم استقبال سرمایه گذاران و بانک ها برای سرمایه گذاری در پرورش آبزیان.
- کمبود بنادر صیادی مجهز، سردخانه ها، کارخانه های فرآوری و تسهیلات حمل و نقل.
- مشکلات صیادی شامل: بیمه، سوخت، روش های سنتی و مجوز.
- عدم بهره مندی مناسب از تکنولوژی نوین آبزی پروری در دریا نظیر پرورش در قفس و پن.
- انباشت رسوبات حاصل از چرخش آبی خزر و از بین رفتن کانال های حیاتی مرتبط با خلیج گرگان و قرار گرفتن در مدار خشک شدن و از بین رفتن و خشک شدن خلیج گرگان
- عدم تعادل بین فرایند ذخایر سازی آبزیان با برداشت های مجاز و غیرمجاز صید که باعث کاهش شدید گونه های خزری از جمله ماهی سوف و ماش ماهی و گردیده است.
- تهدید به نمکی شدن اراضی کشاورزی پیرامونی در استان های گلستان و مازندران، ناشی از غبار حاصل از خشک شدن خلیج

گران.

۲-۵. گردشگری آبی

آمار نسبتاً بالای دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت (۳۰۷۱ نفر در ۱۰۰ هزار نفر و قرارگیری در رتبه ۲) به عنوان یک چالش امنیتی مطرح است که در صورت عدم مدیریت، می تواند بر صنعت گردشگری تأثیر منفی بگذارد. (هرچند ممکن است این آمار نیاز به بررسی و تفسیر دقیق تر داشته باشد).

بی توجهی به باشگاه های پرورش اسب و نادیده گرفتن ظرفیت پرورش اسب عدم وجود امکانات رفاهی مناسب در طول مسیر جاده خراسان رضوی- مازندران که خدمات گردشگری در آن به صورت پراکنده ارائه می شود.

ناآشنایی بسیاری از مسافران عبوری با جاذبه ها و ظرفیت های گردشگری استان کمبود نیروی انسانی متخصص و تورگردان های زبده در زمینه گردشگری کمبود مراکز اقامتی، رفاهی و بهداشتی مطلوب در مجاورت مقاصد گردشگری نبود بودجه اختصاصی برای توسعه مسیرها و مقاصد تفریحی و گردشگری ورزشی

نبود مدیریت و فعالیت یکپارچه و سیاست ها و آیین نامه های حقوقی مدون و مشخص در زمینه گردشگری افزایش نوسان های ارز و بی ثباتی بازار و ارتباط آن با قدرت خرید گردشگران افزایش تهدیدها و تبلیغات منفی کشورهای خارجی و تحریم ایران ابهام در طرح های جامع گردشگری و موانع اداری.

عدم وجود زیرساخت های مناسب گردشگری در نوار ساحلی و عدم تزریق

آسیای میانه تبدیل شود.

عدم توجه و رسیدگی به بازارچه مرزی
اینچه برون

ناتمام ماندن بندر خصوصی خواجه نفیس
و نیمه تمام ماندن پروژه اسکله و بندر
ساحلی (بندرگز)

وجود ضعف در توسعه زیرساخت ریلی و
راه آهن در شهرستان گرگان.

وجود مشکلات (زیرساختی، ترافیک سنگین
و ناایمن بودن) در محورهای مواصلاتی
مهم مانند گرگان-علی آباد، توسکاستان-
گرگان (کردکوی)، سه راهی داشلی برون به
گرند (گنبد کاووس)، و کمربندی کتول-گرگان
(علی آباد)

ناتمام ماندن پروژههای محوری؛ وجود
پروژههای مواصلاتی و جادهای ناتمام
به دلیل کمبود اعتبار، که در محورهای
متعددی از استان مشاهده شده است؛
محور رامیان-سه راهی شاهرود، ناتمام
ماندن جاده کنارگذر گنبد کاووس و محور
کردکوی-بندر ترکمن-آق قلا

بنادر دریای خزر در ایران معمولاً با
مشکل عمق کم و رسوب گذاری مواجه
هستند که تردد کشتیهای بزرگ و مدرن
را با محدودیت روبه رو می کند. نیاز به
سرمایه گذاری در زمینه لایروبی مستمر
و یا ساخت کانال های دسترسی، توجیه
اقتصادی پروژههای بندری را کاهش داده و
آنها را به منابع دولتی وابسته می کند.
گسترده فقر در حاشیه شرق و جنوب
شرق خزر.

عدم برخورداری از انرژی های تجدیدپذیر در
کسری منابع- مصارف برق.

عدم بهره مندی از اکتشافات و استخراجات
نفت و گاز و تأثیر آن در اقتصاد استان.

عدم فعالیت واحدهای کشتی سازی و

منابع حاصل از ارزش افزوده این بخش به

اقتصاد استان (عدم وجود حتی یک شهرک
ساحلی)

• عدم بهره مندی از امکانات مناسب
ورزش های آبی.

• عدم بهره مندی از مواهب گردشگری جزیره
آشوراده، بعنوان تنها جزیره ایرانی خزر،

• علیرغم تأکیدات صورت گرفته در دولت های
هشتم، نهم، دهم، یازدهم، دوازدهم و
سیزدهم.

• نادیده گرفتن سواحل شمالی در اقتصاد
دریا و ترانزیت در برنامه هفتم توسعه

۵-۳. زیرساخت های دریایی و ترابری

• عدم برخورداری از بنادر فعال و اسکله های
صیادی علیرغم وجود سبقه های تاریخی
تجارت در بندر ترکمن و بندرگز (تنها
استان ساحلی کشور که فاقد بندر فعال
می باشد).

• عدم استقرار اسکله نظامی، با توجه به
حضور فعال نظامی کشورهای همسایه
(تنها استان ساحلی فاقد اسکله نظامی
و حضور نیروی دریایی جمهوری اسلامی
ایران).

• عدم برخورداری از شیرین سازی منابع
آبی خزر علیرغم وجود کسری ۵۰۰ میلیون
مترمکعبی در منابع مصارف آبی استان.

• استان فاقد پایانه های باری تخصصی
و شهرک های حمل و نقل جامع است.

این کمبود به معنای نبود زیرساخت های
لازم برای مدیریت کارآمد کالا، خدمات
ارزش افزوده لجستیکی، انبارداری مدرن

و شرکت های پخش متمرکز است. این
نقص، ظرفیت های ریلی (اینچه برون)

را به یک نقطه کور لجستیکی تبدیل
می کند و اجازه نمی دهد گلستان به یک

مرکز لجستیک جامع (هاب) برای ترانزیت

لنج سازی و سایر صنایع وابسته.

- عدم وجود پیوند بین شرق و غرب خزر در مسیرهای گردشگری دریایی.
- فرسودگی خطوط ریلی با توجه به گذشت بیش از ۷۰ سال از احداث و ایجاد آنها.
- لزوم بازنگری و اصلاح مطالعات مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی (ICZM) در استان گلستان که تمامی سواحل استان گلستان با کاربری حفاظتی در نظر گرفته شده و امکان توسعه ای برای آن وجود ندارد.

- عدم وجود متولی و مدیریت یکپارچه و منسجم برای تدوین، پیگیری، نظارت و تحقق برنامه توسعه اقتصاد دریاپایه در استان و نیز عدم وجود هماهنگی و عدم داشتن برنامه عملیاتی مشخص و مدون دستگاه های اجرایی مرتبط برای تحقق اهداف.

۴-۵. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- تولید جلبک و ریز جلبک ها در استان صفر گزارش شده است. این نشان دهنده عدم ورود به حوزه زیست فناوری های نوین شیلاتی و از دست دادن فرصت ایجاد ارزش افزوده بالا در بخش هایی غیر از گوشت ماهی است.
- ریسک بالای سرمایه گذاری،
- نیاز به زیرساخت ها و فناوری های نوین،
- خلاء قانونی و حمایتی: نبود مشوق های کافی و چارچوب های قانونی روشن برای جذب سرمایه گذاری بخش خصوصی در حوزه های نوآورانه

۶. راهکارهایی برای توسعه دریا محور استان گلستان

۱-۶. شیلات و آبی پروری

استان گلستان با داشتن تنوع در زیست بوم و اقلیم و منابع آبی به لحاظ شیلاتی و آبی پروری

جز مستعد ترین مناطق در تنوع آبی پروری کشور می باشد به نحویکه آبی پروری ماهیان سردابی- گرمابی- خاویاری و میگو را در آن شاهد هستیم. استان گلستان (مجتمع پرورش میگو گمیشان) اولین و تنها منطقه خارج از نوار ساحلی جنوب کشور بوده که آبی پروری میگو در مقیاس تجاری در آن صورت می گیرد.

برنامه عملیاتی پرورش آبزیان در استان گلستان

بر اساس اطلاعات سالنامه آماری کشور در سال ۱۴۰۲ مقدار کل صید آبزیان در آب های ساحلی شمال و جنوب کشور بیش از ۷۷۸ هزار تن و تولید آبی پروری نزدیک به ۶۴۰ هزار تن بوده است. از مقدار کل صید آبزیان، مقدار ۳۷ هزار تن از آب های شمال و بیش از ۷۴۱ هزار تن از آب های جنوب برداشت شده است. بررسی و احصای دقیق و جزء به جزء مواد قانونی مرتبط با قانون برنامه هفتم توسعه در ماده ۳۲ فصل ۷: امنیت غذایی و ارتقاء تولید محصولات کشاورزی افزایش بهره روری در واحد سطح باید ۵۰ درصد در پایان برنامه باشد و افزایش سهم ارزش افزوده فراوری محصولات کشاورزی از ارزش افزوده بخش کشاورزی سالانه ۱۵ درصد است و حجم تولید و صید محصولات شیلاتی در استان به ۴۳ هزار تن در پایان برنامه برسد. در پایان برنامه هفتم توسعه (سال ۱۴۰۷) در صورت تحقق الزامات برنامه، سهم تولیدات آبی پروری دریا محور از حدود ۱۱ درصد به بیش از ۳۵ درصد افزایش خواهد یافت. بر اساس

و چالش‌های آینده) بطور مثال در پرورش میگو سامانه‌های گلخانه‌ای و پرورش متراکم و با حداقل تعویض آب پیشنهاد می‌گردد. دو دوره پرورش - گونه موندون و...)

حمایت از ایجاد و تأمین زیرساخت‌ها (نظیر اسکله تخصصی و سایت پشتیبان برای توسعه پرورش ماهی در دریا- قفس/ پن و ایجاد پست و تأمین برق متناسب، سامانه آبیگر جهت فراهم آوردن آب پایدار برای پرورش میگو و کمک به تکثیر میگو و...)

حمایت از شکل‌گیری زنجیره و شبکه تأمین نهاده‌ها و ارزش تولیدات آبی پروری ایجاد و تعریف پیوست‌های توسعه در مگا پروژه‌ها جهت سرمایه‌گذاری و اشتغال جوامع بومی و محلی و صیادان و ساماندهی و ایجاد کنسرسیوم جهت توانمندسازی فعالیت‌های خرد و کوچک مقیاس جوامع محلی

ارائه پوشش بیمه کامل اجتماعی، بازنشستگی و بیمه شغلی با سهم دولتی بالا برای صیادان

تدوین «اطلس جامع فرصت‌های سرمایه‌گذاری شیلاتی» استان و ارائه آن در همایش‌های ملی و بین‌المللی.

رفع عدم استقبال سرمایه‌گذاران و بانک‌ها از طریق ارائه مشوق‌ها و تسهیلات ویژه،

ارائه بسته حمایتی «تضمین خرید خاویار و گوشت خاویاری» برای تضمین بازگشت سرمایه بلندمدت سرمایه‌گذاران.

ظرفیت‌های موجود در حال حاضر درصد استفاده از آب دریا (شور) برای پرورش میگو و خاویاری در اراضی ساحلی و پرورش ماهی در دریا (قفس/ پن) در حدود ۱۲ درصد و بالای ۳۰,۰۰۰ تن می‌باشد که باید در پایان برنامه هفتم به بالای ۳۰,۰۰۰ تن و سهم ۵۰ درصدی تولیدات آبی ۴. پروری استان از آب دریا برسد. با توجه با شرایط تأمین غذا از دریا با استفاده از آبی پروری در دو بخش ذیل در استان قابلیت انجام دارد:

۱. پرورش آبزیان در خشکی با استفاده از آب دریا: که شامل پرورش میگو و پرورش ماهیان خاویاری در استخرها می‌شود.
۲. پرورش آبزیان در دریا: شامل پرورش به روش قفس‌های شناور در دریا و پرورش به صورت محیط‌های محصور ساحلی (پن) ۶. می‌شود که می‌توان گونه‌هایی مانند قزل‌آلا و ماهیان خاویاری را در آن پرورش داد.

الزامات و پیش نیازها جهت تحقق برنامه و اهداف فعالیت‌های آبی پروری دریا محور

۱. بروزرسانی مطالعات قبلی در خصوص ظرفیت‌های آبی پروری دریا محور (میگو- خاویاری- قفس/ پن در دریا)
۲. انتخاب مدل‌های کارآمد در سطوح واگذاری و انتخاب سرمایه‌گذار ((محوریت واگذاری بزرگ مقیاس و مدیریت یکپارچه- مگا پروژه))
۳. انتخاب سامانه‌های متناسب آبی پروری جهت توسعه پایدار (منطبق بر اقلیم و ویژگی‌های سرزمینی و با نگاه به مسائل

- تسهیل فرآیند صدور مجوز و اعطای تسهیلات بانکی با دوره بازپرداخت متناسب با سن بلوغ گونه‌های پرورشی.
- اجرای طرح تحول مزارع میگو از سنتی به متراکم (بایوفلاک) و توسعه پرورش ماهی در قفس.
- تأسیس یک مرکز تولید پست لارو بومی میگو با تکنولوژی پیشرفته در نزدیکی گمیشان
- ایجاد صندوق حمایت از نهاده‌های شیلاتی برای تأمین مواد اولیه خوراک و ارائه یارانه برای نهاده‌های حیاتی
- تکمیل پروژه بندر خواجه نفس به عنوان قطب لجستیک و فرآوری شیلاتی.
- حل مشکلات صیادان در زمینه بیمه، سوخت، و مجوزها،
- جذب اعتبار لازم و تکمیل فازهای باقیمانده پرورش ماهیان خاویاری ۵۰۰ هکتاری گمیشان
- جذب اعتبار لازم و تکمیل مجتمع میگوی گمیشان (فاز ۲)
- تدوین و اجرای برنامه پیشگیرانه برای جلوگیری از بروز بیماری‌های آبزیان
- توسعه پرورش ماهی در قفس در دریا برای افزایش تولید.
- تقویت بازاریابی داخلی و خارجی و برقراری روابط تجاری پایدار با کشورهای منطقه برای تضمین بازارهای صادراتی
- جذب اعتبار برای تکمیل بندر خواجه نفس به عنوان قطب لجستیک شیلاتی
- تدوین و اجرای یک تقویم رویداد گردشگری برای فصول سرد در اطراف آب
- افزایش امنیت در مبادی ورودی و مقاصد گردشگری برای کاهش جرایم خرد.
- اجرای طرح‌های اقتصادی برای کاهش انگیزه‌های جرم در جامعه محلی.
- احداث و تجهیز مجتمع‌های استاندارد در مسیرهای ترانزیت اصلی (خراسان-مازندران) با امکانات کامل (بهداشتی، سوخت، اطلاع‌رسانی).
- حمایت از ساخت اقامتگاه‌های باکیفیت و بهداشتی در مجاورت جاذبه‌های طبیعی.
- تعریف و ارائه بسته‌های سرمایه‌گذاری در پروژه‌های بزرگ تفریحی-ورزشی (تله‌کابین، ورزش‌های آبی و...).
- معرفی جاذبه‌های استان در مبادی ورودی و خروجی برای مسافران عبوری.
- ارتقاء مهارت‌های تورگردان‌ها و راهنمایان محلی (زبان‌های خارجی، طبیعت‌گردی).
- تعریف تورهای اسب‌سواری در ترکمن صحرا و برگزاری جشنواره‌های باکیفیت فرهنگ ترکمن.
- تعریف و واگذاری مناطق نمونه گردشگری آبی به سرمایه‌گذاران معتبر.
- تدوین تقویم سالانه رویدادهای ورزشی و فرهنگی (مسابقات اسب‌دوانی ساحلی، جشنواره‌های پرزده‌نگری) برای جذب گردشگر در تمام فصول.
- ایجاد برند یکپارچه گردشگری گلستان با

ریلی در استان.

ارائه بسته‌های تشویقی برای مشارکت کشورهای CIS در توسعه زیرساخت‌های لجستیکی.

۴-۶. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

ایجاد واحد پاپلوت دولتی-دانشگاهی برای تولید جلبک جهت اثبات توجیه اقتصادی با هدف کاهش ریسک سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی.

تخصیص زمین در مناطق ساحلی یا صنعتی و تجهیز آن به زیرساخت‌های ضروری (آب، برق، پساب تصفیه‌شده، آزمایشگاه‌های مشترک) برای متمرکز کردن شرکت‌های نوپا و دانش‌بنیان در حوزه فرآوری جلبک.

عقد قرارداد با مراکز تحقیقاتی و شرکت‌های خارجی/داخلی دارای دانش فنی برای انتقال مستقیم فناوری‌های نوین تولید و فرآوری جلبک و برگزاری دوره‌های تخصصی برای تربیت نیروی انسانی ماهر.

اعطای تسهیلات کم‌بهره، ضمانت‌های بانکی ویژه، و معافیت‌های مالیاتی به شرکت‌هایی که در این حوزه سرمایه‌گذاری می‌کنند.

امضای توافقنامه‌های بلندمدت تضمین خرید محصولات فرآوری شده جلبک (برای خوراک دام و طیور، مکمل‌های غذایی یا صنایع آرایشی و بهداشتی) توسط نهادهای بزرگ دولتی یا شرکت‌های مصرف‌کننده کلان، برای اطمینان بخشی به سرمایه‌گذاران.

محوریت ترکیب منحصربه‌فرد دریا، جنگل و تالاب.

۳-۶. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- جذب سرمایه‌گذار بخش خصوصی برای احداث شهرک حمل و نقل جامع و پایانه‌های باری تخصصی در نزدیکی ایستگاه راه‌آهن اینچه‌برون.
- توسعه خدمات لجستیک ارزش افزوده، انبارداری مدرن و مراکزپخش متمرکز برای تبدیل شدن به هاب لجستیک ترانزیت آسیای میانه.
- اولویت‌بندی و تأمین مالی پروژه‌های ناتمام مانند بندر خواجه‌نفس واسکله بندرگز با تمرکز بر توجیه اقتصادی و مشارکت عمومی-خصوصی.
- تخصیص اعتبار ملی ویژه برای تکمیل پروژه‌های راهسازی ناتمام کلیدی (مانند کنارگذر گنبد کاووس و محورهای رامیان-شاهرود، کردکوی-بندر ترکمن).
- ایمن‌سازی فوری محورهای پرخطر و پرترافیک (گرگان-علی‌آباد، توسکاستان-گرگان و سه‌راهی داشلی‌برون) از طریق تعریض مسیر، رفع نقاط حادثه‌خیز و بهبود روشنایی.
- ساماندهی و بازسازی بازارچه مرزی اینچه‌برون و ساده‌سازی رویه‌های گمرکی برای تسهیل تجارت با ترکمنستان.
- توسعه زیرساخت ریلی در شهرستان گرگان با هدف اتصال بهتر به شبکه ملی و افزایش سهم حمل و نقل بار و مسافر

- تسریع در تدوین آیین‌نامه‌ها و ضوابط شفاف برای اعطای مجوزهای تولید و فرآوری محصولات جلبکی و حل مشکلات مرتبط با تخصیص اراضی ساحلی یا آب شیرین برای این پروژه‌ها.
- حمایت از پروژه‌هایی که جلبک را با هدف تولید محصولات با ارزش افزوده بالا (مانند مکمل‌های غذایی، مواد اولیه دارویی یا لوازم آرایشی) فرآوری می‌کنند و ایجاد بسترهای لازم برای صادرات این محصولات.

۷. جمع‌بندی

استان گلستان، با دارا بودن پتانسیل‌های بی‌نظیر جغرافیایی (تجمیع دریا، جنگل، کوهستان و ترکمن‌صحرا)، موقعیت استراتژیک در کریدورهای ترانزیتی، و نیروی انسانی جوان و فعال، از ظرفیت لازم برای تبدیل شدن به یک قطب استراتژیک در اقتصاد دریامحور شمال کشور برخوردار است.

این تحول مستلزم یک گذار هوشمندانه به سوی یک الگوی توسعه متوازن و چندوجهی است که بر مبنای چهار ستون اصلی شکل می‌گیرد:

شیلات و آبی‌پروری: توسعه پرورش ماهیان خاویاری، آبی‌پروری دریایی و میگو در مقیاس صنعتی و متراکم.

گردشگری آبی: بهره‌گیری از تنوع اقلیمی و زیست‌محیطی (پرندنگری، ورزش‌های آبی و اسب‌دوانی).

زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ترابری: تبدیل اینچه‌برون به هاب لجستیک ترانزیت آسیای میانه و تکمیل پروژه‌های بندری ناتمام.

زیست‌فناوری دریایی: سرمایه‌گذاری در تولید محصولات با ارزش افزوده بالا مانند جلبک و ریزجلبک‌ها.

گلستان آینده، استانی خواهد بود که نه تنها قلب تپنده تولید محصولات استراتژیک کشاورزی است، بلکه با تکمیل زنجیره ارزش در صنایع شیلاتی، مدرن‌سازی زیرساخت‌های ریلی و جاده‌ای، و سرمایه‌گذاری در صنایع نوآورانه مانند زیست‌فناوری دریایی، به عنوان پیش‌تاز اقتصاد دریامحور در سواحل جنوب شرقی خزر شناخته می‌شود. دستیابی به این چشم‌انداز، نیازمند یک مدیریت یکپارچه، رویکرد فرابخشی (مانند تشکیل شورای عالی توسعه دریامحور) و مشارکت فعال بخش خصوصی برای رفع چالش‌های موجود است.

۸. منابع و مأخذ

۱. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، سالنامه‌های آماری استان گلستان.
۲. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، شاخص‌های برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ۱۴۰۲-۱۳۹۸
۳. گزارش «شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات حوزه‌های انتخابیه مبتنی بر اسناد، استان گلستان»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
۴. گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار سالیانه. (۱۴۰۳).
۵. آمارنامه سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای. (۱۴۰۳).
۶. بررسی وضعیت توسعه‌ای استان گلستان و عدم تعادل‌های درون منطقه‌ای، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان (۱۴۰۲).

سند توسعه دریا محور استان گیلان

۱-مقدمه

استان گیلان با بهره‌مندی از ۲۸۰ کیلومتر نوار ساحلی راهبردی و استقرار در کریدور بین‌المللی شمال-جنوب، نقشی کلیدی در گذار اقتصاد ملی به سوی درآمدهای پایدار دریامحور ایفا می‌کند. این استان با تلفیق بی‌نظیر اکوسیستم‌های جنگلی و تالاب‌های بین‌المللی در کنار زیرساخت‌های بندری مدرنی چون انزلی، کاسپین و آستارا، ظرفیتی عظیم در حوزه‌های شیلات، ترانزیت، گردشگری ساحلی و زیست‌فناوری جلبک داراست. سند حاضر با هدف شناسایی دقیق شکاف‌های موجود میان این ظرفیت‌های بالقوه و چالش‌های ساختاری نظیر بحران‌های زیست‌محیطی، فرسودگی

زیرساخت‌های ترابری و مغفول ماندن زنجیره ارزش محصولات دریایی، به تدوین نقشه راهی عملیاتی می‌پردازد تا ضمن صیانت از پایداری زیست‌بوم خزر، جایگاه گیلان را به عنوان قطب پیشران «اقتصاد آبی» در حوضه دریای خزر تثبیت نماید. در تدوین سند حاضر، علاوه بر بررسی وضع موجود، از روش‌شناسی ماتریس جذابیت-امکان‌پذیری (GE-McKinsey) استفاده شده است. براین اساس، بیش از ۶۰ طرح اولیه شناسایی و در نهایت ۲۰ طرح پیشران که دارای بیشترین اولویت اجرایی و بیشترین اثرگذاری بر زنجیره ارزش اقتصاد آبی استان هستند، استخراج شده‌اند.

۲. نمای کلی استان

۱-۲. جغرافیا و ویژگی‌های طبیعی

استان گیلان با مساحتی بالغ بر ۱۴,۰۴۴ کیلومتر مربع (معادل ۰/۹ درصد از کل کشور)، بیست و هشتمین استان ایران از نظر وسعت محسوب می‌شود. ساختار جغرافیایی این منطقه ترکیبی از جلگه‌های وسیع و نواحی کوهستانی در دامنه‌های جنوبی البرز است. برپایه آمارهای سال ۱۴۰۲، جنگل‌ها ۴۹.۲ درصد از پهنه استان را پوشش داده‌اند که گیلان را در رتبه سوم کشور قرار می‌دهد. همچنین، این استان از ۲۸۰ کیلومتر نوار ساحلی در امتداد دریای خزر بهره می‌برد.

اقلیم گیلان تحت تأثیر هم‌جواری با دریا و ارتفاعات البرز، معتدل و بسیار مرطوب است؛ به‌طوری که بارندگی در بیشتر ايام سال تداوم دارد. توزیع بارش و دما در سطح استان متفاوت است؛ مناطق کوهستانی مانند ماسوله، جیرنده و دیلمان (با میانگین دمای ۱۶ درجه سانتی‌گراد) خنک‌ترین نقاط در فصول گرم و شهرهای بندری نظیر انزلی و کاشهر گرم‌ترین مناطق در فصول سرد هستند. انزلی و لاهیجان با ثبت بیشترین میزان بارش (۱۷۵۳ و ۱۴۱۸ میلی‌متر)، در تضاد آشکار با مناطق خشکی چون منجیل (۲۱۸ میلی‌متر) قرار دارند.

در کنار این مواهب طبیعی، مدیریت فاضلاب به دلیل تراکم بالای جمعیت و رطوبت زیاد، به جدی‌ترین چالش زیست‌محیطی گیلان تبدیل شده است. ورود آلاینده‌ها به منابع آبی و سواحل، به‌طور مستقیم پایداری صنعت گردشگری و شیلات را تهدید می‌کند. در حال حاضر، ۷۴ درصد از جمعیت شهری تحت پوشش شبکه دفع فاضلاب قرار دارند و روزانه حدود ۲۱۸ هزار مترمکعب فاضلاب جمع‌آوری می‌شود. اگرچه زیرساخت‌های فعلی شامل بیش از ۹۳۹ کیلومتر شبکه و ۸ تصفیه‌خانه

صنعتی فعال است، اما گام‌های امیدوارکننده‌ای برای بهبود اوضاع برداشته شده؛ به‌گونه‌ای که با بهره‌برداری از ۸ پروژه تصفیه‌خانه جدید (در دست احداث و طراحی)، تحول شگرفی در حفاظت از منابع آبی استان ۲.۵۶ میلیون نفری گیلان رخ خواهد داد.

۲-۲. جمعیت و نیروی انسانی

طبق آمارهای سال ۱۴۰۲، استان گیلان با جمعیتی بالغ بر ۲.۵۶ میلیون نفر، میزبان ۳ درصد از کل جمعیت ایران است. شاخص تراکم جمعیت در این استان ۱۸۴ نفر در هر کیلومتر مربع ثبت شده که حدود ۳/۵ برابر میانگین کشوری (۵۲ نفر) است؛ این رقم گیلان را در جایگاه سومین استان پرتراکم کشور قرار داده است. چنین تراکم بالایی ضرورت برنامه‌ریزی دقیق در مدیریت منابع طبیعی و ارتقای زیرساخت‌های رفاهی را دوچندان می‌کند. همچنین ۶۷ درصد از ساکنان استان در مناطق شهری استقرار دارند که از این حیث، گیلان رتبه ۲۲ کشور را داراست. از منظر ساختار سنی، گیلان با دارا بودن ۷۳/۷ درصد جمعیت در بازه سنی ۱۵ تا ۶۴ سال، رتبه نخست کشور در زمینه «جمعیت در سن کار» را به خود اختصاص داده که ظرفیت انسانی بی‌نظیری محسوب می‌شود. داده‌های سال ۱۴۰۳ نیز نشان‌دهنده پویایی بازار کار استان است؛ به‌طوری که نرخ مشارکت اقتصادی گیلان با ۴۳.۸ درصد، فراتر از میانگین ۴۱ درصدی کشور قرار دارد. با این حال، نرخ بیکاری ۷/۹ درصدی استان در سال ۱۴۰۳ که اندکی از میانگین کشوری (۷.۶ درصد) بالاتر است.

۳-۲. وضعیت اقتصادی

استان گیلان با اختصاص ۱/۸۲ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور (با احتساب نفت) در جایگاه پانزدهم و با سهم ۲/۳۷ درصدی (بدون احتساب نفت) در رتبه سیزدهم اقتصاد ایران قرار دارد. در حوزه کشاورزی، گیلان با سهم ۴/۱۲ درصدی از ارزش افزوده این بخش، رتبه نهم

رشد اقتصادی در فعالیتهای دریامحور با نرخ حداقل دو برابر رشد اقتصادی کشور تا پایان برنامه هفتم پیشرفت است؛ این مهم با هدف ارتقای سهم مستقیم دریا در تولید ناخالص داخلی (GDP) استان به ۱۰ درصد، عملیاتی سازی کامل کریدور شمال-جنوب جهت عبور از سقف ۲۰ میلیون تن ترانزیت، استقرار زنجیره کامل ارزش در صنایع شیلاتی، صنایع دریایی و زیست فناوری، و گذار به مدل توسعه سبز-آبی در افاق ۱۴۱۴ دنبال می شود تا ضمن صیانت از اکوسیستم خزر، گیلان به هاب تجاری، صنعتی و گردشگری سلامت منطقه اوراسیا تبدیل گردد.

۳. وضعیت موجود استان گیلان در حوزه دریامحور

۱-۳. شیلات و آبی پروری

برداشت از منابع آبی میزان برداشت از منابع آبی در استان ۸۸۰ تن گزارش شده است.

تولید آبی پروری

مجموع تولید آبی پروری در استان ۶۱،۰۹۱ تن بوده که سهم ۹/۵ درصدی (رتبه سوم کشور) از تولید کل کشور را دارد.

پرورش ماهی در قفس:

با تولید ۲۶ تن استان سهم ناچیزی دارد.

ماهیان گرمابی:

استان با پرورش ۵۵،۰۴۶ تن ماهیان گرمابی و سهمی ۲۱ درصدی از کل تولید کشور پس از مازندران و خوزستان در رتبه سوم قرار دارد (آمارنامه شیلات، ۱۴۰۲).

ماهیان سردابی:

استان با پرورش ۴،۰۸۸ تن ماهیان سردابی، ۱/۷ درصد از تولید کشور را به خود اختصاص داده است (آمارنامه شیلات، ۱۴۰۲).

صید:

صید ماهیان استخوانی در استان به میزان ۷،۶۶۲ تن بوده که در بین استان های ساحلی

کشور را داراست. این استان در تولید محصولات چای، فندق و ابریشم مقام اول، در کیوی و شلتوک مقام دوم، در زیتون مقام سوم و در تولید گوشت مرغ رتبه چهارم کشور را به خود اختصاص داده است.

در بخش صنعت، سهم استان از ارزش افزوده کل کشور ۱/۴۲ درصد (رتبه ۱۸) و سرانه ارزش افزوده صنعتی آن ۷۴/۵ میلیون ریال (رتبه ۲۱) است. همچنین به ازای هر ۱۰ هزار نفر، ۲/۹۱ کارگاه صنعتی فعال (با بیش از ۱۰ نفر کارکن) در استان وجود دارد که از این حیث در جایگاه سیزدهم قرار می گیرد. بخش معدن اما با سهم ناچیز ۰/۰۱ درصدی از ارزش افزوده کل، در رتبه نوزدهم جای گرفته و از نظر نسبت معادن به مساحت و سرانه تولیدات معدنی، به ترتیب در رتبه های ۲۴ و ۲۹ کشور قرار دارد.

از منظر شاخص های رفاهی، نرخ تورم ۴۸/۵ درصدی (مهر ۱۴۰۴) و نرخ بیکاری ۷/۳ درصدی (تابستان ۱۴۰۴)، منجر به ثبت شاخص فلاکت ۵۵/۸ در گیلان شده است که نشان دهنده فشار اقتصادی بر معیشت خانوارهاست. با این وجود، وضعیت توزیع درآمد در استان مطلوب ارزیابی می شود؛ کسب ضریب جینی ۰/۲۶۵۳ در مناطق شهری (رتبه ۳۰ کشور در نابرابری)، گیلان را به یکی از عادلانه ترین استان ها در توزیع درآمد شهری تبدیل کرده است. همچنین در مناطق روستایی، روند کاهش شکاف طبقاتی مشهود است؛ به طوری که با رسیدن ضریب جینی به ۰/۲۴۰۸ در سال ۱۴۰۳، گیلان عادلانه ترین ساختار توزیع درآمد روستایی در کل کشور را به نام خود ثبت کرده است.

توسعه دریامحور گیلان در این سند، در انطباق کامل با بندهای ۹ گانه سیاست های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری و فصل ۱۶ برنامه هفتم پیشرفت قرار دارد. چشم انداز عملیاتی این سند، دستیابی به جایگاه قطب پیشران اقتصاد آبی در حوضه دریای خزر از طریق تحقق

شمال کشور در رتبه اول قرار دارد. صید کیلکا نیز در استان ۴،۰۰۷ تن بوده است (سال ۱۴۰۲).

- میزان صید از آب‌های شمال در استان ۱۱،۶۷۳ تن بوده و استان با سهم ۳۱/۶ درصدی پس از مازندران در رتبه دوم قرار دارد.

میگو:

فقدان بهره‌برداری عملیاتی در حوزه تکثیر و پرورش میگو.

ماهیان خاویاری:

استان با پرورش ۱۰،۰۴۲ تن ماهیان خاویاری رتبه دوم کشور را دارد.

شاغلان بخش شیلات:

نسبت شاغلان در بخش شیلات به کل جمعیت ۲/۸۲ به هزار نفر است که این شاخص استان را در رتبه دهم کشوری قرار می‌دهد.

۲-۳. گردشگری آبی

- برخورداری از ۲۸۰ کیلومتر نوار ساحلی در دریای خزر
- وجود جنگل‌های هیرکانی، تالاب‌ها، سواحل، چشمه‌ها و رودخانه‌ها، مناطق کوهستانی و روستاهای کم‌نظیر
- وجود جاذبه‌های طبیعی برای توسعه گردشگری ورزشی
- گردشگری غذا به عنوان یکی از جاذبه‌های گیلان است (ثبت در یونسکو به عنوان شهر خلاق خوراک شناسی)
- با توجه به آمار (به نسبت جمعیت) بیمارستان‌ها (رتبه ۱۰)، مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (رتبه ۱۱)، داروخانه‌ها (رتبه ۳) و تعداد تخت‌ها (رتبه ۲۳)، گیلان دارای زیرساخت‌های درمانی متوسطی است.
- نسبت دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت که تنها ۱/۹ به صد هزار نفر است و در رتبه ۲۸ در این زمینه، نشان‌دهنده امنیت اجتماعی بالا در استان است.
- برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای آبی (از

جمله جشنواره نوروزی ماسوله، جشنواره توت‌فرنگی سی‌دشت، جشنواره لاله تالابی انزلی و جشنواره فندوق)

برخورداری از تنوع جانوری بالا (زیست‌بوم‌های منحصربه‌فرد از جلگه‌های ساحلی تا ارتفاعات جنگلی؛ این استان از مهم‌ترین زیستگاه‌های پستانداران شاخصی نظیر مرال، شوکا، پلنگ و خرس قهوه‌ای در پهنه‌های جنگلی تالش و سیاهکل محسوب می‌شود. همچنین تالاب‌های بین‌المللی نظیر تالاب انزلی، امیرکلاویه و بوجاق، زیستگاه و پناهگاه حیاتی تعداد بی‌شماری از پرندگان مهاجر نادر و در معرض خطر انقراض مانند قوی فریادکش، پلیکان خاکستری و انواع مرغابی‌سانان است).

۳-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

همسایگی با چهار کشور ساحلی دریای خزر (ترکمنستان، قزاقستان، روسیه و آذربایجان)

بر اساس آمارنامه سال ۱۴۰۳ سازمان راه‌داری و حمل‌ونقل جاده‌ای، استان گیلان با ۸۵۲ کیلومتر طول آزادراه‌ها، بزرگراه‌ها و راه اصلی سهم ۱/۷ درصدی از این شبکه‌های مهم کشور را در اختیار دارد.

شبکه جاده‌ای استان شامل ۶۴ کیلومتر آزاد راه، ۴۸۷ کیلومتر طول بزرگراه، ۳۰۲ کیلومتر راه‌های اصلی، ۶۳۴ کیلومتر راه ترانزیتی و ۹،۲۴۷ کیلومتر طول راه روستایی است.

استان دارای یک پایانه مرزی در آستارا است. استان دارای ۴ پایانه‌ی فعال کالا در انزلی، آستارا، رشت و لوشان (خصوصی) است.

۳-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

تولید جلبک در آمار رسمی ۴ تن گزارش شده است که نشان‌دهنده مغفول ماندن این صنعت ارزش‌آفرین است.

۴. ظرفیت‌های دریامحور استان گیلان

۱-۴. شیلات و آبی پروری

- برخورداری از حدود ۲۸۰ کیلومتر نوار ساحلی و منابع آبی غنی (رودخانه‌های دائمی و تالاب بین‌المللی انزلی) که گیلان را به خاستگاه اصلی صید و صیادی در خزر تبدیل کرده است.
- گیلان با بهره‌مندی از مرکز بازسازی ذخایر ماهیان خاویاری شهید بهشتی و امکان رهاسازی‌کننده تاس‌ماهیان در حوضه دریای خزر ظرفیت بالایی در پرورش ماهیان خاویاری دارد.
- تمرکز اصلی ناوگان صید صنعتی ماهیان کیلکا در بندر انزلی و وجود صنایع تبدیلی پیشرفته (کنسروسازی و پودر ماهی).
- امکان تولید متراکم میگو (سیستم بایوفلاک) با بازدهی بالا
- وجود مؤسسه تحقیقات بین‌المللی تاس‌ماهیان دریای خزر و پژوهشکده آبی‌پروری آب‌های داخلی (بندر انزلی) و دانشکده منابع طبیعی دانشگاه گیلان به عنوان مراجع علمی شیلاتی کشور.
- بهره‌برداری از ظرفیت تالاب‌ها و آب‌بندان‌های استان برای پرورش ماهیان گرم‌آبی.
- وجود صنایع بسته‌بندی و تولید خاویار پرورشی با استانداردهای صادراتی به اتحادیه اروپا و اوراسیا.

۲-۴. گردشگری آبی

- برخورداری از ۲۸۰ کیلومتر ساحل، در کنار جنگل‌های انبوه و سرسبز، آب و هوای مناسب در فصل گرم.
- وجود نقاط تلاقی جنگل و ساحل در غرب گیلان (مانند گیسوم و لوندویل) که پتانسیل بی‌نظیری برای ایجاد دهکده‌های گردشگری ساحلی دارد.
- بهره‌مندی از نخستین مرکز تفریحات دریایی مدرن و اسکله مارینا در منطقه

آزاد انزلی (کاسپین) جهت جذب گردشگران لوکس و توسعه ورزش‌های آبی. ظرفیت منحصر به فرد تالاب بین‌المللی انزلی و تالاب امیرکلایه جهت توسعه پرندنگری و ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی شناور.

وجود تنها پارک ملی خشکی-دریایی شمال کشور (پارک ملی بوجاق) در دهانه سفیدرود با تنوع زیستی بالا، جهت جذب توریست‌های بین‌المللی. وجود ظرفیت‌های مناسب برای توسعه گردشگری ورزشی شامل ورزش‌های ساحلی و آبی در حاشیه خزر، جنگل‌نوردی و طبیعت‌گردی تخصصی برای ایجاد مسیرهای جذاب گردشگری. استفاده از ظرفیت تالاب‌ها و سواحل برای ایجاد مراکز گردشگری سلامت. وجود نقاط روستایی با پتانسیل بالا برای جذب گردشگر. نسبت پایین دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت که بیانگر امنیت اجتماعی بالا است.

۳-۴. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

بهره‌مندی از موقعیت استراتژیک و همسایگی با ۴ کشور ساحلی دریای خزر (روسیه، قزاقستان، ترکمنستان و آذربایجان). گیلان تنها استان ساحلی شمال است که با اتصال ریلی به بندر کاسپین، امکان ترانزیت ترکیبی (ریلی-جاده‌ای) را به صورت عملیاتی فراهم کرده است. بندر انزلی به عنوان قدیمی‌ترین و مجهزترین بندر شمال با ظرفیت تخلیه و بارگیری بالا. بندر کاسپین به عنوان پیشرفته‌ترین بندر نسل سوم خزر با رویکرد صادراتی و پیوند با منطقه آزاد.

- بندر استارا تنها بندر مرزی کشور در شمال که دارای مرز سه گانه (زمینی، ریلی، دریایی) با جمهوری آذربایجان است.
- استقرار دفتر مرکزی کشتیرانی دریای خزر در گیلان.
- وجود شهرک های صنعتی در جوار بنادر (به ویژه منطقه آزاد انزلی) برای استقرار صنایع «فرآوری کالا» و ایجاد ارزش افزوده.

۴-۴. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- کشت تلفیقی در تالاب ها و آب بندان ها به دلیل وجود ظرفیت تولید همزمان جلبک و ماهیان گرمابی
- وجود سواحل صخره ای و بسترهای مناسب در بخش هایی از غرب گیلان که زیستگاه طبیعی برخی جلبک ها است.
- استقرار پژوهشکده آبی پروری آب های داخلی (بندر انزلی) و دانشکده های منابع طبیعی و علوم کشاورزی دانشگاه گیلان، که بانک های ژن جلبک و دانش فنی تکثیر جلبک ها را در اختیار دارند.
- ظرفیت منطقه آزاد انزلی و شهرک های صنعتی خمیران و سپیدرود برای استقرار واحدهای صنایع تبدیلی که جلبک های خام را به محصولات با ارزش افزوده بالا.

۵. چالش های و موانع توسعه دریا محور استان گیلان

۱-۵. شیلات و آبی پروری

- ورود فاضلاب های شهری و صنعتی تصفیه نشده به تالاب انزلی و رودخانه ها، سلامت ذخایر ماهیان و کیفیت محصولات شیلاتی را به شدت تهدید می کند.
- تولید تنها ۲۶ تن ماهی در قفس نشان دهنده عقب ماندگی در بهره برداری از ظرفیت های دریایی و تمرکز بیش از حد بر ماهیان گرمابی است.
- تخریب نوار ساحلی و اراضی مستعد و ساخت و سازهای غیرمجاز در حریم

رودخانه ها

نبود سیستم حمل و نقل بین المللی متناسب و فقدان کانتینرهای یخچال دار برای صادرات محصولات شیلاتی. صفر بودن آمار بهره برداری در حوزه میگو و علیرغم وجود دانش فنی (سیستم بایوفلای) و ظرفیت های ساحلی. کسب رتبه ۱۰ کشوری در شاخص اشتغال شیلاتی (نسبت به جمعیت) نشان می دهد که از ظرفیت اشتغالزایی این بخش به درستی استفاده نشده است. وابستگی به صید سنتی و کاهش ذخایر طبیعی در دریای خزر که پایداری معیشت صیادان را به خطر انداخته است. مشکلات صیادی شامل: بیمه، سوخت، روش های سنتی و مجوز. رشد بی رویه آژولا و سنبل آبی با پوشاندن سطح آب، مانع از تبادل اکسیژن و نفوذ نور به عمق تالاب انزلی و آب بندان ها و همچنین انسداد مسیرهای قایق رانی و دسترسی صیادان به پهنه های صید می شود. این مسئله منجر به مرگ و میر ماهیان و کاهش شدید ذخایر آبزیان بومی می شود.

۲-۵. گردشگری آبی

کسب رتبه ۲۳ در تعداد تخت های بیمارستانی و سطح متوسط زیرساخت های درمانی، مانع بزرگی برای توسعه «گردشگری سلامت» و جذب توریست خارجی است. فشار بیش از حد جمعیت و گردشگر بر تالاب ها (به خصوص تالاب انزلی) و مناطق جنگلی که منجر به تغییر کاربری اراضی و نابودی تنوع زیستی می شود. یکی از پدیده هایی که تالاب انزلی را به شدت تحت فشار تخریب و آلودگی قرار داده است، فعالیت های انسانی در حوزه آبخیز تالاب

آستارا، توسط اداره کل بنادر و دریانوردی و همچنین «ضعف مدیریتی در بنادر». کیفیت نامناسب جاده‌ها در محورهای ترانزیتی (مانند مسیرهای منتهی به انزلی و تالش) و ناتمام ماندن پروژه‌های شهری (از جمله کنارگذرانزلی) بلا تکلیفی اراضی گمرکی (مانند ۶۰ هکتار زمین در آستارا به دلیل نداشتن کد گمرکی) که مانع توسعه زیرساخت‌های تجاری شده است.

۴-۵. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

مغفول ماندن زنجیره ارزش جلبک و ریزجلبک‌ها علیرغم وجود دانش فنی و پتانسیل‌های محیطی. تولید تنها ۴ تن جلبک در کل استان نشان‌دهنده این است که دانش موجود در دانشگاه گیلان و پژوهشکده‌های ملی به عرصه تولید صنعتی و تجاری سازی وارد نشده است. عدم تمایل بخش خصوصی به ورود در حوزه جلبک به دلیل ناشناخته بودن بازار و ریسک‌های تولید در مقیاس صنعتی. نبود مشوق‌های کافی و چارچوب‌های قانونی روشن برای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در حوزه‌های نوآورانه ورود فاضلاب‌های صنعتی و سموم کشاورزی به دریا و رودخانه‌ها، کیفیت آب را برای پرورش جلبک‌های حساس (به‌ویژه جلبک‌های خوراکی و دارویی) با تهدید جدی مواجه کرده است.

۱-۶. راهکارهایی برای توسعه دریا محور استان

گیلان

۱-۱-۶. شیلات و آبی‌پروری

با هدف تحقق سهم ۱۰ درصدی دریا در اقتصاد استان و گذار از صیادی سنتی به صنعت نوآورانه آبی‌پروری، پروژه‌های زیر به عنوان پیشران‌های اصلی توسعه برگزیده شده‌اند:

است.

- به جز منطقه آزاد انزلی، در سایر ۲۸۰ کیلومتر نوار ساحلی، کمبود شدید در زمینه اسکله‌های تفریحی (مارینا)، ورزش‌های آبی سازمان‌یافته و حمل‌ونقل دریایی مسافری وجود دارد.
- عدم لایروبی (متوقف شدن لایروبی) مارینای منطقه آزاد انزلی
- کمبود امکانات و خدمات استاندارد برای بهره‌مندی بهینه از ظرفیت‌های گردشگری دریایی.
- افزایش نوسان‌های ارز و بی‌ثباتی بازار و ارتباط آن با قدرت خرید گردشگران
- افزایش تهدیدها و تبلیغات منفی کشورهای خارجی و تحریم ایران
- ضعف در ایجاد مراکز اقامتی، هتل‌ها و بوم‌گردی در مناطقی مانند انزلی، سیاهکل، لنگرود و رودسر
- گرهِ‌های ترافیکی شدید در مبادی ورودی و شهرهای گردشگری پذیر (مانند سیاهکل و انزلی) به دلیل نبود جاده‌های کنارگذر و کمربندی، که منجر به کاهش رضایت گردشگران و اتلاف زمان می‌شود.

۳-۵. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- علیرغم وجود بنادر پیشرفته، سهم استان از شبکه بزرگراهی کشور تنها ۱۰۷ درصد است که با حجم ترانزیت مورد انتظار همخوانی ندارد.
- پوشش ۷۴ درصدی شبکه فاضلاب شهری هنوز با استانداردهای زیست محیطی فاصله دارد.
- تراکم ۳ برابری جمعیت نسبت به میانگین کشوری، توسعه زیرساخت‌های جدید (مانند جاده و راه آهن) را با چالش تملک اراضی، قیمت بالای زمین و ملاحظات زیست محیطی مواجه می‌کند.
- عدم رسیدگی و پشتیبانی کافی از «بندر

• ایجاد مجتمع‌های بندر-مزرعه: استقرار مدل نوین «بندر-مزرعه» جهت یکپارچه‌سازی عملیات پرورش ماهی در قفس با خدمات لجستیک بندری، که منجر به کاهش هزینه‌های تمام‌شده و تسهیل صادرات مستقیم خواهد شد.

• هوشمندسازی تولید در قفس‌های دریایی و پشت سدها: توسعه گسترده مزارع پرورش ماهی در قفس‌های هوشمند در پهنه دریای خزر و آب‌های داخلی (پشت سدها و آب‌بندان‌ها) به عنوان جایگزین اصلی صید در دریا جهت بازسازی ذخایر طبیعی.

- خودکفایی در زنجیره تکثیر: تأسیس مراکز مدرن تولید انبوه لارو و بچه ماهی در تراز صادراتی، جهت تأمین پایدار نهاده‌های مورد نیاز مزارع پرورش در قفس و حذف وابستگی به واردات خارج از استان.
- استقرار خوشه‌های صنعتی فرآوری صادرات محور: ایجاد واحدهای صنایع تبدیلی پیشرفته در پس کرانه بنادر برای فرآوری، انجماد و بسته‌بندی نانو، با هدف تبدیل گیلان به مرکز تأمین پروتئین دریایی بازار اوراسیا.
- توسعه مزارع محصور (پن) در تالاب‌ها: عملیاتی‌سازی مزارع محصور پرورش ماهی در مناطق مستعد تالابی با رعایت استانداردهای زیست‌محیطی، جهت ایجاد اشتغال جایگزین برای جوامع صیادی و ارتقای توان اقتصادی تعاونی‌ها.

۲-۶. گردشگری آبی

- با هدف تبدیل گیلان به قطب گردشگری دریایی در حوضه خزر و گذار به مدل «توسعه سبز-آبی»، پروژه‌های زیر به عنوان اولویت‌های استراتژیک جهت جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی تدوین شده‌اند:
- راه‌اندازی خطوط منظم ترابری و گردشگری

دریایی: ایجاد شبکه اتصال بنادر آستارا، انزلی و کاسپین از طریق خرید و به‌کارگیری شناورهای مسافری نوین و تاکسی‌های دریایی؛ این پروژه علاوه بر تنوع بخشی به تفریحات آبی، فشار ترافیکی جاده‌های ساحلی را به مسیرهای امن دریایی منتقل می‌کند.

توسعه مجتمع‌های گردشگری سلامت و تالاسوتراپی: بهره‌گیری از پتانسیل‌های طبیعی دریا و سواحل مستعد (مانند تالش و رودسر) برای احداث مراکز آب‌درمانی و لجن‌درمانی؛ این راهکار با هدف جذب گردشگران تخصصی از کشورهای اوراسیا و افزایش ماندگاری مسافران در استان طراحی شده است.

ایجاد ژئوپارک‌های ساحلی و دریایی: تدوین و اجرای طرح‌های جامع گردشگری زمین‌شناسی با تأکید بر جاذبه‌های طبیعی حاشیه سفیدرود و سواحل خزر؛ این پروژه با رویکرد صیانت از محیط زیست و ترویج گردشگری آموزشی-طبیعی، برند بین‌المللی گیلان را ارتقا می‌دهد.

احداث دهکده‌های تفریحی و ماریناهای کوچک مقیاس: ایجاد اسکله‌های تفریحی چندمنظوره با مشارکت بخش غیردولتی جهت استقرار ورزش‌های آبی، جت اسکی و قایق‌رانی بادبانی؛ این زیرساخت‌ها زمینه‌ساز شکل‌گیری خوشه‌های کسب و کار خرد در جوامع محلی ساحلی خواهد بود.

توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی ساحلی هویت محور: حمایت از ساخت و بازسازی اقامتگاه‌های منطبق بر معماری اصیل گیلان در پس کرانه‌های ساحلی؛ این راهکار با تمرکز بر مدیریت پسماند و تصفیه فاضلاب محلی (اقتصاد چرخشی)، مانع از تخریب اکوسیستم توسط گردشگران

می‌شود.

۶-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

پروژه‌های زیر به عنوان ستون فقرات توسعه زیرساختی استان تعریف می‌گردند:

- تکمیل و بهره‌برداری از زنجیره ریلی-دریایی: تسریع در اتصال نهایی راه‌آهن رشت-کاسپین و توسعه پایانه‌های ریلی و گمرکی در بنادر؛ این اقدام با هدف یکپارچه‌سازی حمل‌ونقل ترکیبی و تبدیل بنادر گیلان به دروازه اصلی ورود کالا به حوزه اوراسیا انجام می‌گیرد.
- توسعه زیرساخت‌های نوین لجستیک بندری: تکمیل شبکه لجستیک و انبارداری هوشمند در پس کرانه بنادر استان جهت افزایش سرعت تخلیه و بارگیری و کاهش زمان ماندگاری کالا؛ این پروژه مستقیماً ظرفیت رقابت‌پذیری بنادر انزلی، کاسپین و آستارا را ارتقا می‌دهد.
- ایجاد هاب ترانزیت هوایی-دریایی: عملیاتی‌سازی بخش کارگو (باربری هوایی) در فرودگاه بین‌المللی سردار جنگل و تکمیل پروژه تطویل باند؛ این راهکار با هدف تسهیل صادرات محصولات کشاورزی و شیلاتی سریع‌الفساد و اتصال شبکه پروازی به زنجیره ترانزیت دریایی طراحی شده است.
- مدیریت یکپارچه مبادی ورودی و خروجی: پیگیری طرح الحاق راهبردی فرودگاه رشت به منطقه آزاد انزلی و استقرار مدیریت یکپارچه در مبادی مرزی؛ این اقدام به منظور حذف موازی‌کاری‌های اداری، بهره‌مندی از مزایای قانونی مناطق آزاد و تسهیل تردد تجار و کالا صورت می‌گیرد.
- نوسازی و توسعه صنایع کشتی‌سازی و تعمیرات: بهره‌گیری از ظرفیت‌های صنایع دریایی موجود (نظیر مجتمع شهید تمجیدی) جهت ارائه خدمات تعمیر و

نگهداری شناورهای تجاری و خدماتی؛ این پروژه با هدف خودکفایی در خدمات فنی-مهندسی ناوگان خزر و ایجاد اشتغال تخصصی پایدار پیشنهاد شده است.

۶-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

تجاری‌سازی فرآوری جلبک: ایجاد پارک فناوری کشت و فرآوری جلبک جهت تولید محصولات با ارزش افزوده بالا نظیر آگار، آلژینات و مکمل‌های دارویی و غذایی. توسعه زیست‌فناوری (بیوتکنولوژی): حمایت از طرح‌های اصلاح نژاد، تولید واکسن‌های آبزیان و تولید بچه ماهی دانش‌بنیان جهت تضمین سلامت مزارع پرورش در قفس.

پایش هوشمند اکوسیستم: استقرار «سیستم دیجیتال پایش دریایی» جهت مدیریت آلاینده‌ها و پیش‌بینی تغییرات اقلیمی موثر بر زیستگاه‌های ساحلی.

۶-۴. توسعه سرمایه انسانی و زیرساخت‌های فناوری

تخصصی‌سازی دانش و مهارت: تجهیز و توسعه دانشکده علوم و فنون انزلی و دانشگاه گیلان جهت راه‌اندازی رشته‌های استراتژیک از جمله حقوق دریایی، اقتصاد دریا، بیمه و گمرک دریایی

ایجاد منطقه راهبردی کشاورزی دانش‌بنیان: راه‌اندازی این منطقه در محدوده سدها و سواحل جهت پیوند زدن تکنولوژی به تولیدات دریایی و ساحلی. مرکز شتاب‌دهی کسب‌وکارهای نوپا: تأسیس «مرکز آموزش و توانمندسازی کسب‌وکارهای دریامحور» جهت انتقال دانش فنی به بومیان و حمایت از استارت‌آپ‌های حوزه اقتصاد آبی.

۶-۵. پیشنهاد‌های سیاستی و برنامه‌ریزی

تشکیل شورای عالی توسعه دریامحور استان: نهادی فرادستگاهی با اختیارات ویژه

- برای راهبری یکپارچه و رفع تعارضات. ایجاد پنجره واحد سرمایه گذاری دریامحور: جهت تسهیل و تسریع صدور مجوزها و رفع موانع بوروکراتیک.
- اصلاح نظام بودجه ریزی: تخصیص درصدی از درآمدهای ملی حاصل از ترانزیت و صادرات استان به «صندوق توسعه دریامحور گیلان».
- تعریف و پایش دقیق شاخص های کلیدی عملکرد (KPI) ضرورتی اجتناب ناپذیر برای گذار از برنامه ریزی ذهنی به مدیریت عملیاتی است؛ چراکه بدون وجود متغیرهای قابل اندازه گیری، امکان ارزیابی میزان پیشرفت پروژه، شناسایی گلوگاه های اجرایی و سنجش اثربخشی راهکارها وجود نخواهد داشت. پایش مستمر این شاخص ها در هر یک از محورهای تخصصی، نه تنها شفافیت و پاسخگویی دستگاه های متولی را تضمین می کند، بلکه با ارائه تصویری واقع بینانه از وضعیت موجود، به مدیران ارشد استان اجازه می دهد تا منابع محدود و اعتبارات صندوق توسعه را به صورت هوشمندانه و هدفمند به بخش هایی تخصیص دهند که بیشترین نقش را در تحقق اقتصاد دریامحور و توسعه پایدار گیلان ایفا می کنند.

۷. جمع بندی

استان گیلان با بهره مندی از ۲۸۰ کیلومتر نوار ساحلی و قرارگیری در مسیر کریدورهای بین المللی، ظرفیتی استراتژیک برای جهش اقتصادی دارد. با این حال، تحقق این چشم انداز با چالش های زیرساختی عمیقی همچون بحران تصفیه فاضلاب، ناتمامی پروژه های شهری و همچنین تهدیدهای زیست محیطی تالاب ها و روستا که منجر به شکاف میان

پتانسیل های بالقوه و وضع موجود شده است. برای عبور از وضعیت کنونی، راهبرد اصلی باید بر تکمیل زنجیره ارزش محصولات دریایی، نوسازی زیرساخت های لجستیکی و تقویت زیست فناوری جلبک متمرکز شود. نیل به این مقصود در گرو مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی و پیوند میان جنگل و دریا در قالب پکیج های گردشگری پایدار است تا ضمن صیانت از اکوسیستم جنگلی و دریای خزر، گیلان به عنوان قطب نوآور و ثروت آفرین در حوضه دریای خزر تثبیت گردد.

۸. منابع و مأخذ

۱. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، سالنامه های آماری استان گیلان.
۲. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، شاخص های برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ۱۳۹۸-۱۴۰۲
۳. گزارش «شناسایی و اولویت بندی مشکلات حوزه های انتخابیه مبتنی بر اسناد، استان گیلان»، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
۴. سالنامه آماری سازمان شیلات ایران. (۱۴۰۳).
۵. آمارنامه سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای. (۱۴۰۳).
۶. بررسی وضعیت توسعه ای استان گیلان و عدم تعادل های درون منطقه ای، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان. (۱۴۰۲).
۷. مرکز آمار ایران، داده ها و اطلاعات آماری، شاخص های قیمت. (۱۴۰۴).
۸. نقشه راه توسعه اقتصاد دریامحور استان گیلان (۱۴۰۳)، اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان گیلان.
۹. سند آمایش سرزمین استان گیلان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان

سند توسعه دریا محور استان مازندران

۱- مقدمه

کیلومتر مربع، در شمال کشور و در کرانه جنوبی دریای خزر واقع شده است. این استان ۱۴۶ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده و از نظر وسعت در رتبه ۱۸ کشور قرار دارد. ۷۴ درصد اراضی استان کوهستانی و کوهپایه‌ای است و ۲۶ درصد باقیمانده را جلگه‌ها تشکیل می‌دهند. براساس آمار سال ۱۴۰۲، ۴۹۰۷ درصد از مساحت استان (۱۰۳۰۳۳۶۲ هکتار) را جنگل تشکیل داده است. علاوه بر این مازندران دارای ۴۸۱ کیلومتر مرز آبی با دریای خزر است و به دلیل همسایگی با چهار کشور ساحلی شامل ترکمنستان، قزاقستان، روسیه و آذربایجان از موقعیت استراتژیک بین‌المللی برخوردار است. دیواره مرتفع البرز در جنوب استان چون سدی در برابر رطوبت و جریان باران‌زای شمالی عمل نموده و موجب می‌شود تا استان مازندران از شرایط آب و هوایی و اقلیمی متفاوتی در مقایسه با سایر استان‌ها در سطح کشور برخوردار باشد.

استان مازندران به عنوان قطب لجستیک و امنیت غذایی کشور در کرانه جنوبی دریای خزر، در مسیر گذاری تاریخی به سوی «اقتصاد دریامحور پیشرو» قرار دارد. این استان با برخورداری از طولانی‌ترین مرز آبی در دریای خزر، پیوند بی‌نظیر جنگل‌های هیرکانی و ساحل و زیرساخت‌های استراتژیک بندری و ریلی، از تمامی مؤلفه‌های لازم برای ایفای نقش به عنوان «پایتخت اقتصاد دریامحور شمال کشور» برخوردار است. تحقق این چشم‌انداز، مستلزم استقرار یک حکمرانی یکپارچه و فرابخشی است تا ضمن صیانت از اکوسیستم‌های منحصربه‌فرد استان، مسیر توسعه پایدار و اشتغال‌زایی مولد را هموار سازد.

۲. نمای کلی استان

۱-۲. جغرافیا و ویژگی‌های طبیعی

استان مازندران با مساحت حدود ۲۳،۷۷۱

این شرایط آب و هوایی یک مزیتی برجسته برای گردشگری ساحلی و دریایی است. میانگین دما در فصول گرم در مناطقی مانند چالوس ۱۵/۸ درجه سانتی‌گراد، آلاشت ۱۵/۹ و کیاسر ۱۸/۵ درجه سانتی‌گراد معتدل است. همچنین بابل‌سر با میانگین ۱۴/۱ درجه سانتی‌گراد، بهشهر با ۱۳/۸ و ساری با ۱۳/۶ درجه سانتی‌گراد گرمترین مناطق استان در فصول سرد هستند. شهرهای نوشهروورامسر به ترتیب با میانگین بارندگی ۱۲۹۱/۲ و ۱۲۳۶/۵ میلی‌متر بیشترین میانگین بارندگی را دارند، در حالی که و بلده با ۳۱۳/۳ میلی‌متر و کجور با ۳۲۰/۱ میلی‌متر کمترین میزان بارندگی را در استان ثبت کرده‌اند. تصفیه فاضلاب در استان به دلیل بارندگی فراوان، رطوبت بالا و تراکم جمعیتی، یکی از چالش‌برانگیزترین مباحث زیست محیطی شمال کشور است. ورود حجم بالایی از فاضلاب به منابع آبی استان، آلودگی آب‌های زیرزمینی و آلودگی سواحل دریای خزر را به دنبال دارد که این امر گردشگری و شیلات استان را به خطر می‌اندازد. براساس آمار سال ۱۴۰۲، تنها ۲۱.۳ درصد از جمعیت شهری استان تحت پوشش خدمات جمع‌آوری و دفع بهداشتی فاضلاب قرار دارند، که این درصد در مقایسه با ارقام سال‌های گذشته (مانند ۲ درصد در سال ۱۳۹۰) هرچند رشدی قابل توجه را نشان می‌دهد، اما همچنان بسیار پایین است و منجر به ورود حجم زیادی از فاضلاب به محیط زیست و منابع آب زیرزمینی می‌شود. در حال حاضر استان در شهرک‌ها و نواحی صنعتی دارای ۱۹ تصفیه‌خانه به بهره‌برداری رسیده است. با این حال، نشانه‌های قوی از عزم برای رفع این چالش وجود دارد؛ زیرا در سال ۱۴۰۲، تعداد ۲۲ واحد تصفیه‌خانه در دست احداث و ۲۵ واحد در مرحله طراحی است، که بهره‌برداری از این ۴۷

پروژه، تحولی بنیادین ایجاد خواهد کرد. طول ۱۰۱۲ کیلومتری شبکه جمع‌آوری فاضلاب به همراه ۶۳،۲۲۸ انشعاب، نشان‌دهنده زیرساخت موجودی است که تنها بخشی از نیازهای جمعیت ۳.۴ میلیون نفری استان را پوشش می‌دهد. این میزان شبکه با توجه به درصد پایین جمعیت تحت پوشش خدمات فاضلاب (۲۱.۳ درصد)، تأکید می‌کند که بخشی از مناطق استان فاقد شبکه جمع‌آوری استاندارد هستند.

۲-۲. جمعیت و نیروی انسانی

جمعیت استان در سال ۱۴۰۲ بالغ بر ۳/۴ میلیون نفر بوده است که حدود ۴ درصد از کل جمعیت کشور را شامل می‌شود. تراکم نسبی جمعیت حدود ۱۴۳ نفر در هر کیلومتر مربع است که استان را در رتبه ۴ کشوری از نظر تراکم جمعیت قرار می‌دهد. تراکم بالای جمعیت نشان می‌دهد که استان یک منطقه پرجمعیت است که مدیریت منابع طبیعی و توسعه زیرساخت‌ها و خدمات اجتماعی، نیازمند توجه ویژه و برنامه‌ریزی دقیق است. ۶۱/۲ درصد از جمعیت استان در مناطق شهری زندگی می‌کنند و استان در رتبه ۲۶ کشوری در میزان شهرنشینی قرار دارد.

ساختار سنی جمعیت براساس آمار سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که ۷۳/۳ درصد از جمعیت در گروه سنی فعال (۱۵ تا ۶۴ سال) قرار دارند که یک ظرفیت نیروی کار قابل توجه را فراهم می‌کند. نرخ مشارکت اقتصادی استان با ۴۴.۹ درصد، بالاتر از میانگین کشوری (۴۱/۳ درصد) بوده است. در سال ۱۴۰۳ نرخ بیکاری استان نیز با ۵/۵ درصد، پایین‌تر از میانگین کشوری (۷.۶ درصد) و در رتبه ۴ کشور قرار دارد.

۳-۲. وضعیت اقتصادی

بررسی داده‌های اقتصادی سال ۱۴۰۰ نشان‌دهنده جایگاه ویژه استان در بخش کشاورزی و چالش‌های موجود در بخش صنعت و معدن است.

و نرخ بیکاری ۶.۴ درصدی (تابستان ۱۴۰۴)، منجر به شکل‌گیری شاخص فلاکت ۵۵.۶ در استان شده است. این عدد، از فشار اقتصادی شدید بر خانوارها و چالش‌های جدی در تأمین معیشت ساکنان استان حکایت دارد. برخلاف شاخص‌های تورمی، وضعیت توزیع درآمد در شهرهای استان در سطح مطلوبی ارزیابی می‌شود. کسب ضریب جینی ۰.۲۸۰۶ در مناطق شهری، مازندران را در رتبه ۲۶ کشور از نظر نابرابری قرار داده است؛ به این معنا که این استان یکی از عادلانه‌ترین ساختارهای توزیع درآمد را در مناطق شهری کشور داراست. داده‌های سال ۱۴۰۳ نشان‌دهنده روند افزایشی شکاف طبقاتی در روستاهاست؛ به طوری که ضریب جینی از ۰.۲۹۲۸ در سال ۱۴۰۲ به ۰.۳۰۸۵ در سال ۱۴۰۳ رسیده است.

۳. وضعیت موجود استان مازندران در حوزه دریامحور

۱-۳. شیلات و آبی‌پروری

برداشت از منابع آبی میزان برداشت از منابع آبی در استان ۲۷۷ تن گزارش شده است که در بین استان‌های ساحلی کشور کمترین برداشت را دارد.

تولید آبی‌پروری

مجموع تولید آبی‌پروری در استان ۱۰۷،۴۰۲ تن بوده که سهم بالای ۱۶/۸ درصدی (رتبه اول کشور) از تولید کل کشور دارد.

ماهیان‌خواری:

پرورش ۲،۵۹۱ تن ماهیان‌خواری در سال ۱۴۰۲ و سهم ۵۴/۱ درصدی از کشور، استان را در این حوزه با ارزش اقتصادی بالا در رتبه اول کشور قرار داده است.

پرورش ماهی در قفس:

تولید ۱۸۵۰ تن و سهم ۱۸/۷ درصدی استان را در رتبه دوم کشور قرار داده است.

ماهیان‌گرمازی:

استان با کسب سهم ۳.۰۹ درصدی از تولید ناخالص داخلی (با احتساب نفت) و ۴.۰۲ درصدی (بدون نفت)، رتبه نهم کشور را به خود اختصاص داده است. نقطه قوت اصلی اقتصاد منطقه در بخش کشاورزی نهفته است؛ جایی که با سهم ۸.۹۶ درصدی از ارزش افزوده این بخش، در جایگاه نخست کشور قرار دارد.

استان مازندران در تولید مرکبات، کیوی، برنج، جوجه یک‌روزه و گیاهان زینتی رتبه اول، در تولید چای و گیاهان دارویی رتبه دوم، در تولید گل‌های شاخه بریده رتبه سوم و در تولید گوشت قرمز رتبه چهارم کشور را دارد.

برخلاف کشاورزی، شاخص‌های صنعتی و معدنی استان نیاز به تقویت دارند:

سهم استان از ارزش افزوده صنعتی کشور ۲.۰۴ درصد (رتبه ۱۴) است. همچنین سرانه ارزش افزوده صنعتی با رقم ۷۸.۴۱ میلیون ریال در جایگاه ۲۰ کشور قرار دارد که نشان‌دهنده بهره‌وری پایین در این بخش است.

بخش معدن نیز با سهم ۰.۰۴ درصدی از ارزش افزوده کل، در رتبه ۲۱ قرار دارد. نسبت معادن به مساحت استان و سرانه تولیدات معدنی نیز به ترتیب در رتبه‌های ۱۷ و ۱۸ کشور جای گرفته‌اند. از منظر تمرکز واحدهای تولیدی، شاخص‌های زیر قابل توجه است:

تراکم کارگاه‌ها: به ازای هر ۱۰ هزار نفر، ۳.۲۵ کارگاه صنعتی (ده نفر و بالاتر) فعال وجود دارد (رتبه ۱۲).

مالکیت: در حوزه کارگاه‌های عمومی، استان با رتبه ۳ کشور عملکرد خوبی دارد، در حالی که در بخش خصوصی رتبه ۱۲ را داراست.

قطب‌های صنعتی: وجود مجموعه‌های استراتژیک نظیر فولاد البرز ایرانیان، صنایع موتوری بشل، پتروشیمی سهند بابل و فولادین ذوب آمل، ظرفیت‌های بالایی را در منطقه ایجاد کرده است.

ترکیب نرخ تورم بالای ۴۹.۲ درصدی (مهر ۱۴۰۴)

استان مازندران با پرورش ۸۴،۶۵۵ تن ماهیان گرمابی و سهمی ۳۳ درصدی از کل تولید کشور در رتبه اول کشور قرار دارد (آمارنامه شیلات، ۱۴۰۲)

ماهیان سردابی:

استان با پرورش ۱۸،۰۲۹ تن ماهیان سردابی، ۷/۶ درصدی از تولید کشور را به خود اختصاص داده و در رتبه چهارم کشور قرار دارد (آمارنامه شیلات، ۱۴۰۲)

صید:

صید ماهیان استخوانی و کیلکا به ترتیب به میزان ۷۰،۲۱۲ و ۱۶،۷۹۹ تن (سال ۱۴۰۲).
میزان صید از آب‌های شمال در استان ۲۴،۰۱۷ تن بوده و استان در رتبه اول استان‌های ساحلی دریای خزر قرار دارد

میگو:

فقدان بهره‌برداری عملیاتی در حوزه تکثیر و پرورش میگو.

شاغلان بخش شیلات:

نسبت شاغلان در بخش شیلات به کل جمعیت ۳.۲۲ به هزار نفر است که این شاخص استان را در رتبه ششم کشوری قرار می‌دهد.

۲-۳. گردشگری آبی

- برخورداری از ۴۸۱ کیلومتر مرز آبی در ساحل دریای خزر (۳۳۸ کیلومتر ساحل)
- وجود جنگل‌های هیرکانی، تالاب‌ها، آبیندان‌ها، سواحل، چشمه‌ها، رودخانه‌ها، مناطق کوهستانی و روستاهای کم نظیر
- وجود جاذبه‌های طبیعی برای توسعه گردشگری ورزشی
- با توجه به آمار (به نسبت جمعیت) بیمارستان‌ها (رتبه ۹)، مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (رتبه ۹)، داروخانه‌ها (رتبه ۲) و تعداد تخت‌ها (رتبه ۱۱)، مازندران دارای زیرساخت‌های درمانی

متوسطی است.

نسبت بالای دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت که تنها ۳۵/۲۸ به صد هزار نفر است و در رتبه ۴ در این زمینه، نشان‌دهنده چالش‌های امنیت اجتماعی در استان است.

برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای آبی (از جمله جشنواره فرهنگی، گردشگری و زیست محیطی اوتی‌تی در شهرستان بابل و جشنواره تفریحات ساحلی و آبی در شهرستان چالوس)

برخورداری از تنوع جانوری بالا (زیست‌بوم‌های متنوع کوهستانی و صخره‌ای، مراتع و مناطق جنگلی از مهم‌ترین زیستگاه‌های شناخته شده پستانداران و به خصوص گونه‌های شاخصی از زیست‌مندان نظیر کل و بز، مرال و شوکا، خرس قهوه‌ای و پلنگ محسوب می‌شود. تالاب‌های چون پناهگاه حیات وحش میانکاله و فریدونکنار نیز زیستگاه تعداد بی‌شماری از پرندگان نادر در معرض خطر انقراض است)

۳-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

همسایگی با چهار کشور ساحلی دریای خزر (ترکمنستان، قزاقستان، روسیه و آذربایجان)

بر اساس آمارنامه سال ۱۴۰۳ سازمان راه‌داری و حمل‌ونقل جاده‌ای، استان مازندران با ۱۴۷۱ کیلومتر طول آزادراه‌ها، بزرگراه‌ها و راه اصلی سهم ۲.۹ درصدی از این شبکه‌های مهم کشور را اختیار دارد. شبکه جاده‌ای استان شامل ۳۶ کیلومتر آزاد راه، ۸۰۵ کیلومتر طول بزرگراه، ۶۳۰ کیلومتر راه‌ها اصلی، ۵۸۱ کیلومتر راه ترانزیتی و ۷،۹۴۰ کیلومتر طول راه روستایی است.

بندر امیرآباد در استان مازندران به عنوان بزرگ‌ترین بندر حاشیه دریای خزر و با

و منابع طبیعی ساری بیانگر وجود زیرساخت‌های آموزشی و پژوهشی در استان است.

پژوهشکده اکولوژی دریای خزر به عنوان مرکز اصلی مطالعات بیولوژیک و تعیین ظرفیت‌های صید و پرورش مرکز تحقیقات ماهیان سردآبی کشور (تتکابن) مرجع تخصصی تکثیر و بیماری‌های ماهیان سردآبی

۲-۴. گردشگری آبی

گردشگری آبی به عنوان یکی از ظرفیت‌های استان در راستای توسعه اقتصاد دریامحور می‌تواند به جذب گردشگران و توسعه پایدار کمک کند. با این حال، لازم است که این صنعت با توجه به آلودگی‌های محیط‌زیستی، نظارت‌های دقیق برزیاله‌ها و حفاظت از سواحل و اکوسیستم‌های دریایی به شکل پایدار توسعه یابد.

برخورداری از ۳۳۸ کیلومتر ساحل، در کنار جنگل‌های انبوه و سرسبز هیرکانی، آب و هوای دلنشین و آثار تاریخی و میراثی ظرفیت بالای استان در توسعه گردشگری را نشان می‌دهد.

وجود ظرفیت‌های مناسب برای توسعه گردشگری ورزشی شامل ورزش‌های ساحلی و آبی در حاشیه خزر، کوه‌نوردی و جنگل‌نوردی در مناطق کوهستانی و طبیعت‌گردی تخصصی برای ایجاد مسیرهای جذاب گردشگری.

امکان برگزاری کشتی‌لوچو و آلبش در استان مازندران برای جذب تماشاگران داخلی و خارجی (کبدی و پاراگرایدر از دیگر ورزش‌های بومی و سنتی استان مازندران می‌باشد که امکان برگزاری جشنواره‌های منظمی در فصول معین برگزار می‌شود)

توجه به اتصال به شبکه ریلی کشور می‌تواند نقش ویژه‌ای در توسعه تجارت و صادرات کالا ایفا کند. استان همچنین دارای

- دو بندر نوشهر و فریدون‌کنار است.
- استان پایانه مرزی ندارد.
- استان دارای ۲ پایانه‌ی فعال کالا در نکا و نوشهر است.

۴-۳. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

تولید جلبک در آمار رسمی صفر گزارش شده است که نشان‌دهنده مغفول ماندن کامل این صنعت ارزش‌آفرین است.

۴. ظرفیت‌های دریامحور استان مازندران ۱-۴. شیلات و آبی‌پروری

- با توجه به برخورداری از ۴۸۱ کیلومتر مرز آبی در دریای خزر، رودخانه‌ها و آب‌بندان‌ها و شرایط اقلیمی متنوع، استان قطب اول آبی‌پروری کشور است.
- امکان تولید متراکم میگو (سیستم بایوفلای) با بازدهی بالا
- با توجه به سهم بالای (۱۸/۷ درصدی) تولید قفس‌های دریایی در سال ۱۴۰۲ و دسترسی به دریای خزر ظرفیت عظیمی برای توسعه پرورش ماهی در دریا وجود دارد. (ظرفیت ۳،۵۰۰ تن در ۶۵ قفس دریایی مازندران)
- مرکز بازسازی ذخایر شهید رجایی با تولید سالانه بیش از ۸۵ میلیون قطعه بچه ماهی برای رهاسازی در دریا
- وجود زمین‌های ساحلی مناسبی برای پرورش ماهیان خاویاری
- رتبه ششم کشور در تعداد شاغلان شیلات، بستری آماده برای پذیرش فناوری‌های جدید.
- وجود دانشکده علوم دریایی و اقیانوسی دانشگاه مازندران و دانشگاه علوم کشاورزی

منطقه استراتژیک ارتباطی با کشورهای آسیای میانه از طریق مرزهای هوایی، جاده‌ای، ریلی و دریایی.

با توجه به نبود پایانه مرزی زمینی، مازندران ظرفیت ویژه‌ای برای متمرکز کردن سرمایه‌گذاری‌ها بر «پایانه‌های مرزی دریایی» و توسعه ناوگان کشتیرانی اختصاصی در خزر دارد.

۴-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

ظرفیت تولید همزمان جلبک در استخرهای پرورش ماهیان گرمابی؛ این روش علاوه بر تولید جلبک، باعث کاهش مصرف آب می‌شود.

وجود آب‌بندان‌ها در استان، بستری آماده برای نصب سیستم‌های کشت جلبک در مقیاس وسیع هستند.

با وجود زیرساخت‌های دانشگاهی و پژوهش‌گه زیست فناوری، مازندران می‌تواند در آینده به یک مرکز تولید انواع جلبک‌ها در شمال کشور تبدیل شود.

۵. چالش‌های و موانع توسعه دریامحور استان مازندران

۱-۵. شیلات و آبریز پروری

بهره‌برداری بیش از حد از منابع دریایی و صید غیرمجاز که منجر به کاهش ذخایر آبریزان شده است.

ورود فاضلاب‌های صنعتی و شهری به دریا که سلامت گونه‌های آبرزی (به ویژه گونه‌های حساس مانند میگو) و زیستگاه‌های آن‌ها را به خطر انداخته است.

تخریب نوار ساحلی و اراضی مستعد و ساخت و سازهای غیرمجاز در حریم رودخانه‌ها که بر چرخه تکثیر طبیعی آبریزان اثر منفی گذاشته است.

نبود سیستم حمل‌ونقل بین‌المللی

- وجود زیستگاه‌های کوهستانی، صخره‌ای و جنگلی که مأمّن پستانداران بزرگی نظیر پلنگ، خرس قهوه‌ای، مرال است، پتانسیل بالایی برای تورهای تخصصی و مشاهده حیات وحش ایجاد کرده است.
- تالاب‌های بین‌المللی نظیر میانکاله و فریدونکنار به عنوان زیستگاه پرندگان نادر و در معرض خطر انقراض، این استان را به قطب پرندنگری در ایران تبدیل کرده که پتانسیل جذب گردشگران علمی و طبیعت‌گردان بین‌المللی را داراست.
- استفاده از ظرفیت تالاب‌ها و سواحل برای ایجاد مراکز گردشگری سلامت.
- وجود نقاط روستایی ساحلی با پتانسیل بالا برای جذب گردشگر.

۴-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- ظرفیت تبدیل شدن به حلقه اتصال اصلی کشورهای ترکمنستان، قزاقستان، روسیه و آذربایجان به آب‌های آزاد و بازارهای خلیج فارس از طریق ترکیب راه دریایی و ریلی.
- توسعه صنعت کشتی‌سازی به عنوان یکی از ارکان اصلی زیرساخت‌های دریایی استان می‌تواند به بهبود حمل‌ونقل دریایی و ارتقای تجارت دریایی کمک کند.
- بهره‌مندی از موقعیت استراتژیک و همسایگی با ۴ کشور ساحلی دریای خزر (روسیه، قزاقستان، ترکمنستان و آذربایجان).
- ظرفیت منحصربه‌فرد بندر امیرآباد در تخلیه و بارگیری مستقیم از کشتی به قطار، که منجر به بهینه‌سازی زمان و کاهش هزینه‌های تمام‌شده لجستیک می‌شود.
- وجود ۸۰۵ کیلومتر بزرگراه و پایانه‌های فعال در نکا و نوشهر، ظرفیت بالایی برای استقرار صنایع «صادرات محور» در نزدیکی این زیرساخت‌ها فراهم می‌کند.

گردشگری با سایر بخش‌ها.

کمبود امکانات و خدمات استاندارد برای بهره‌مندی بهینه از ظرفیت‌های گردشگری دریایی.

۳-۵. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

چالش در هماهنگی بین نهادهای متولی در مدیریت سواحل و بنادر.

یکی از چالش‌های اصلی در توسعه اقتصادی دریامحور استان مازندران، پس‌روی شدید آب دریای خزر است که می‌تواند تأثیرات منفی بر زیست‌بوم دریایی و منابع طبیعی بگذارد. این پدیده نیازمند برنامه‌ریزی و تدابیر خاص برای کاهش اثرات آن و پیش‌بینی بحران‌ها است. در این راستا، تقویت زیرساخت‌های دریایی و ترابری، به‌ویژه در زمینه محافظت از سواحل و توسعه سازه‌های دریایی مقاوم، ضروری به‌نظر می‌رسد.

عدم استفاده بهینه از کارخانه‌ی کشتی‌سازی در استان محدودیت در شبکه‌های زیرساختی پشتیبان (جاده‌ای و ریلی) که مانع بهره‌گیری کامل از ظرفیت کریدورهای شمال-جنوب و آلتید می‌شود. مشکلات ناشی از فرسایش حوضه‌های آبریز که بر عملکرد بنادر و سازه‌های دریایی اثرگذار است.

ضعف در جاده‌های منتهی به بنادر راهبردی (مانند جاده‌های منتهی به بندر امیرآباد) و ترافیک بالای شهری که ترانزیت کالا را با مشکل مواجه می‌کند.

تأخیر در نهایی شدن وضعیت منطقه آزاد مازندران و تغییر رویکرد آن از صادرات محوری به واردات محوری.

ضعف در جاده‌های روستایی و بین‌شهری.

عدم تکمیل پروژه‌های راهبردی شامل توسعه بندر امیرآباد، احداث بزرگراه

متناسب و فقدان کانتینرهای یخچال‌دار

- برای صادرات محصولات شیلاتی.
- عدم استقبال سرمایه‌گذاران و بانک‌ها برای سرمایه‌گذاری در پرورش آبزیان.
- مشکلات صیادی شامل: بیمه، سوخت، روش‌های سنتی و مجوز.

۲-۵. گردشگری آبی

- افزایش گردشگری، به‌ویژه گردشگری آبی، در استان مازندران می‌تواند تهدیدات جدی برای محیط‌زیست به‌وجود آورد. از جمله این تهدیدات، ورود زباله‌های تجدیدنپذیر به سواحل و آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از افزایش تعداد گردشگران است. (طبق آمارهای رسمی، مازندران روزانه ۴۰۰۰ تن زباله در روز جمع‌آوری می‌کند، که این رقم در ایام تعطیلات با ورود گردشگران غیربومی به مراتب بیشتر نیز می‌شود و این امر در سواحل دریای مازندران، منجر به خطراتی می‌شود)
- آمار نسبتاً بالای دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت (۳۵/۳۸ نفر در ۱۰۰ هزار نفر و قرارگیری در رتبه ۴ کشور) به‌عنوان یک چالش امنیتی مطرح است که در صورت عدم مدیریت، می‌تواند بر صنعت گردشگری تأثیر منفی بگذارد (هرچند ممکن است این آمار نیاز به بررسی و تفسیر دقیق‌تر داشته باشد).
- افزایش نوسان‌های ارز و بی‌ثباتی بازار و ارتباط آن با قدرت خرید گردشگران
- ابهام در طرح‌های جامع گردشگری و موانع اداری.
- افزایش تهدیدها و تبلیغات منفی کشورهای خارجی و تحریم ایران.
- نبود رویدادهای مدون گردشگری آبی.
- محدودیت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی.
- وجود تعارضات جدی بین نیازهای بخش

ساری- بهشهر، باند دوم نکا- نیروگاه و جاده بهشهر- بندر امیرآباد.

۴-۵. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- مغفول ماندن زنجیره ارزش جلبک و ریزجلبک‌ها علیرغم وجود دانش فنی و پتانسیل‌های محیطی.
- ریسک بالای سرمایه‌گذاری،
- نیاز به زیرساخت‌ها و فناوری‌های نوین،
- خلاء قانونی و حمایتی: نبود مشوق‌های کافی و چارچوب‌های قانونی روشن برای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در حوزه‌های نوآورانه
- ورود فاضلاب‌های صنعتی و سموم کشاورزی به دریا و رودخانه‌ها، کیفیت آب را برای پرورش جلبک‌های حساس (به‌ویژه جلبک‌های خوراکی و دارویی) با تهدید جدی مواجه کرده است.

۶. راهکارهایی برای توسعه دریا محور استان مازندران

۱-۶. شیلات و آبی پروری

- بهره‌گیری از ظرفیت ۳۵۰۰ تنی شناسایی شده با واگذاری اراضی ساحلی پشتیبان و ارائه تسهیلات بانکی.
- استفاده از فناوری «بایوفلاک» در اراضی ساحلی غیرکشاورزی برای جبران فقدان تولید میگو در استان.
- تجهیز شبکه حمل و نقل به کانتینرهای یخچال دار و ایجاد پایانه‌های صادراتی محصولات شیلاتی در بنادر امیرآباد و نوشهر.
- تشدید نظارت بر تخلیه فاضلاب‌های صنعتی به رودخانه‌ها و تقویت مراکز بازسازی ذخایر (مانند مرکز شهید رجایی) برای رها سازی گونه‌های در معرض خطر.
- اصلاح قوانین بیمه صیادی و ارائه پوشش بیمه کامل اجتماعی، بازنشستگی و بیمه

شغلی با سهم دولتی بالا برای صیادان تدوین «اطلس جامع فرصت‌های سرمایه‌گذاری شیلاتی» استان و ارائه آن در همایش‌های ملی و بین‌المللی. رفع عدم استقبال سرمایه‌گذاران و بانک‌ها از طریق ارائه مشوق‌ها و تسهیلات ویژه، تدوین و اجرای برنامه پیشگیرانه برای جلوگیری از بروز بیماری‌های آبزیان تقویت بازاریابی داخلی و خارجی و برقراری روابط تجاری پایدار با کشورهای منطقه برای تضمین بازارهای صادراتی

نقش و جایگاه فناوری‌های نوین و هوش مصنوعی در توسعه پایدار منطقه، به ویژه در جهت بهبود زیست‌پذیری و انطباق با بسترهای بوم‌شناختی، از اهمیت زیادی برخوردار است. این فناوری‌ها می‌توانند در نظارت بر آلودگی‌ها و بهینه‌سازی بهره‌برداری از منابع طبیعی کمک کنند. با این حال، پیاده‌سازی این فناوری‌ها به‌طور مؤثر نیازمند مطالعات و تحقیقات تخصصی در زمینه ویژگی‌های اکولوژیکی منطقه، ادراکات محیطی و شناخت دقیق پتانسیل‌های موجود است. بنابراین، برای تدوین استراتژی‌های کارآمد و سیاست‌گذاری‌های مؤثر، لازم است که این جنبه‌ها به دقت بررسی شوند و بهترین مدل‌ها برای استفاده بهینه از فناوری‌های نوین و هوش مصنوعی طراحی شوند.

۲-۶. گردشگری آبی

افزایش امنیت در مبادی ورودی و مقاصد گردشگری برای کاهش جرایم خرد. اجرای طرح‌های اقتصادی برای کاهش انگیزه‌های جرم در جامعه محلی. حمایت از ساخت اقامتگاه‌های باکیفیت و بهداشتی در مجاورت جاذبه‌های طبیعی. تدوین تقویم سالانه رویدادهای ورزشی و فرهنگی (مسابقات کشتی لوچو ساحلی،

راه‌اندازی خطوط منظم کشتیرانی کانتینری و مسافربری بین بندر نوشهر/امیرآباد و بندر آگتائو یا آستاراخان. انجام مطالعات علمی و استفاده از مدل‌های شبیه‌سازی برای پیش‌بینی تغییرات سطح آب دریا و برنامه‌ریزی برای مقابله با آنها

۴-۱. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

ایجاد واحد پالوت دولتی-دانشگاهی برای تولید جلبک جهت اثبات توجیه اقتصادی با هدف کاهش ریسک سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی.

اجرای طرح‌های پالوت کشت تلفیقی جلبک در استخرهای ماهیان گرمابی (سیستم‌های چندگونه‌ای) برای بهره‌وری دوگانه از منابع آبی.

ارائه معافیت‌های مالیاتی به شرکت‌های دانش‌بنیانی که در زنجیره ارزش جلبک (تولید، فرآوری و بسته‌بندی) سرمایه‌گذاری می‌کنند.

تخصیص زمین در مناطق ساحلی یا صنعتی و تجهیز آن به زیرساخت‌های ضروری (آب، برق، پساب تصفیه‌شده، آزمایشگاه‌های مشترک) برای متمرکز کردن شرکت‌های نوپا و دانش‌بنیان در حوزه فرآوری جلبک.

عقد قرارداد با مراکز تحقیقاتی و شرکت‌های خارجی/داخلی دارای دانش فنی برای انتقال مستقیم فناوری‌های نوین تولید و فرآوری جلبک و برگزاری دوره‌های تخصصی برای تربیت نیروی انسانی ماهر.

امضای توافقنامه‌های بلندمدت تضمین خرید محصولات فرآوری شده جلبک (برای خوراک دام و طیور، مکمل‌های غذایی یا صنایع آرایشی و بهداشتی) توسط نهادهای بزرگ دولتی یا شرکت‌های مصرف‌کننده کلان، برای اطمینان بخشی به

- جت‌اسکی و جشنواره‌های غذاهای دریایی) برای جذب گردشگر در تمام فصول.
- بهبود استانداردهای مراکز درمانی برای توسعه گردشگری سلامت
- پیوند میان ظرفیت‌های روستاهای ساحلی و جنگل‌های هیرکانی برای ایجاد پکیج‌های گردشگری ترکیبی (جنگل و دریا).
- برای حفاظت از محیط‌زیست و کاهش آسیب‌های ناشی از گردشگری، می‌توان از NGOها و گروه‌های مردمی حامی محیط‌زیست برای پاکسازی سواحل و آگاه‌سازی گردشگران استفاده کرد. همچنین، برنامه‌های آموزشی و توزیع بروشورهای آگاهی‌بخشی در بین گردشگران می‌تواند به کاهش آلودگی و حفاظت از زیست‌بوم منطقه کمک کند.
- ایجاد اسکله‌های تفریحی کوچک مقیاس (مارینا)
- در ساخت و ایجاد تاسیسات گردشگری ساحلی، پس‌روی آب دریای خزر را مد نظر قرار داده و براساس مطالعات و محاسبات دقیق، انجام شود.

۳-۲. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- تسریع در احداث بزرگراه جاده بهشهر-بندر امیرآباد و تعریض محورهای منتهی به بنادر برای تفکیک ترافیک باری از شهری.
- تسریع در تکمیل ظرفیت اسکله‌های رو-رو ریلی در بندر امیرآباد و بهره‌مندی از اتصال مستقیم شبکه ریلی ایران به کشورهای CIS.
- هدایت رویکرد منطقه آزاد به سمت تولیدات «صادرات محور» و استقرار صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی و شیلاتی در اراضی پشتیبان بنادر.
- اجرای طرح‌های آبخیزداری در بالادست حوضه‌های منتهی به بنادر برای جلوگیری از لایروبی‌های پرهزینه و مداوم.

سرمایه گذاران.

• حمایت از پروژه‌هایی که جلبک را با هدف تولید محصولات با ارزش افزوده بالا (مانند مکمل‌های غذایی، مواد اولیه دارویی یا لوازم آرایشی) فرآوری می‌کنند و ایجاد بسترهای لازم برای صادرات این محصولات.

6-5. پیشنهاد های سیاستی و برنامه ریزی

• تشکیل شورای عالی توسعه دریامحور استان: نهادی فرادستگاهی با اختیارات ویژه برای راهبری یکپارچه و رفع تعارضات. ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری دریامحور: جهت تسهیل و تسریع صدور مجوزها و رفع موانع بوروکراتیک.

• اصلاح نظام بودجه‌ریزی: تخصیص درصدی از درآمدهای ملی حاصل از ترانزیت و صادرات استان به «صندوق توسعه دریامحور مازندران».

• تعریف و پایش دقیق شاخص‌های کلیدی عملکرد (KPI) ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای گذار از برنامه‌ریزی ذهنی به مدیریت عملیاتی است؛ چراکه بدون وجود متغیرهای قابل اندازه‌گیری، امکان ارزیابی میزان پیشرفت پروژه، شناسایی گلوگاه‌های اجرایی و سنجش اثربخشی راهکارها وجود نخواهد داشت. پایش مستمر این شاخص‌ها در هر یک از محورهای تخصصی، نه تنها شفافیت و پاسخگویی دستگاه‌های متولی را تضمین می‌کند، بلکه با ارائه تصویری واقع‌بینانه از وضعیت موجود، به مدیران ارشد استان اجازه می‌دهد تا منابع محدود و اعتبارات صندوق توسعه را به صورت هوشمندانه و هدفمند به بخش‌هایی تخصیص دهند که بیشترین نقش را در تحقق اقتصاد

دریامحور و توسعه پایدار مازندران ایفا می‌کنند.

7. جمع‌بندی

استان مازندران با تکیه بر مرز آبی ۴۸۱ کیلومتری، ظرفیت بی‌بدیل شیلاتی، گردشگری، لجستیکی و زیست فناورانه و با اتکاء به سرمایه انسانی فعال، می‌تواند از یک تفرجگاه فصلی به یک قدرت اقتصادی پایدار و بین‌المللی بین‌المللی در حوضه دریای خزر تبدیل شود. تحقق این هدف، منوط به حکمرانی یکپارچه، صیانت زیست‌محیطی، توسعه زیرساخت‌های صادرات محور و فعال‌سازی اقتصاد دانش‌بنیان دریایی است؛ مسیری که مازندران را به الگوی موفق توسعه دریامحور در تراز ملی و منطقه‌ای بدل خواهد ساخت.

8. منابع و مأخذ

۱. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، سالنامه‌های آماری استان مازندران.
۲. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، شاخص‌های برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ۱۳۹۸-۱۴۰۲
۳. گزارش «شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات حوزه‌های انتخابیه مبتنی بر اسناد، استان مازندران»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
۴. سالنامه آماری سازمان شیلات ایران (۱۴۰۳).
۵. آمارنامه سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای (۱۴۰۳).
۶. بررسی وضعیت توسعه‌ای استان مازندران و عدم تعادل‌های درون منطقه‌ای، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران (۱۴۰۲).
۷. مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت (۱۴۰۴).

سند توسعه دریا محور استان هرمزگان

۱- مقدمه

استان هرمزگان با بهره‌مندی از ۹۰۰ کیلومتر مرزآبی در مجاورت خلیج فارس و دریای عمان و استقرار در گلوگاه راهبردی تنگه هرمز، نقشی بی‌بدیل در پیوند اقتصاد ملی با بازارهای جهانی ایفا می‌کند. این خطه با دارا بودن ۱۴ جزیره سوق‌الجیشی، قطب صیادی، تجارت دریایی کشور محسوب می‌شود که ظرفیت‌های منحصر به فرد آن در حوزه‌های لجستیک بین‌المللی، زیست‌فناوری دریایی و گردشگری ساحلی، نه تنها محرک رشد اقتصادی جنوب کشور، بلکه ضامن امنیت پایدار در پهنه آبی مکران است؛ از این رو، تدوین سندی جامع برای بازخوانی چالش‌های زیرساختی و اقلیمی این استان و ارائه راهکارها، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای گذار از اقتصاد سنتی به اقتصاد مدرن دریایی و بهبود شاخص‌های رفاهی جوامع محلی است.

۲. نمای کلی استان

۲-۱. جغرافیا و ویژگی‌های طبیعی

استان هرمزگان با مساحت حدود ۷۱/۲۲۸ کیلومتر مربع (۴/۴ درصد از مساحت کشور) جایگاه نهم کشور را از نظر وسعت به خود اختصاص داده است. این استان با دارا بودن ۱۷۷۳ کیلومتر مرزآبی (با احتساب ۱۴ جزیره) و حاکمیت بر تنگه هرمز، حیاتی‌ترین گذرگاه انرژی جهان، جایگاه خاص و ویژه‌ای دارد. استقرار در منطقه فوق‌حاره‌ای، هرمزگان را در ردیف مناطق گرم و خشک قرار داده است. در نوار ساحلی، ترکیب گرمای بالای ۵۰ درجه سانتی‌گراد با رطوبت شدید (شرجی)، تاب‌آوری زیرساخت‌ها و فعالیت‌های انسانی را در تابستان با چالش جدی مواجه می‌کند. میانگین دمای سالانه ۲۷ درجه و توزیع نامتوازن بارش (از ۲۶۱ میلی‌متر در بستک تا ۱۰۶ میلی‌متر در جاسک) در کنار رژیم بارش‌های رگباری و تخریبی، مدیریت منابع آب و زیرساخت‌های شهری را با

پیچیدگی‌های فراوانی روبرو ساخته است. با این حال، مناطقی نظیر جزیره سیری با دمای مطبوع ۲۵ درجه در فصول سرد، ظرفیت‌های ویژه‌ای برای توسعه گردشگری زمستانی فراهم آورده‌اند.

هرمزگان با یکی از جدی‌ترین بحران‌های کشور روبروست. از سال ۱۳۷۷ تاکنون، ۹۵ درصد دشت‌های استان با افت شدید سطح آب مواجه شده‌اند. میانگین افت تراز آب‌های زیرزمینی ۷/۳- متر بوده که در برخی کانون‌های بحرانی به رقم نگران‌کننده ۴۲- متر رسیده است. این تخلیه بی‌رویه سفره‌های زیرزمینی در کنار خشکسالی‌های پیاپی، منجر به وقوع فرونشست‌های گسترده در دشت‌های استان شده که تهدیدی جدی برای پایداری سازه‌ها و خطوط انتقال محسوب می‌شود. گفتنی است هرمزگان علیرغم این محدودیت‌ها، همچنان بالاترین سرانه مصرف آب شهری در کشور را به خود اختصاص داده است.

استان با چالش جدی سکونتگاه‌های غیررسمی و بافت فرسوده روبروست. بالغ بر ۲/۳۹۰ هکتار بافت فرسوده و ۱/۷۰۰ هکتار سکونتگاه غیررسمی در بندرعباس شناسایی شده است؛ به طوری که بیش از ۴۳ درصد از جمعیت مرکز استان در بافت‌های ناکارآمد زندگی می‌کنند که شکاف عمیقی میان «نقش اقتصادی بین‌المللی» و «کیفیت زندگی بومی» ایجاد کرده است.

۲-۲. جمعیت و نیروی انسانی

استان هرمزگان در سال ۱۴۰۲ با جمعیتی بالغ بر ۱/۹۸ میلیون نفر (۲/۳ درصد جمعیت کشور)، تراکم نسبی ۲۸ نفر در هر کیلومتر مربع را ثبت کرده است که نشان‌دهنده توزیع پراکنده جمعیت در این پهنه وسیع (رتبه ۲۶ تراکم) است. نرخ شهرنشینی ۵۸/۸ درصدی (رتبه ۲۸ کشور) حاکی از پایداری زیست روستایی و

ساحل‌نشینی در این استان است. علیرغم وجود ۶۷ درصد جمعیت در سن کار (۱۵ تا ۶۴ سال)، در سال ۱۴۰۳ نرخ مشارکت اقتصادی ۴۰/۹ درصدی و نرخ بیکاری ۸۰/۱ درصدی (بالاتر از میانگین کشوری)، نشان‌دهنده عدم تکافوی فرصت‌های شغلی موجود با ظرفیت نیروی انسانی بومی است.

۲-۳. وضعیت اقتصادی

استان با کسب سهم ۲/۵۴ درصدی از تولید ناخالص داخلی (با احتساب نفت) رتبه ۱۱ و با سهم ۲/۵۵ درصدی (بدون نفت)، در رتبه ۱۲ کشور را به خود اختصاص داده است. بخش کشاورزی با سهم ۳/۸۱ درصدی از ارزش افزوده، در جایگاه ۱۱ کشور قرار دارد. علیرغم کسب رتبه اول کشور در سرانه تولید آبزیان، هرمزگان در تولید محصول گوشت قرمز در رتبه ۳۰، و در تولید مرغ و تخم‌مرغ در رتبه ۳۱ کشور قرار دارد. همچنین استان در زمره ۷ استان با ناامنی شدید غذایی در کشور قرار گیرد.

استان با سهم ۴/۱۲ درصدی از ارزش افزوده صنعتی (رتبه ۶ کشور) و تولید سالانه بیش از ۴ میلیون تن فولاد، یک قطب صنعتی است. سرانه ارزش افزوده صنعتی رقم ۶۷۵/۰۳ میلیون ریال بوده و استان در جایگاه ۵ کشور قرار دارد. به ازای هر ۱۰ هزار نفر، ۱/۴۳ کارگاه صنعتی (ده نفر و بالاتر) فعال وجود دارد (رتبه ۲۷). سرانه اندک کارگاه‌های صنعتی بزرگ (رتبه ۲۷) نشان می‌دهد که بدنه صنعتی استان بر صنایع مادر و سنگین استوار است و صنایع کوچک و متوسط هنوز جایگاه خود را در اشتغالزایی نیافته‌اند. بخش معدن نیز با سهم ۰/۱۸ درصدی از ارزش افزوده کل، در رتبه ۱۳ قرار دارد. نسبت معادن به مساحت استان و سرانه تولیدات معدنی نیز به ترتیب در رتبه‌های ۲۳ و ۱۱ کشور جای گرفته‌اند. هرمزگان استانی با مأموریت‌های فراملی است؛

ماهیان گرمابی:

- میزان پرورش ماهیان گرمابی در استان هرمزگان ۹۷۰ تن می‌باشد.

صید:

- میزان صید از آب‌های جنوب در استان هرمزگان ۳۶۶/۲۰۰ تن بوده و استان با سهم ۴۹/۴ درصدی در رتبه اول استان‌های ساحلی جنوب کشور قرار

دارد

میگو:

- صید میگو در استان ۲/۰۰۸ تن بوده است. (سال ۱۴۰۲).

با پرورش ۱۷/۷۱۰ تن پس از بوشهر دومین استان کشور در پرورش میگو می‌باشد.

شاغلان بخش شیلات:

- نسبت شاغلان در بخش شیلات به کل جمعیت ۰/۸۲ به هزار نفر است که این شاخص استان را در رتبه دوم کشوری قرار می‌دهد.

۲-۳. گردشگری آبی

- برخورداری از حدود ۱۷۰۰ کیلومتر نوار ساحلی ۱۴۰ جزیره کوچک و بزرگ، تالاب‌ها و اکوسیستم‌های دریایی خاص؛

- وجود زیرساخت‌های مطلوب گردشگری در مناطق آزاد قشم و کیش؛

- برخورداری از اقامتگاه‌های بوم‌گردی و هتل‌ها (رتبه ۱ هتل‌های ۵ ستاره در کشور)؛

- برخورداری از ناوگان حمل و نقل دریایی گسترده (۹۸ درصد از حجم مسافرت دریایی از بنادر استان).

- وجود گنبد‌های نمکی، چشمه‌های آب گرم، مناطق حفاظت شده، تالاب‌های بین‌المللی، مناطق کوهستانی و جنگل‌های حرا

- با توجه به آمار (به نسبت جمعیت) بیمارستان‌ها (رتبه ۲۴)، مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (رتبه ۱۲)، داروخانه‌ها (رتبه ۳۱) و تعداد تخت‌ها (رتبه ۲۶)،

کسب ۴۰ درصد درآمد گمرکات کشور، تولید ۴۵ درصد بنزین ایران و جابجایی ۶۰ درصد تجارت خارجی (تخلیه و بارگیری ۹۰ میلیون تن کالا)، این استان را به شریان حیاتی اقتصاد ملی بدل کرده است.

با این وجود، شاخص‌های رفاهی با این حجم از ثروت آفرینی همخوانی ندارد:

- ترکیب نرخ تورم بالای ۰۳ درصدی (مهر ۱۴۰۴) و نرخ بیکاری ۷ درصدی (تابستان ۱۴۰۴)، شاخص فلاکت ۶۰ را در استان رقم زده است که فشار معیشتی شدیدی را بر خانوارها تحمیل می‌کند.

- اگرچه روند نابرابری در روستاها روبه کاهش است (ضریب جینی از ۰/۳۹۴۸ در سال ۱۴۰۲ به ۰/۳۶۷۹ در سال ۱۴۰۳ رسیده است)، اما هرمزگان همچنان رکورددار ناعادلانه‌ترین توزیع درآمد در میان خانوارهای روستایی کشور است. ضریب جینی شهری نیز استان را در جایگاه ۱۳ نابرابری کشور قرار داده است که نشان‌دهنده عدم بازتوزیع ثروت ناشی از فعالیت‌های گمرکی و صنعتی در سفره بومیان است.

۳. وضعیت موجود استان هرمزگان در

حوزه دریامحور

۱-۳. شیلات و آبی‌پروری

برداشت از منابع آبی

- میزان برداشت از منابع آبی در استان ۶۷۰ تن گزارش شده است.

تولید آبی‌پروری

- مجموع تولید آبی‌پروری در استان ۲۲/۴۳۹ تن بوده که سهم ۳/۰ درصدی (رتبه سوم کشور) از تولید کل کشور را دارد.

پرورش ماهی در قفس:

- تولید ۳۰۰۰ تن و سهم ۳۰/۴ درصدی استان را در رتبه اول کشور قرار داده است.

هرمزگان دارای زیرساخت‌های درمانی ضعیفی است. رجبی) است.

- نسبت دستگیرشدگان جرایم به کل جمعیت ۴/۱۷ به صد هزار نفر است و استان در رتبه ۱۶ در این زمینه است.

- در کنار خاک هزار رنگ جزیره هرمز، وجود گونه‌های مهمی همچون انواع پرندگان مهاجر، لاک‌پشت‌های دریایی در خطر انقراض و جیبر (گونه‌ای آهوی بومی شبه قاره هند و ایران)، این جزیره را به محلی با ارزش زیست‌محیطی بسیار تبدیل کرده است.

۳-۳. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- براساس آمارنامه سال ۱۴۰۳ سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای، استان هرمزگان با ۱۵۰۹ کیلومتر طول آزادراه‌ها، بزرگراه‌ها و راه اصلی سهم ۳ درصدی از این شبکه‌های مهم کشور را در اختیار دارد.

- شبکه جاده‌ای استان شامل ۳۴ کیلومتر آزاد راه، ۸۶۲ کیلومتر طول بزرگراه، ۶۱۲ کیلومتر راه اصلی، ۱۲۲۵ کیلومتر راه ترانزیتی و ۱۰،۵۳۸ کیلومتر راه روستایی است.

- بهره‌مندی از جزایر اگانه

- برخورداری از زیرساخت‌های ریلی، بندری، جاده‌ای، هوایی، پالایشگاه‌ها و صنایع بزرگ معدنی

- وجود ۲ منطقه آزاد

- دارای ۶ منطقه ویژه اقتصادی

- فعال‌ترین بنادر و گمرکات کشور (۴۰ درصد از درآمد گمرکات کشور)

- تنها استانی در کشور که دو شهرستان جزیره‌ای را در خود جای داده است.

- استان دارای ۴ پایانه‌ی فعال کالا در بندرعباس، بندر لنگه (خصوصی)، بندر خمیر (خصوصی)

۳-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- استان با تولید ۴۵ تن جلبک سهم ۱۴/۴ درصدی از تولید کشور (رتبه سوم کشور) دارد.

۴. ظرفیت‌های دریامحور استان هرمزگان

۴-۱. شیلات و آبریزپوری

- برخورداری از ۹۰۰ کیلومتر نوار ساحلی جنوب و مجاورت با دریای عمان و تنگه هرمز، که ظرفیت ویژه‌ای برای توسعه ناوگان صید صنعتی در آب‌های دور و صید فراساحلی (فانوس ماهیان) فراهم کرده است.

- با وجود پهنه‌های مستعد دریایی پیرامون ۱۴ جزیره استان؛ هرمزگان ظرفیت تبدیل شدن به هاب صادراتی ماهی در قفس به کشورهای حاشیه خلیج فارس را داراست.

- با توجه به سهم بالای ۳۰/۴ درصدی و رتبه اول کشور در پرورش ماهی در قفس در سال ۱۴۰۲ و دسترسی به دریای خزر ظرفیت عظیمی برای توسعه پرورش ماهی در دریا وجود دارد.

- وجود هزاران هکتار اراضی مستعد و شوره‌زار غیرقابل کشت در طول سواحل (از پارسیان تا جاسک) که بستری ایده‌آل برای احداث سایت‌های بزرگ پرورش میگو با استانداردهای جهانی صادرات است.

- امکان تولید متراکم میگو (سیستم بایوفلاک) با بازدهی بالا

- ظرفیت تبدیل شدن به مرکز ثقل (هاب) فرآوری و بسته‌بندی آبزیان جنوب کشور به دلیل استقرار گمرکات فعال و خطوط منظم

کشتیرانی به بازارهای هدف.

- رتبه دوم کشور در نرخ جمعیت شاغل در بخش شیلات و وجود مراکز دانشگاهی دریایی، که زیربنای انسانی لازم برای انتقال تکنولوژی‌های نوین تکثیر آبزیان را فراهم می‌کند.

۲-۴. گردشگری آبی

- وجود گنبدهای نمکی، چشمه‌های آب گرم، مناطق حفاظت شده، تالاب‌های بین‌المللی، مناطق کوهستانی و جنگل‌های حرا که نادرترین پوشش گیاهی منطقه و جهان به شمار می‌روند، از جمله جاذبه‌های طبیعی و منحصر به فرد استان هستند.

- بیش از ۲۸ اثر تاریخی ثبت شده که دارای ثبت آثار ملی هستند، در کنار جاذبه‌های فرهنگی و مذهبی و صنایع دستی از پتانسیل‌های بالقوه گردشگری و گردشگری ورزشی استان محسوب می‌شوند.

- دیپوند‌های تاریخی و فرهنگی با کشورهای حاشیه خلیج فارس که می‌تواند زمینه جذب سرمایه و گردشگر را فراهم کند.

- تمرکز ۹۸ درصد کل مسافرت‌های دریایی کشور در این استان.

- وجود زیست‌بوم‌های نادری نظیر جنگل‌های مانگرو (حرا)، سایت‌های تخم‌گذاری لاک‌پشت‌های پوزه عقابی و پرندنگری در تالاب‌های بین‌المللی.

- کسب رتبه اول هتل‌های ۵ ستاره در کشور و ظرفیت بالای توسعه گردشگری سلامت و خرید در مناطق آزاد.

- تنوع گونه‌های آبزی، کناره‌آبزی و پرندگان موجود در منطقه، این امکان را فراهم می‌کند که پارک-موزه‌ای با تاکید بر گونه‌های ساحلی ایجاد شود.

- ظرفیت توسعه گردشگری سلامت در استان به دلیل عواملی چون نزدیکی به کشورهای حاشیه خلیج فارس و سواحل آرام فراهم است. این عوامل می‌تواند به جذب گردشگران خارجی و سرمایه‌گذاری در مراکز تخصصی درمانی کمک کند.

- نزدیکی به کشورهای حاشیه خلیج فارس و وجود مراکز خرید مدرن، پتانسیل ایجاد یک بسته گردشگری ترکیبی (تفریحی- تجاری) را فراهم می‌کند.

۳-۴. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

- تخلیه و بارگیری سالانه ۸۰ بیش از ۱۰۰ میلیون تن کالا و کسب ۴۰ درصد درآمد گمرکات ایران. - وجود ۳ منطقه آزاد و ۶ منطقه ویژه اقتصادی که بستر اصلی استقرار صنایع صادرات محور هستند.

- تولید ۴۵ درصد بنزین کشور و استقرار دومین پایانه بزرگ نفتی کشور در جاسک جهت دسترسی مستقیم به آب‌های بین‌المللی (خارج از خلیج فارس).

- بهره‌مندی از ۱۲۲۵ کیلومتر راه ترانزیتی و شبکه ریلی ظرفیت استان برای اتصال آب‌های آزاد به کشورهای آسیای میانه است.

- وجود مجتمع‌های بزرگ ساخت و تعمیر شناورهای اقیانوس‌پیما و سازه‌های دریایی

۴-۴. زیست‌فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- کسب رتبه سوم کشور در تولید جلبک (۵۴ تن) - ظرفیت ویژه برای تولید مواد اولیه آرایشی، دارویی و مکمل‌های غذایی.

- وجود گنبدهای نمکی گسترده و ظرفیت استحصال املاح دریایی با توجه به شوری و دمای بالای آب در خلیج فارس.

- با توجه به بحران آب در دشت‌های استان،

هرمزگان پیشران صنعت آب‌شیرین‌کن در کشور است که پتانسیل استقرار صنایع جانبی (تلخابه) را فراهم می‌کند.

۵. چالش‌های و موانع توسعه دریامحور استان هرمزگان

۱-۵. شیلات و آبی‌پروزی

• فاجعه زیست‌محیطی ناشی از ورود روزانه ۶۵ هزار مترمکعب پساب فاضلاب بندرعباس به دریا

• ورود روزانه ۱۷۰ هزار مترمکعب تلخ‌آب ناشی از آب‌شیرین‌کن‌های صنعتی

• آلودگی ناشی از تخلیه آب توازن نفتکش‌ها در تنگه هرمز.

• آلودگی حرارتی ناشی از فعالیت تأسیسات بزرگ صنعتی در مجاورت ساحل.

• وقوع پدیده بلوم جلبکی (رشد انفجاری جلبک‌های مخرب) و کشند قرمز که ناشی از سرازیر شدن پساب‌های انسانی و صنعتی است، تهدیدی حیاتی برای مزارع پرورش ماهی در قفس و میگو محسوب می‌شود و می‌تواند منجر به تلفات دسته‌جمعی و ناگهانی آبزیان شود.

• بالا بودن نرخ بیکاری در بخش شیلات و کشاورزی و به عنوان یکی از مشکلات جدی در بندر لنگه، بستک و پارسیان شناسایی شده است.

• بی‌توجهی یا عدم توسعه ظرفیت تکثیر میگو و ظرفیتهای آبی‌پروزی در مناطقی مانند سیریک

• نبود کشتی‌های یخچال‌دار یکی از موانع اصلی در صادرات محصولات کشاورزی و شیلاتی استان از طریق بنادر است

• پارادوکس تلخ قرارگیری استان در میان ۷ استان با «نامنی شدید غذایی» علیرغم کسب رتبه اول سرانه تولید آبزیان کشور.

• رتبه‌های آخر کشور (۳۰ و ۳۱) در تولید گوشت قرمز، مرغ و تخم‌مرغ که فشار تأمین پروتئین را تنها بردوش بخش شیلات می‌اندازد.

• سهم بالای حجم کل صید، که نشان‌دهنده فشار مضاعف بر ذخایر طبیعی خلیج فارس و دریای عمان است.

• فاصله میان پتانسیل تولید متراکم (بایوفلاک) و صادرات به هاب خلیج فارس با واقعیت موجود.

• تنها یک مرکز بازسازی ذخایر آبزیان در استان وجود دارد.

• مشکلات صیادی شامل: بیمه، سوخت، روش‌های سنتی و مجوز.

۲-۵. گردشگری آبی

• رتبه‌های پایین در سرانه تخت بیمارستانی (۲۶) و داروخانه (۳۱) که با ظرفیت توسعه گردشگری سلامت همخوانی ندارد.

• تهدید گونه‌های در خطر انقراض (لاک‌پشت پوزه عقابی) و جنگل‌های حرا بر اثر آلودگی‌های شیمیایی و پساب‌های صنعتی.

• گرمای شدید هوا (بالای ۵۰ درجه) و رژیم رگباری بارش‌ها که فعالیت گردشگری را به فصول خاص محدود و زیرساخت‌ها را تهدید می‌کند.

• تمرکز زیرساخت‌ها در مناطق آزاد (کیش و قشم) و محرومیت سایر نقاط ساحلی و روستایی.

• بالاترین ضریب جینی روستایی کشور در هرمزگان؛ به این معنا که منافع اقتصادی گردشگری و صنایع دریایی به جوامع محلی منتقل نمی‌شود.

• افزایش نوسان‌های ارز و بی‌ثباتی بازار و ارتباط آن با قدرت خرید گردشگران.

• افزایش تهدیدها و تبلیغات منفی کشورهای خارجی و تحریم ایران.

• نبود رویدادهای مدون گردشگری آبی.
• پیوند فقر شدید با ناهنجاری‌هایی نظیر اعتیاد به مواد مخدر و مشروبات الکلی در بنادری مانند بندرعباس، ابوموسی و خمیر، چهره گردشگری سواحل را مخدوش کرده است.
• استقرار صنایع بزرگ در سواحل منجر به مهاجری پذیری بالا شده که فشار مضاعفی بر زیرساخت‌های محدود شهری و محیط زیست دریایی وارد کرده است.

• قطبی شدن و تمرکز فعالیت‌های گردشگری در مرکز استان و سه جزیره قشم، کیش و هرمزو بی توجهی به ظرفیتهای سایر مناطق، سواحل و جزایر

۳-۵. زیرساخت‌های دریایی و ترابری

• بحران سکونتگاه‌های غیررسمی و بافت فرسوده: زندگی ۴۳ درصد جمعیت مرکز استان (بندرعباس) در بافت ناکارآمد که با نقش بین‌المللی این شهر به عنوان قطب ترانزیتی همخوانی ندارد.

• سهم ناچیز ۳ درصدی از شبکه راه‌های اصلی و آزادراه‌های کشور علیرغم جابجایی ۶۰ درصد تجارت کشور. (جابجایی ۶۰ درصد تجارت کشور تنها با ۸۶۲ کیلومتر بزرگراه و ۳۴ کیلومتر آزادراه)
• شکاف میان درآمد گمرکی و رفاه استانی: کسب ۴۰ درصد درآمد گمرکات کشور در استان در حالی که شاخص فلاکت در این منطقه به رقم ۶۰ رسیده است.

• ناتمامی پل خلیج فارس (خمیر-قشم) به عنوان کلیدی‌ترین پروژه ارتباطی که تبادلات تجاری و گردشگری قشم را محدود کرده است.
• عدم تکمیل مسیرریلی بندرعباس-جاسک و راه اصلی جاسک-قلعه گنج که مانع اصلی تحقق مأموریت ملی توسعه مکران است.
• تمرکز فعالیت‌های بندری در شهرستان بندرعباس و کم توجهی به ظرفیتهای بنادر

غرب و شرق استان به ویژه جاسک و سیریک
• بی توجهی به پیوند دریا، سواحل و پسکرانه‌ها و ضعف در مسیرهای ترابری عمود بر ساحل و اتکای استان به یک مسیر اصلی یعنی بندرعباس- حاجی آباد- سیرجان و دو مسیر فرعی بندرعباس- لارو بندرعباس، رودان جیرفت که سبب ترافیک بالا در بنادر و فشار بر زیرساخت‌های حمل و نقل زمینی و آسیب پذیری در مواقع بحران می‌شود.

۴-۵. زیست فناوری دریایی و فناوری جلبک

• نوپایی صنعت زیست فناوری: سهم اندک جلبک و املاح دریایی در سبد اقتصادی استان علیرغم شوری و دمای بالای آب که بستری ایده‌آل برای این صنایع است.

• کسب رتبه سوم در تولید جلبک با تنها ۵۴ تن نشان می‌دهد که این صنعت هنوز در مقیاس آزمایشگاهی یا بسیار کوچک باقی مانده و به مرحله صنعتی نرسیده است.

• علیرغم پتانسیل بالای منطقه برای رشد انواع جلبک (که حتی گاهی به صورت بلوم‌های خودبه‌خودی دیده می‌شود)، استان همچنان در مرحله تولید اولیه (۵۴ تن) باقی مانده و در تبدیل این توده زیستی به محصولات با ارزش افزوده بالا (آرایشی و دارویی) با ضعف تکنولوژی و صنایع تبدیلی روبروست.

• مغفول ماندن زنجیره ارزش جلبک و ریزجلبک‌ها علیرغم وجود دانش فنی و پتانسیل‌های محیطی.

• ریسک بالای سرمایه‌گذاری،
• خلاء قانونی و حمایتی: نبود مشوق‌های کافی و چارچوب‌های قانونی روشن برای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در حوزه‌های نوآورانه

• فراهم نبودن بسترهای حمایتی و فقدان حمایت موثر از شرکت‌های دانش بنیان فعال

در زمینه زیست فناوری دریایی و تولید جلبک

۶. راهکارهایی برای توسعه دریا محور استان هرمزگان

۱-۶. شیلات و آبریز پروری

- تعمیم فناوری «بایوفلاک» در سایت‌های پرورش میگو (به‌ویژه در سیریک و جاسک) برای افزایش تراکم تولید
- ارتقای تنها مرکز موجود و احداث مراکز جدید بازسازی ذخایر با تمرکز بر تکثیر گونه‌های بومی مقاوم به شوری و دمای بالای خلیج فارس.

- تشدید نظارت بر تخلیه فاضلاب شهری بندرعباس و تلخ‌آب صنایع به دریا برای جلوگیری از پدیده کشند قرمز.

- تجهیز ناوگان حمل‌ونقل به کانتینرهای یخچال‌دار پیشرفته و احداث سردخانه‌های صفر درجه در بنادر صادراتی برای جلوگیری از فساد محصولات در گرمای بالا.

- اصلاح قوانین بیمه صیادی و ارائه پوشش کامل اجتماعی و سختی کار برای جامعه صیادی بنادر لنگه، بستک و پارسیان.

- تدوین برنامه پیشگیرانه برای جلوگیری از بیماری‌های میگو و پایش هوشمند بلوم جلبکی در مزارع ماهی در قفس.

- تدوین «اطلس فرصت‌های شیلاتی مکران» جهت جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی و رفع عدم استقبال بانک‌ها از طریق تضمین خرید محصولات.

- تقویت بازاریابی داخلی و خارجی و برقراری روابط تجاری پایدار با کشورهای منطقه برای تضمین بازارهای صادراتی.

- نظارت پرواگذاری و بهره‌برداری از اراضی ساحلی به منظور توسعه مزارع میگو و اهلیت سنجی قبل از واگذاری برای جلوگیری از رانت‌جویی و بلااستفاده ماندن اراضی بعد از واگذاری.

- توجه به جامعه محلی و تعاونی‌های محلی در اعطای مجوزهای پرورش و تسهیلات دولتی با هدف ایجاد رضایت عمومی و بهره‌برداری پایدار و تقویت اشتغال و بنیه اقتصادی جوامع محلی.

- واگذاری بخشی از اراضی مستعد در چارچوب مقررات موجود به تعاونی‌های مرزنشینان با هدف رونق تولید در استان و جلوگیری از رونق مشاغل کاذب و قاچاق.

۲-۶. گردشگری آبی

- احداث بیمارستان‌های تخصصی دریایی و استقرار آمبولانس‌های هوایی/دریایی در جزایر (قشم، هرمز و ابوموسی) برای ارتقای امنیت سلامت توریست‌ها.

- تسهیل تردد و سرمایه‌گذاری برای فعالان گردشگری در جزیره ابوموسی و ارائه تضمین‌ها و مشوق‌های موثر با هدف توسعه گردشگری، پویایی اقتصادی، تقویت هویت ملی و جمعیت پذیر کردن این جزیره

- احداث ایستگاه‌های تفریحی (کوچک مقیاس/ مارینا) در نوار ساحلی ۹۰۰ کیلومتری با مشارکت جوامع محلی برای توزیع عادلانه ثروت.

- برگزاری جشنواره‌های غذاهای دریایی، مسابقات ورزشی آبی و آیین‌های سنتی در نیمه دوم سال.

- طراحی واحداث تفرجگاه‌های ساحلی مجهز به سیستم‌های سرمایشی و پارک‌های آبی سرپوشیده جهت تداوم گردشگری در فصل گرم.

- برنامه‌ریزی مناسب برای کاهش هزینه‌های تمام شده برای گردشگران از طریق ایجاد تورهای گردشگری گروهی، ارائه تخفیفات ویژه

از طریق شرکت‌های هواپیمایی و مسافرتی و هتل‌ها و ارائه تخفیفات استثنایی به گردشگران خارجی برای جذب بیشتر آنها به منطقه،

- ارائه مشوق‌های لازم برای برگزاری تورهای

دریایی- ساحلی چند روزه در مسیر بندرعباس -

سیریک جاسک و بندرعباس - خمیر لنگه و پارسین با هدف ماندگاری گردشگران و رونق گردشگری.

- تعریف مسیرها، مقاصد و پکیج های جدید گردشگری با توجه به جاذبه های شرق، غرب و جزایر استان با هدف کاهش ترافیک گردشگری در بندرعباس و قشم، کیش و هرمز و برخورداری سایر مناطق از مواهب گردشگری.

- اجرای برنامه های هدفمند برای کاهش تمرکز گردشگران در ایام نوروز و توزیع آن ها در طول سال،

- مدیریت و کنترل قیمت ها برای جلوگیری از افزایش کاذب در ایام اوج سفر،

- برقراری ارتباطات هدفمند با کشورهای منطقه برای مقابله با سم پاشی های خارجی.

۳-۶. زیرساخت های دریایی و ترابری

- تسریع در اتمام پل خلیج فارس (خمیر- قشم) و خط ریلی بندرعباس- جاسک جهت اتصال بنادر به شبکه سراسری.

- بهره گیری از تابش شدید آفتاب برای تأمین برق بنادر و ایجاد سایه بان های صنعتی بر روی باراندازها.

- نوسازی ناوگان مسافری و باری: حمایت از جایگزینی شناورهای فرسوده با کشتی های تندرو و یخچال دار.

- استقرار صنایع تبدیلی محصولات شیلاتی و کشاورزی در اراضی پشتیبان بنادر جهت افزایش ارزش افزوده.

- واگذاری بنادر واسکله ها به بخش تعاونی و خصوصی

- توسعه بنادر سیریک و جاسک به عنوان پیشران های توسعه سواحل مکران و تقویت شبکه ارتباطی و لجستیکی این بنادر با هدف تسریع و تسهیل ارتباط سواحل مکران با

مناطق داخلی کشور.

- توجه به مسیرهای ارتباطی جاده ای منتهی به سواحل شرق (پسکرانه به ساحل) با هدف کاهش مسیر و هزینه های حمل و نقل از طریق توسعه شبکه ارتباطی جاسک - بشاگرد - جنوب کرمان (قلعه گنج) و سیریک - رودان - حاجی آباد.

۴-۶. زیست فناوری دریایی و فرآوری جلبک

- اجرای طرح های پایلوت برای تولید جلبک هایی که در دمای بالا و شوری زیاد خلیج فارس بالاترین بازدهی را دارند.

- حمایت از طرح های پایلوت استخراج آگار، رنگدانه های طبیعی و مکمل های دارویی از جلبک های بومی استان.

- ارائه معافیت های مالیاتی به شرکت های دانش بنیانی که در زنجیره ارزش جلبک (تولید، فرآوری و بسته بندی) سرمایه گذاری می کنند. - عقد قرارداد با مراکز تحقیقاتی و شرکت های خارجی/ داخلی دارای دانش فنی برای انتقال مستقیم فناوری های نوین تولید و فرآوری جلبک و برگزاری دوره های تخصصی برای تربیت نیروی انسانی ماهر.

- امضای توافق نامه های بلندمدت تضمین خرید محصولات فرآوری شده جلبک (برای خوراک دام و طیور، مکمل های غذایی یا صنایع آرایشی و بهداشتی) توسط نهادهای بزرگ دولتی یا شرکت های مصرف کننده کلان، برای اطمینان بخشی به سرمایه گذاران.

۵-۶. صنایع دریایی

- حمایت از ورود بخش خصوصی به حوزه تولید صنایع دریایی، کشتی سازی و تولید سکوها و سازه های دریایی.

- حمایت از شرکت های دانش بنیان و استارت آپ های فعال در حوزه صنایع دریایی در استان

- توجه و تمرکز بیشتر مراکز آموزش عالی،

دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌های استان بر توسعه و رفع نیازهای صنایع دریایی.

- طراحی سازوکارهای نوین برای تأمین مالی صنایع دریایی استان و تشویق بانک‌ها برای اعطای تسهیلات متناسب در این زمینه.

۶-۱- پیشنهادهای سیاستی و برنامه‌ریزی

- تشکیل شورای عالی توسعه دریامحور استان؛ نهادی فرادستگاهی با اختیارات ویژه برای راهبری یکپارچه و رفع تعارضات.
- ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری دریامحور؛ جهت تسهیل و تسریع صدور مجوزها و رفع موانع بوروکراتیک.

- اصلاح نظام بودجه‌ریزی: تخصیص درصدی از درآمدهای ملی حاصل از ترانزیت و صادرات استان به «صندوق توسعه دریامحور هرمزگان».
- تعریف و پایش دقیق شاخص‌های کلیدی عملکرد (KPI) ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای گذار از برنامه‌ریزی ذهنی به مدیریت عملیاتی است؛ چراکه بدون وجود متغیرهای قابل اندازه‌گیری، امکان ارزیابی میزان پیشرفت پروژه، شناسایی گلوگاه‌های اجرایی و سنجش اثربخشی راهکارها وجود نخواهد داشت. پایش مستمر این شاخص‌ها در هر یک از محورهای تخصصی، نه تنها شفافیت و پاسخگویی دستگاه‌های متولی را تضمین می‌کند، بلکه با ارائه تصویری واقع‌بینانه از وضعیت موجود، به مدیران ارشد استان اجازه می‌دهد تا منابع محدود و اعتبارات صندوق توسعه را به صورت هوشمندانه و هدفمند به بخش‌هایی تخصیص دهند که بیشترین نقش را در تحقق اقتصاد دریامحور و توسعه پایدار هرمزگان ایفا می‌کنند.

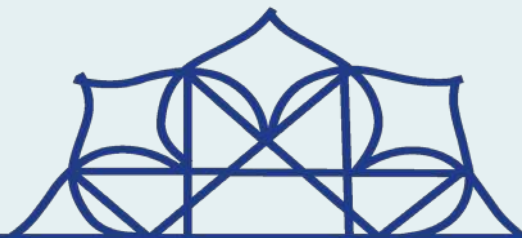
۷- جمع‌بندی

تحقق کامل اقتصاد دریامحور در استان هرمزگان، بیش از آنکه نیازمند تزریق منابع مالی صرف باشد، مستلزم تغییر رویکرد از

نگاه «مرکز محور» به مدیریت «سرزمین پایه» و بهره‌گیری از پیوند میان دانش فنی و ظرفیت‌های بومی است. با اجرای راهکارهای پیشنهادی در حوزه‌های شیلات، گردشگری و زیست‌فناوری‌های نوظهور، می‌توان تهدیدهایی نظیر گرمای شدید و تنش‌های زیست‌محیطی را به فرصت‌های صنعتی و صادراتی تبدیل کرد. عبور از شاخص‌های فعلی فلاکت و ناامنی غذایی در استان، تنها در سایه یکپارچگی زیرساختی و بازگشت عادلانه درآمدهای گمرکی و ترانزیتی به بدنه توسعه‌ای استان میسر خواهد بود؛ امری که هرمزگان را از یک «گذرگاه تجاری» به یک «قطب تولید ثروت ملی» و الگوی پیشرفت پایدار در جنوب غرب آسیا بدل خواهد کرد.

۸. منابع و مأخذ

۱. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، سالنامه‌های آماری استان هرمزگان.
۲. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳)، شاخص‌های برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ۱۳۹۸-۱۴۰۲
۳. گزارش «شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات حوزه‌های انتخابیه مبتنی بر اسناد، استان هرمزگان»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
۴. سالنامه آماری سازمان شیلات ایران. (۱۴۰۳).
۵. آمارنامه سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای. (۱۴۰۳).
۶. بررسی وضعیت توسعه‌ای استان هرمزگان و عدم تعادل‌های درون منطقه‌ای، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان هرمزگان. (۱۴۰۲).
۷. مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت. (۱۴۰۴).

قدردانی و سپاس:

بدین وسیله از اهتمام ویژه و نقش آفرینی علمی اساتید، پژوهشگران و خبرگان اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری استان‌های ساحلی کشور که ما را در تدوین سند توسعه دریا محور یاری رساندند، صمیمانه قدردانی می‌گردد. بدون شک اشراف علمی و تجربی این عزیزان، ضامن واقع‌بینی و غنای محتوایی این سند بوده است.

اسامی همکاران محترم در اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری استان بوشهر:

جناب آقای دکتر اسماعیل عبدالحی
جناب آقای مهندس اسماعیل عباسی
جناب آقای دکتر مهدی مزارعی
جناب آقای دکتر علی احمدزاده
جناب آقای دکتر ابراهیم ستوده
جناب آقای دکتر حسین فایدی
جناب آقای دکتر حسین کارگر

اسامی همکاران محترم در اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری استان سیستان و بلوچستان:

جناب آقای دکتر عیسی ابراهیمزاده
جناب آقای مهندس بدیل محمدزاده

اسامی همکاران محترم در اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری استان گیلان:

جناب آقای کیهان هاشم‌نیا
جناب آقای عبدالله حاتم‌زاده
جناب آقای مسعود یحیی‌زاده

جناب آقای علی حکیم الهی
سرکار خانم مرگن بابایی قانع
جناب آقای فرشاد خلیلی
سرکار خانم خیزران روستایی
جناب آقای شهرام شهابی
جناب آقای مهدی خیاطی
جناب آقای عنایت‌اله همایی‌راد
جناب آقای سیدرضا میرعسکری
جناب آقای تیمورآمار

اسامی همکاران محترم در اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری استان مازندران:

جناب آقای دکتر مرتضی علویان
جناب آقای محمد رحمانی
جناب آقای محمد حسینی مقدم
جناب آقای علی عباس‌زاده سوری
سرکار خانم دکتر فاطمه قربانی لاکتراشانی

اسامی همکاران محترم در اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری استان هرمزگان:

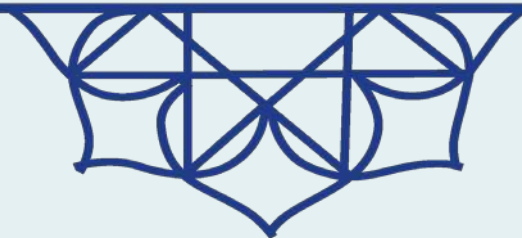
جناب آقای دکتر مهدی میرزاده کوهشایی

اسامی همکاران محترم در اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری خوزستان:

جناب آقای دکتر علیرضا زراسوندی

اسامی همکاران محترم در اندیشکده‌های حکمرانی و قانونگذاری گلستان:

جناب آقای دکتر مجید محمدنژاد

این دریا یک منبع عظیم ثروت و نعمت پروردگار است. این دریا اختیار شماست. زمینه‌های مربوط به دریا هم باب و اسعی است که یکی از آنها صیادی است و همه‌اش این نیست چنان بخشی از این کشور، با همه‌ی ارزشهای طبیعی و نعمت‌های خداداده، در دستان شماست. در این استان نباید کسی بیکار باشد، باید ذخایر عظیم ملی به وسیله‌ی این استان، سرشار شود. نباید گره‌گور وجود داشته باشد. نباید در هیچ بخشی از آن، فقر وجود داشته باشد. اینها تلاش لازم دارد.

بیانات رهبر انقلاب در سفر به مازندران
(۱۳۷۴/۰۷/۲۲)

This sea is a vast source of wealth and a divine blessing placed at your disposal. The range of opportunities connected to it is broad; fishing is only one of them, not the entirety. A region of this country, endowed with such natural value and God-given resources, is entrusted to you. In this province, no one should remain unemployed; the nation's substantial reserves should be enriched through its capacities. There should be no unresolved obstacles, and poverty should have no place in any part of it. Achieving this requires sustained effort and commitment."

Statement of the Leader of the Islamic Revolution during the visit to Mazandaran (1995/10/14)

انجمن سنجش و نظارت بر اجرای قانون اساسی